Przegląd

najnowszego prawa cywilnego Sławian w odrębnych [redacted] artykułach zawartego. [redacted]

Artykuł I. zawiera:

Przegląd historyczno-krytyczny prawa cywilnego polskiego w roku 1776-7. zdygestowanego, i stosunek [redacted] jego do obcych praw, w różnych częściach Polski, po jej podziale, obowiązujących, [redacted]

Przedmowa

na swej stronie

(1) W historyi prawod.

(2) Histor. prawod. T. 2. 425.

Sprawiedliwszy odrzewiedzej (1) [illegible] jak szanowanie ci, którym los pozwolił używać swe prawodawstwa szczególnie, [illegible] kodyfikowali je [illegible]

[illegible]

z należytem narodowości swej postępowa[illegible] i powszechnego dobra uwzględnieniem; [illegible] jak w czasach najnowszych [illegible] zamiar przywie[illegible] by przywodząc do skutku, wynie[illegible] zywali się [illegible]

[illegible] z niego.

Rzecz w ten sposób wykonywszy, [illegible] spełnię przez to, co spełnić przyrzekłem samże (2).

Nie będąc atoli pewny czy zdanie pozwoli mi nadać [illegible] przedsięwziętej pracy kierunek zamierzony,

ograniczeń się teraz na Polsce i Rossyi, z ich sprawami jakoż drugiej udzielności i pierwszej dalej w czasach swej, jak i od państw sąsiednich zabezpieczeń, a jakoż już na mój drugiej, [illegible] w których dziś wa-runkach przestawiona, [illegible]

[illegible]

z dla słu-pienia swego [illegible] należnie części rozrzelonego

z zdarzającą z zmianą do [illegible] wydawnictwa które w harmo-nijnej całości zbić usi-tuje.

Gdyby mi nad spodziewanie zdrowie, i były okoliczności po-ciągnąć dalej dozwoliły, to trzecim artykule dzi-siejsze z Serbów przeważa dawstwa, także z udzielnych [illegible] z pruskiego, z austryackiego i fran-cuzkiego skompilowane [illegible] będzie lu-kę dopełniona.

III [redacted] Rozdz. IV 3

L i zwyczajami.

[redacted] Po czem [redacted] niejscowemi [redacted] czwartym a

wania L [redacted] i w [redacted] usta- wowej myśl,

tnim przeglądzie objaśniłbym [redacted] czy wypadałoby przyjść

[redacted] jakąś drugą [redacted]

Czecham [redacted]

[redacted]

[redacted] fizjolo-

gii szczepu odłamkiem L [redacted]

[redacted] Sło-

wianie illyryjscy, a mianowicie Chorwatow-

wie i pod Austryą będzie, Turcyi władną-

cego zasłającej, dotychczasowego

rządu, wyrywało - katolickiego i greckiego, będących

[redacted]

[redacted] w Kra-

inie, Karyntanach, Styryi i w za-

chodnich Węgrzech [redacted]

[redacted]

jakąś drugą na dziś prawdziwą

w ludzie i obu-

szwa chodził [redacted]

Ozaz.

Dwoje prawie

[redacted]

L przeszli się duchem poli- tycznego życia Słowian. Dalej Mnie- mam że się coś podobnego volumen i

Nie wiedząc [redacted] własnych praw [redacted] [redacted] ustaw własnych.

gdy się z czasem do ekwalifikowania własnych praw wezmą. Mnie- mam że o czemś takiem pomyślałyby na- dziavanie, Marty będzie.

autonomii swej dziś po zbawieniu Serbowie. Mniemam na koniec że się do ekwalifikowania praw swoich wezmą

Nie pewny będąc, czy Wyszehradzki ... dziś do ... niej ... zdania i ... porobnej ... Dyj ... pewnem ... wezłu ... a tem.

nieustający [redacted] to tak na- zywanie wiu- dzący Słowia- nie.

[redacted].

Jest (albowiem) podobieństwo do prawdy, że losy wszechświata, zacząwszy dziś swe ludu w te osobliwie strony w których (i Madziarów) leżą, kiwają od Słowian zamieszkiwanym zapowiadają nową erę ich prawodawstwa. Gdy czas do tego prawodawstwa nadejdzie, co może nie długo nastąpić, [redacted] wsparszy się na historycznej podstawie, [redacted] (przeniosą) przeszłość w teraźniejszości co w niej jest jeszcze żywotnego, a (cały) zapomnienie co, jako zużyte, nie może już być wcale do obecnego stanu rzeczy zastosowane.

[redacted] życzyćby należało, ażeby ludy te, [redacted] zostające pod niemieckiem panowaniem słowiańskie i madziarskie prawodawstwo.

[redacted] Tymczasem jeszcze [redacted] o tem, jakoby dawniej [redacted]

[redacted]

szczenie wolności słowiańskiej, redagować swe prawa, lub przyswajać sobie obce, niebacznie przedewszystkiem narodowości swej i potrzebę na względzie. Ważny na to dowód stanu Polski.

Dalej prawo ciężyć, po wygłuszaniu

Polska. Pierwsza, redagujące za na-
szych czasów po dwa kroć swe
prawa cywilne, odniosła przy two-
rzeniu ich prawa i przetwarza-
niu go ten, dla każdego ustawo-
dawstwa zysk drogocenny, że zada-
nia z góry sobie zakreślonemu
uniejąc odpowiedzieć, nie zerwa-
ła z tradycyją bynajmniej. Dru-
ga, i gdy po których w wieku
XVI aż do XVIII. czynionych u-
siłowaniach, [illegible] sama przez
mądrego prawodawcę i światłego z
łona swego wybrała, zobowiązany
r. 1776-7
całkie prawodawczą księgę [illegible] r. 1780 odrzuciła na sejmie, musiała, [illegible] w krótce zaś po tem
[illegible] przy- pod obce panowanie dostawszy,
[illegible] za prawo obowiązujące [illegible]
[illegible] narzucony jej pruski
Landrecht i austryacki Gesetzbuch.
Układała się jej także prawu,
przy królach ich nad wiarą, wi-
słą, Narwią i Bugiem panu-
jących, usiłowała w miejsce ich
przybrać kodeks cywilny i handlo-
wy francuski, który dotąd w koro-

(ciekawy jednym, gdy im, jako drugą akini- raz. Czesi, do przejścia ledwie celu zdążyć dozwolono będzie [illegible]; i jako duchem polityczne- nego życia Słowian fińskiego szczepu odłamkiem będący [illegible] Ma- dziarowie; jako na koniec ilirycy Słowianie z chorwackimi i serbami, dwojakie- [illegible] [illegible] rzymsko-katolickiego i greckiego obrządku uczestników, [illegible] zdziesz Kraj nie, wiodący Słowiańscy [illegible] w zachowa- warunkach, Węgry, i [illegible] nich Węgrzech [illegible] dzieli. Da- [illegible]

(1) Porówn. Szaubacha artyk. w Czasop. czesk. muz. XVIII 3. str. 349. i 4. str. 489.

[illegible] (1.) rzą- lubo nie zewszystkiem ych ustaw dawnych i zwy- czajów, [illegible] spodziewawszy się w kraju wszelkim na piękne, nie potrafiła do- kazać, ażeby się naród przejął prawa niemieckiego [illegible] charakterem, a żeby na- [illegible] uczywszy się robić dobrze inte- resu, zamiast kierunek obywatelski, [illegible] [illegible] przywykł do knujania i pobu- rzania po epoce kosmopolitycznej, a o rzeczy nie troszczył się wca- le. Dotąd Madziar, który [illegible] albo się statutem za panowania Władysława Jagiellończyka udzielonym, albo stanu- [illegible] [illegible] mianych ze Słowiani- nem na, spólnie [illegible] ni [illegible] sejmach, albo [illegible]

anszyackiem przeobrażiwać i posługuje;

dalszego losu jego uczestnik, i kiedy jeśli różnej natury stanowiąc się tak węgierskiem jak i anszyackiem kierować i kieruje,

a naradawem jednakże prawie ... nie zapominał i nie zapominał(1).

Mniemam że i nadal wszystkie de ludy wyrażą i naradawić ... charakter ... w ... prawie, zawsze takie z postępem czasu składające się ...

... jak ... wewnątrz ... nie ... duchem prawdziwie ... wrażliwiem ...

Pisałem w Warszawie w miesiącu Maju 1816 r.

(1) Porown. hist. praw. I. §. 306 - 20. V. §. 308.

Mniemam że uważane za twarz to prawie będzie ... wewnątrz ...

na swej stronie

Pogl. 1. a.

6

Przegląd historyczno-krytyczny prawa cywilnego polskiego w ro-ku 1776-7. zdygestowanego, i je-go do obcych praw, w różnych częściach Polski, po jej podziale obowiązujących, stosunku.

[różnych czasach a szczególnie w

I. Zarzut ułu na zakrzwane Dy-gesta polskie.

Przy schyłku.

i umiejętna naśladowniczka jego kon-
cyi, nazywając się za przed ich
niemi, z prawodawcami ich…
jami, zacierając raz myśli,
każdy naród własny raz one
drogą później w rozwoju pra-
wodawstwa swojego, może je
mieć chcieć w przybliżeniu
… rozwiniętem
…[ścisłym] na zacho-
dzie i wschodzie [panowania] … …ujące w całem
… usiłowali rządzący … [obowiązujące] … swem państwie
[samne] Imperatorowie zkodyfikować je
prawa … . Dopinając tego celu
Teodozyusz młodszy spod się na
kancelaryjnym materyale, rozka-
zawszy zebrać ⌈ … Kon- ⌈wydane od czasów
stantyna Cesarza edykta i ważniej-
sze reskrypta. … Zkąd / utworzywszy …
… ⌈ … chciał … już mieć układu
prawodawczą księgę (tak zwany
codex Theodosianus) ⌈ … … wschod
obowiązujący. Zaś jego Walenty-
nian III. rozciągnął układu tej … prawomo-
cność i na zachodnie cesarstwo.
Dalej od tego sięgnął Justynian:
nie tylko bowiem ustawy ⌈Cezarów, ⌈(constitutiones)
od Adryana czasów poczynając po-
stanowił zebrać, lecz i dzieła szy-
czyjąc … których dawniejsi prawnicy rzym-
scy prawnicy zostawili składające się ⌈

⌈od Rzymian … [ustanowionego] prawa. Owocz.

⌈utworzył naród. Druga
ta praca pod nazwą rzym-
skich Digestów słynna, nie
tylko prawodawczą lecz i nau-
kową jest księgą. Przedsta-
wia ona obraz prawa za cza-
sów republiki i pod Cezarami
naukowo i praktycznie ⌈

[illegible] utworzyć każdą Dygesta a za prawa
pod nazwą rzymskich Dygestów jedynych
[illegible] tylko prawodawczą lecz przedstawia [illegible] wiem obraz prawa
[illegible] jego księga [illegible] i pod Cezarami
[illegible] za czasów republiki [illegible] bowo i praktycznie [illegible]
[illegible] Rzymian [illegible]

[illegible] sama swe Dygesta ustaw [illegible]
[illegible] stanowi [illegible]

[illegible] zbiorem
[illegible] bowiem lecz tylko z [illegible]
[illegible] sporów [illegible]
[illegible] z innemi nauki jak to
[illegible] samo
prawo na celu z praktyką
mającemi Dzie- żeń
dami wzgl[illegible]

tworząc wielkie, jak się a niem zazwyczaj
nazywamy, rzymskiego prawa-
dawstwa ciało (corpus juris).

O ile podobnego pokusiła się za
naszych czasów i dalej niżej Francya, [illegible]
[illegible] nie tylko [illegible] prawo cy-
wilne, karne, handlowe i pa- polityczne administracyjne,
stępowanie sądowe lecz i zwyczajowe dawne [illegible] (continues) na uwagę.
[illegible] jej zmieść ugrunto-
[illegible] nych w tym względzie kode-
ksów, stanowiąc prawnicze na podobnej się
[illegible] Dygesta [illegible]
[illegible] co [illegible]
stanowienie opierając się z pod-
stawie.
Kraje dzisiejsze Francya składa-

dające, zamieszkała w czasach odległej starożytności różnej narodowości ludność. Po których (ile w przeszłości przy pomocy dziejów zajrzeć mogłem) pierwszych dawnej Galii mieszkańcach, usadowili się w niej na południu Rzymianie, a wyższej stronie Swewowie, czyli zgermanizowani Stawranie, w północnej zaś Teutonowie, Niemcami następnie zwani, zasiedli. Po wszystkich ludach tych pozostałe zwyczajowego prawa pismem ujęte zabytki, wpływały na utworzenie onych Dygestów francuskich, a osobliwie na się ich część ↑ która zwyczajne prawo zawiera. Resztę dokonały ustawy, a wszystko wydoskonaliła nauka prawa, po Rzymianach wyżej we Francji niż w krajach reszty Europy w rozwoju swym posunięta.

↑ wschodniej za Renem posunię-

↑ wpływ wywarły,

Z materyału w rzymskich Dygestach zawartego korzystała i Polska. Po szczęśliwem ostatniem zjednoczeniu

~~Pogląd historyczno-krytyczny prawa cywilnego w Andrzeja Zamojskiego zbiorze praw sądowych zawartego.~~

~~Uwaga na tak zwane Dygresja Hultajskie.~~

[illegible] dwóch najznakomitszych kraju tego praw prowincyonalnych, po utworzeniu z nich litewsko-polskiego i nadto polskiego wielkim narzucanego statutu, [illegible] uczuli [illegible] za rzecz konieczną zrobić ogólny zbiór (wszystkich sądów) statutów swoich, zwłaszcza gdy się pokazało, że prawie szlachty i kmieci, dla których prawodawstwo pośród [illegible] odrębnie, [illegible] Praktyka kmieci sądowa i przez przyłączenie krajów zachodzących ziemskiego prawa do Korony z feudalnemi [illegible] zasadami słusznie

[Stan miejski [illegible] też / Żydzi i inni narodowi, prosili o to, ażeby służące im przywileje do zbioru praw kraj sądy obowiązywać mających, wcielono.

~~Stan miejski (sądów szczególnych) kraju [illegible] prosili się ażeby służące im przywileje do zbioru praw obowiązujących [illegible] sądy.~~

[illegible] Żydzi i [illegible] narodowi [illegible],

cię a wszystkości dla siebie dopo-
minały.

Chcąc zapobiedz tym zadrości-
owym i rozkazał król Aleksan-
der Jagiellończyk Janowi Łaskie-
mu kanclerzowi koronnemu zbiór wszystkich praw
obowiązujących potrzebnych naówczas
[redacted] ułożyć,

monarcha zbiór ten zgodnie ... w r. 1506 wykona-
nym został.

Prócz statutu litewskiego jedyny to
[redacted] na się, ażeby w rzeczonym zbiorze zawarty; układ ogólnych praw
przy-
wileje [redacted]. Co
[redacted] przywiedzie do skutku kan-
clerz nakład więcej niż uważano
albowiem dobrzyd i wykład prawa naukowy. Z przy-
wilejów układ
owe najstarszym p

[redacted] dał przywileje ...
dzenia sądziej zdołała umieść,
idąc porządkiem aż do czasu pa-
nowania monarchy, od którego u-
dzież od sejmu w mieście Radomiu
... rozporządzeń [redacted] korony
ordynacyą przez wielkich, ... Kazi-
mierz W. wydał, a Kazimierz jaz Jagiellończyk

Tymczasowy. Obok nich zbiory

[redacted] Przywileje z r.
1264. przez Kazimie-
rza wielk. r. 1337.
utwierdzony, i od na-
stępnych królów
ponawiany. Po nim
[redacted] węgierski z r.
1374. a po tym przy-
wileje królów po Lud-
wiku panujących
... różne
rozporządzenia ...
dzież zdołani nary-
wane praw układy.
z rzeczonych

L najstarsze jest urządzenie Dziesięcin ko-
ścielnych z r. 1361. i 1368. sądzież
pochodzące z ... roku [redacted]

~~[illegible]~~ r. 1451. potwierdził. Do urządzeń policzyj. Laski:

~~[illegible]~~ ale zjednoczenie Litwy z Koroną r. 1400. 1401. ubezpieczające, ~~[illegible]~~ układy z Krzyżakami oddziałe Prus na Litewskie i książęce zawarte. ~~[illegible]~~ przełamanie sądów wielkorządowych dla miast przez Kazimierza Wielk. r. 1356. wydanie ~~[illegible]~~ bulli Grzegorza Papieża ~~[illegible]~~ artykuły prawa magdeburskiego niektóre przeciwne prawu boskiemu. Szereg statutów ziemskich uznająca. ~~[illegible]~~ rozpoczęty Zbiorem prawodawstwa wiślickiego i ~~[illegible]~~ którym umniejsz. prawa magdeburskie. od ~~[illegible]~~ Kazimierza Wielk. dla miast ~~[illegible]~~ one. Po nich pobudzone prawa feudalne, ~~[illegible]~~, obok których ~~[illegible]~~ szlachty zakończył pod swe władztwo, ~~[illegible]~~ układem prawa wzwiązaną czasy. ~~[illegible]~~ z ~~[illegible]~~ od siebie z nieokreślonych wydruku ważnego zbioru ~~[illegible]~~ umniejsz. Laski dwanaście ksiąg, na których każda wydał papier, na którychby każda ~~[illegible]~~ spisać.

rzadnego zwyczajowego ~~[illegible]~~ ziemi krakowskiej, którego na ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ miasto pojedyncze ziemie piśmie wyrazić na piśmie swoje zwyczajowe prawo. Na ten cel,

utworzywające się u siebie zwyczajem
prawa, i przerabia całowe [illegible]
do zatwierdzenia. Ten,
[illegible]
[illegible]
[illegible] przyobleczone które je w formę monarszą (prze-
ustanawiającego [illegible]
ciąg uprawnionego [illegible] czona / Dwa
układów [illegible] przeniesienie [illegible]
[illegible] Jeden z nich układ roz-
prawy o urzędach przez Miko-
łaja Kotfiera napisanej [illegible] w
której wykazane są przepisy o tem,
w jakich przypadkach władza du-
chowna sprawowanie obrządków re-
ligijnych zakonom może. Wykład
drugi zawarł dzieło wiernego
mi bliższego prawnika, Rajmundem
Parzemu pejom (Neapolitańczykiem?)
zwanego, który je dla użytku sy-
nów swych, według układu Insty-
tucyi Justyniańskich z dodatkiem
wykładu prawa kanonicznego
zastosowanie kapłańskiego stanu, ułożył.
[illegible]

Pośród zamiarów materyjały dla
nauki sędziego i wszelkiego pra-

z prawa, odebrać naprawdę [nad] zbiór przepisów.
z wy-

(Zawrzeć zbiorowi zachę-
ca mojà, że nie umie-
ścił w nim żadnego dzieła,
któreby

[illegible]

przeciwnej, szczególnie i dla całego kraju ogól-
nej [illegible] zawierała.

Po wtóre, że sprzeczności w prawodaw-
stwie wielkiem znajdujących się
nie usunęła. Po trzecie, że na dzieła, które
[illegible] uwierzenia praktykę sądową posiłkować musiały,
[illegible] ukrócenia pisma mdne, i dla celu któremu służyć miały
albo wcale albo nie przeciw temu, że
mało przydatne. Lecz [illegible]
w miejsce [illegible] dzieł [illegible]
Kotfisza i Rajmunda [illegible] byłyby pożądańsze
dla [illegible] inne [illegible], mniemam iż ow-
czesnego stanu nauki i praktyki były i te dostateczne.
[illegible] każdy nie na miej-
scu Zachiego [illegible] prawa zbio-
ru [illegible] byłby [illegible] o sprzecz-
nościach w prawodawstwie wielkiem na-
potykanych [illegible] między: innego [illegible] z czasów [illegible]
go [illegible] tego prawodaw-
stwa były w okręgu.

[illegible]

wamy się dziś, że pierwszy wielki prawodawstwa pra-
ktyka sądowa, da [illegible] z [illegible]
pojedynczych [illegible] stwierdza [illegible] zasady [illegible]
w nim zasady [illegible] prawodawstwa [illegible] jednak [illegible] że
[illegible] w tem [illegible] pierwszy, któ-
ry za jego czasów [illegible] jeszcze [illegible]

[illegible] wydrukować (1). Prze- Pogl. 4.

[illegible]

się Dziś [illegible]

chodzi i z owym tekstem z-

szczuplonego do ważniejszej praktyki

sądów i do ważniejszego zwyczaju

powrócić [illegible] przeto nie naszemu kiedy

być zbieżnym z owych praw

[illegible]

winić palanica w tem, że wiele

[illegible] i cudzych nie prawo zdołać.

[illegible],

[illegible]

chociaż szwank ten

stawali się naprawić na-

układaczy polskich Dygestów

dawcze, jednakże i to nadaje w tem

pokrzywdzonych szkodę. Dziś

dzieła Jana Wincentego

Bandtkiego (Jus polonicum) i Zygmunta Helcla Pomniki, niedawno szczerbom temu zaradzają.

czas najlepszy, w tym względzie

Teraz dopełnić [illegible] księgi jeszcze pa- cować będzie. Wielki kamień jest, nader wielki.

Dygestów polskich [illegible]

zawód!

(1) Krytykę owczą nad Łuckim Czackiego (w jego dziełach I. 47–9, III. 525–39.) z uwagą z Bandtkiewskiemi polsk. pomnikami od Helcla w Krak. 1856 wydanemi (porów wstępu s. [illegible]) porównajmy. 12

wnika wcale nie przydatne, nudne,
żadnego związku z naszym kra-
jem nie mające, nie porządne
w zbiorze, jedne drugim sprzeczne.
Jak dzieło to skrytykował Cza-
cki, takie o umiejętnem w
niem [illegible] prawodawstwie
zdanie objawił, [illegible]

[illegible]

Ażeby zwyczajowe prawo ziemi kra-
kowskiej wcale nie miało być przy-
datne, tego nie widzą, i owszem
wyznajemy, że choć już wiele
z niego dla historyi prawodawstwa
[illegible] skorzystałem, choć nau-
[illegible] [illegible] z niego wiele w swo-
[illegible] być z niego [illegible] Sędziowie i
w czasie głoszenia [illegible], gdyby się mówi
wszelacy prawnicy, [illegible] chciwi, Przyzna-
je, że w miejsce wszystkich dzieł ny-
błądnych Kotfryda i Rajmunda nie-
[illegible] było więcej lepszych, ale [illegible],
by sam [illegible] nauki
[illegible] w samych malować.

Pot.

żyjący w XVI. wieku kawalerz
[illegible]. Za uważywane w
dziele żadnego błędy liczę
na karb wieku, w którym
żył, [illegible] swój wydanie dru-
kiem, i mniemam, że pr-
[illegible] byłby w ów czas i
każdy inny do takiej pra-
cy [illegible] popełnił. Uważa-
jąc [illegible] w nim błędy nie-
[illegible] mogą być umiło-
Tadw[illegible]

wkrótce [illegible] po swojem na tron wstą-
pieniu przez Zygmunt I. w r.
1511. dowolność sądowej procedu-
ry usunąć, i [illegible]
[illegible] w całem królestwie jedno-
stajne postępowanie { [illegible]

[illegible]

[illegible] ziemi krakowskiej przejrze-
szy, królowi [illegible] i sejmowi dla po-
twierdzenia i zarazem nie ma w po-
[illegible]

sądów [illegible] zaprowadziwszy, oprzeć [illegible] sądowe na usystematyzowanem prawie [illegible] ustanowionem i zwyczajowem. [illegible] w mocy więc

uchwały { na sejmie r. [illegible] a tem

1520. w Bydgoszczy zapadłej. [illegible] wszystkie [illegible] prawa i statuta dawne i zwyczaje, we wszystkich województwach zgromadzone, i na sejm najbliższy dla przejrzenia ich i potwierdzenia być nadesłane, przy [illegible] Skutek usiłowań tych sprawił, że [illegible] wszystkie [illegible] za panowania [illegible] króla [illegible] 1524. uchwalone [illegible] wyszły aż w trzech w roku jednym sporządzonych wydaniach (1).

Z ich [illegible] zbioru [illegible] niano księgę prawodawczą [illegible] użyć, lecz nie użyto jej

(1) Patrz Romanowskiego Otia Cornicensia Tom I. (więcej nie wyszło) w Poznaniu 1861. wydane. Porównaj [illegible] na str. 346-7.

aż dopiero w r. 1532. Wyznaczona ~~do zbadania przez~~
nadto Komisya z
na czele której stali

~~Dzieło [illegible] już z tego [illegible] du już też dla tego się [illegible] chwi miejskie i t. d. nie będą w nim podług materyi porządkowane, się systematyzowania potrzebowało. Zna[illegible] nie mogło; Ledwie przodowaw po swojem wstąpieniu na tron Zygmunt I. do~~

~~Tu tylko i [illegible] wstąpił na tron Zygmunt I. wezwał do ułożenia księgi z których Zygmunt i [illegible] Zygmunt I. [illegible] [illegible]~~

~~rzeła prosić o porządne zastanowienie Monarcha prawej, iż nie jednemu lecz deputacyi do ułożenia praw wyznaczonej czynność tę wykonać polecił. Po kilku sesjach zredukowana deputacya do sześciu osób, na czele których Sędzia kra[kowski] Mikołaj Taszycki~~ Mikołaj Taszycki i Bernard Maciejowski krakowski i sandomierski Sędziowie, wydała ~~Dzieło i układ kowski, deputowane~~ w przeciągu ~~czterech~~ księgach r. 1532.

(Statuta incliti regni Poloniae recens recognita et emendata) księgę jem ~~[illegible]~~ średnio wierny układ praw systematyczny. Nie [illegible] dzieli cywilne i karne, lecz i polityczne prawa wraz z postępowaniem sądowem i formularzami aktów ~~[illegible]~~ układ. ~~sądowemi~~ Porządek ~~[illegible]~~ w jakim ~~[illegible]~~ rozwinięte dziewięćwszy z dy-wazach jego ~~[illegible]~~ gestów ~~[illegible]~~ wzmaleich i kodeksu justyniańskiego ~~[illegible] w pewnej części~~ opowiedzieli ~~[illegible]~~ w pierwszej Redaktorowie, księdze: o statutach, zwyczajach, kościele, ~~[illegible]~~ królu i senacie, z dworzanami do tego

~~w niej~~ rozwinięta ~~Komisya~~ w niej rozwinięta Komisya ~~[illegible]~~ wawszy

prawo, służącego nauk duchownego i świeckiego stanu, z kościołem, rządem i sądem zasłaniając w drugiej w sądownictwie. w sądach i postępowaniu ich, w trzeciej o prawach osób, różnego stanu i uwiadania, sądzież o wzorowem rozpisało się; w czwartej umowy i prawie karne zawarto. Księga jak należy

z medytacyami owemi czyli które

poświadczano wydziałowie. W

pisze

świadectwa, i jak

miejskich magistratów

kancelaryi królewskiej i

postanowienia, sądzież różnego rodzaju układać akta urzędowe potrzeba.

przywodzi oryginalne pisma z krajowych archiwów wyjęte, ażeby służyły za wzór;

Opowiedzmy czy prześto do zadania zwoliła, i czy mogła zadaniu uczynić rad.

Komisya miała do spełnienia dwa zadania: ułożyć systematycznie zbiór praw obowiązujących i ujednostajnić, wprowadzić praktykę sądową.

Po wyjściu na świat księgi prawodawstwa niniejszego, pracowano dalej nad zadaniami, materyał dla

dalieiż że księgi, mającej się z cza-
sem nowo ubrać, zawierającemi [illegible]
[illegible] z woli królów Alexandra i
Zygmunta I. dzieje/inicjatywą sędziej
sejmu zgromadzane owe [illegible] mate-
ryały, rozumiejąc, że dzieła ich niby na-
we po wielkiem ustawodawczem [illegible] na nowej prawodawczej wy-
Dzyecta, szczer[illegible] na co czeg[illegible] magano księdze.

[illegible] d będzie, uzupełnione na sej-
w tem czego mu nie dostawało, uzawierzyć,
[illegible]
gdyby wczuł prawa były podobnie
w wielkim narodzie pod względem między
[illegible] jak była sama, gdzie [illegible]
[illegible]

(w pewnej mierze wyma-
zajęte się podanego dzieła układem.
głem) Lecz ponieważ u nas
[illegible] czasu do wczuła na ni-
głim względnie, należało przeto dać
w ręce Sędziego [

[illegible]

dzieło inne-
go rozmiaru.
Potrzeba było
podać mu dalej,
całym
Fryrahujac więc,
] W tym celu nale-
żało dlań prawo
porubrykować, a

któreby wiązawszy, że
sak prawem, za rzędem
[illegible] wadliwy sprawy do
[illegible] porządku do koń-
ca; i objaśniało co
czynić ma, a czego
unikać.]

nie pr-
trzebując już/przytoczonego sobie pra-
nego/
wa szukać po całym zbiorze, sięgał
[illegible] po niego do rubryki, i zna-

rubryczki + rubryki na-
podzielić, azeby +
+ za przewodni-
ciwem ich
mógł [illegible] łatwo zna-
leźć dla siebie rozum
w księdze gdy go nie
miał w głowie [illegible]
jak objaśniony sędzia

bardziej go w niej, zastanawywać
do wydarzonego przypadku,
lub wyrokować według swego
a sumienności przekonania, jedno-
litych aż form we
wszystkich krajach rozległe-
go panowała Jakieś
uważała sobie li-
beryję
twa r. 1529 – 1588 Jakąś Polska
układając
dłużej 1532 – 1740.

mniej z przyczyny że już
zawsze przedwcześnie, i że nie
wiele a mało objęło, już się
żadna nie udawała. Sejm
żadnej potwierdzić nie chciał, choć
każda miała w sobie dużo
dobrego, i każdą
przyjmować umiano dziękczynnie,
przykładać się, i przeło-

Pierwszy nie go dał nazwę, Ja-

(1) niedostatecznych przyjmując.

(1) odrzucać zaś nawet w ów czas gdy za porozumieniem się z monarchą, sam wybierał dalszej księgi Redaktorów.

(1) odrzucano.

(1) Patrz rozdział trzeci tomu II. Historyi literatury polskiej Fel. Bentkowskiego, a mianowicie §. 3. tegoż rozdziału.

(1) nigdy jej nie mogła. trzy razy ją polecał, lecz odrzucał sejm.

Przyczynę tego upatrzemy i tym niewiary wśród stanów księgi prawodawczych, z rozkazu monarchy, z polecenia tak króla jak i sejmu, na koniec z własnego nadzwyczaj uczonych mężów wypracowanej kraju je przysłużyć, całkowicie napisy już gdzieindziej (1) wskazane.

szyckiego z r. 1532. ogłosił swój zbiór
Przyłuski r. 1553. królestwa według podziału
Justynian (persona, res, actio) [illegible] prze-
działo wydanym r. 1551. prospektem. Po
nim Herburt porządkiem abecadła
prawa krajowe w jednym zbiorze
po łacinie r. 1557. 1563. a następnie
po polsku od siebie prze-
łożone r. 1570 wydrukował. W trzech
razie r. [illegible] przekład ten zamknął. W
księgach pierwszej (mówiąc jego słowami) jest
mowa "około wszech rzeczy y każ-
dej osobna, począwszy od Króla
y Rad a Dygnitarzów Koronnych
aż do namniejszego stanu..." księga
druga a układu sądownictwo a z niem prawo
rzeczowe i obligacyjne. W trze-
ciej znajdują się przywileje Korony i księstw
z-unijowanych. Juszczego
porządku chwycił się Sarnicki. r. 1594.
Przedstawił jak sam mówi: Wizerunek
y rozdział statutu nowo
na kształt Dwunastu Ta-
blic rzymskich wydanego, [illegible] rozkładu
r. 1600. Jan Ja-
nuszowski; podzielił zaś swój zbiór chwycił się
[illegible] r. 1604.
na księgi dziesięć. [illegible] będąc [illegible] układu Herbuta i Januszowskiego, nie zgadzał się z nimi
wet [illegible] zbiór jego [illegible] podałby, w księgi liczbie,
których trzech zwalił.

[illegible]

[illegible] w części [illegible] podzielonego

za nim już sami tylko zbieracze

statutów i konstytucyi, po polsku i po łacinie pisanych, tłumaczonych i na język polski w abecadłowym się porządku [illegible] od r. 1614.

do 1732 [illegible] się zbiór wiel-

[illegible] tak zwanych Volumina le-gum za staraniem Józefa Załuskie-go i Stanisława Konarskiego wyda-ny, do którego siódmy i ósmy tom, zawierający prawa w części także zawarte aż do r. 1780. do-danych [illegible]. Dalej prawa dotyczące [illegible]. Dalej prawa dzieł [illegible] mniej za to dzieło Inflanckie i do r. 1789. Do prawa dział dalowe. Ostatnim tego rodzaju praw zbiorem jest zbiór konstytucyi i uchwał od r. 1788 do 1791. Przed tym [illegible] i po nim [illegible]

ukazywały.

Wiek XVIII. dalszym się ciągiem statutowych zbiorów, tudzież refor-my prawodawstwa odznaczył. Za staraniem Józefa Załuskiego i Sta-nisława Konarskiego wychodzić zaczęły od r. 1732-82, tak zwane Vo-lumina legum, po których [illegible] różne się zwi-[illegible] dla polityczne prawa głównie na celu mające ukazały. Książę August Sułkowski stawszy się r. 1775 [illegible] ziemnego [illegible]

Do tego głównie nad prawo-dawstwem polskiem w XVI. i XVII. wieku przedsięwzię-te prace. Po nich same już tylko zbiory

w części [illegible]

Pogl. 9. a)

17

pomysłu nar-
ganizowania Rady nieustającej, która na
wzór dawniejszej niemieckiej rzeszy zasiadającej w rzą-
dzie z nowe źródło prawo-
dawstwa. W r. [illegible]
1776. nadana tej Radzie moc ro-
ztłumaczenia i objaśnienia praw wą-
tpliwych [illegible]
sprawiła wada wyjście na publiczny wi-
dok w r. 1785–8. w trzech folia-
łach Rezolucyi od niej wyda-
nych (1). Przez większą część te-
go wieku, a mianowicie w latach
1773–88. reformowany rząd z woli reformy sejmu bez
żadnego [illegible] na tej (wydanej)
[illegible] Króla [illegible]
[illegible] wy-
znaczyć pensyą przyzwoitą przy-
najmniej czyli ziemskim Sędziom,
[illegible] i przez to niezawisłymi
ich od stron uczynić (2).
[illegible]
[illegible] pra-
wa [illegible] prawo cy-
wilnego, co wydano wielkiemu Kan-
clerzowi Andrzejowi Zamojskiemu
sejm w r. 1776. wykonać polecił. Oba zamiary nie doszły do
skutku. Pensyi Sędziom nie
wyznaczono. "Zbiór praw są-
[illegible]
rozwagę, przedłożony jego w dwa lata
(r. 1778), lecz niezadowolił go wcale.
Usunięto więc tak ten zbiór

L Polska wła-
dnąć, [illegible] władał
odzwarzyć

Usiłowano dla popra-
wy sądownictwa

(2). Usiłowano zdygesłować

(1) Patrz w Pamiętni-
kach XVIII. wieku
Pamiętnik Sutkow-
skiego 27. z czem
liczar. prawod.
IV. §. 123. poró-
wnaj.
(2) Tamże Pamiętni-
kajczyka 296. Sie-
werza 155.

nowych [redacted] w r. 1778. zdygestowany, [redacted] odrzucony od sejmu [redacted]

[redacted] zważał z tych samych przyczyn.

z jakich przed [redacted] dwiéście czter-

dziestu kilka lat dzieło Taszyckie-

go potępiono. [redacted]

Wypadek ten nader ważny w histo-

ryi prawa polskiego, zważywszy przed

się biorąc upewniem go o ile się da wszechstronnie. W tym celu zastanowię się nad powodem odrzucania ciągle dzieła prawodawczych

[redacted]

szczegółowo [redacted]

[redacted]

[redacted] będą. [redacted] Szczególnie

naprzód [redacted] zawarte w nim

prawa cywilne. Potem następnie jak Zamojski

wykonał swą pracę i zastanowię

się nad [redacted] stosunkiem się

[redacted]

do prawa cywilnego pruskiego i austryackiego dziś po niej ogłoszonego, jednak

[redacted] Do kodeksu fran-

cuzkiego [redacted] u nas obowiązującego [redacted] cały dzisiejszy prawodawca nawet mógł krajowemu prawu z korzyścią porywać.

Dzieło całe dalego [redacted]

Przeciwko Mikołajowi Taszyckiemu wystą-

‡ nad przyczyną nie przyjęcia tamte prawa, które układał Zamojski zastanowię się w następującym porządku [redacted]

‡ a na koniec nadmienię o tem, czy dzieło ów ma

‡ przez sejm

[redacted] wyrazi się o nazkazanie dzieło samy [redacted]

[redacted] Mikołaja Taszyckiego dzieło [redacted] przedstawione

[redacted] sejm [redacted]

[redacted] pokładzony

jego [redacted] własny

[redacted] prawodawczy [redacted]

[redacted] ludzi [redacted]

(1) Słowa wyrzeczone o Polakach XVIII. wieku od ich nieprzyjaciela (patrz samże 345 Jedakto re nieprzedany zadań może do Taszyckiego zastosować z naszego od współczesnego mu Stanisława Orzechowskiego (Annales wydania J. Działyńskiego w Poznaniu 1854. Jest przytem wydanie vi da Véli knitka opus Orzechom jak wydawca nimi nad prudentissimus et dissertissimus senex, alter nostris temporibus Nestor,

mierząc sam czy pod Jan Krewny czy imiennik

jego, [redacted] do najmędrszych

swego wieku mężem liczyć [redacted] a który ze śmierci

zdania tych nie dowiódł tego na

sobie. Owszem okazał, że to za-

mek miał wady w XVI. wieku, ja-

kie [redacted]

nas [redacted] XVIII. jeszcze

cięty, prywata bowiem

[redacted] i przesady wyżej nad to podanych,

[redacted] cały ogół nawadu

[redacted] kosztem niektórych [redacted] Radził

dzień [redacted] mogło być [redacted] [redacted]

Rzeczpospolitej, lecz rząd [redacted] żadnie, miał bowiem inne, samodzielne, własny swój a nie cudzy... na celu mające [redacted]

[redacted] Rzeczypospolitej rząd, lecz go

się przekonał że Król nie jest

od tego w co innego uderzył [redacted]

[redacted] równem ... warunki ... Rzeczypospolitej

miało naprawę Rzeczypospolitej

na celu, dwa samodzielne odradzać

zwrócili. Porwany [redacted]

(·)

[redacted]

Od czasu podzielenia Litwy i ...tych krajów z Polską, wciskające się do ... sąd ... przez wrota do przemysłu, han-

dlu i ... jak ... przed tem ...

Przegl. 9. 6.

18

odrzucić od Mikołaja obrażoną herezję.

Dla tego się ona ... nie przydała należytych ... Do naprawy rzeczypospolitej środków. Co przecież dana in-strukcya kiedykolwiek tym posłom przynagała ... po nich ... (ażeby się poprawa ... zydawnictwa ...

(Krzciny a o niem na ten zjazd, zwłaszcza gdy się u nas ... prze-szłych wyrażnie ... uważania rzekoma ... wydziwiłe ...

Ty. ...

Od czasu połączenia Litwy z Koroną z Polską i ... przez wrota dla przemysłu i han-dlu ... [illegible] ... od ten ... zostawszy gradki spieniężenia naszych krajowych pro-duktów szły hurmem ...

Jak nie leżało w jej żądaniu ... zajęli się wyłącznie. Że naprawa rzeczypospolitej była potrzebną temu nie przeczą, lecz że nie należało jej naruszać bez umówienia się a to z sejmem poprzedniego.

(1) W przedmowie do króla wyraźnie mówią Redaktorowie: Denique omnia, quae ad aequum in totum judicium servandum necessaria videbantur, conformavimus, privilegiis et aliis statutis ad judicia non pertinentibus intactis relictis.

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ na oścież otwarte. Otwarty wpływ równowaga psuła się
na stan polityczny narodu, któregoś wiecznie.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ kraj zaczął
~~[illegible]~~
bez należytej obrony, urzędy wymykały się z pod kontroli prawa, duchowni nie chcieli ~~[illegible]~~ świeckich urzędników swych zależnemi uczynić od woli krajowego ~~[illegible]~~ urzędu ~~[illegible]~~ duchowieństwo ~~[illegible]~~ przekraczała granice swej władzy, ~~[illegible]~~ niezachowywano ustaw dawnych a nie dbano o najwyższe. Poprawę ~~[illegible]~~ ich zwlekano. ~~[illegible]~~ Te, że były zdawna zaniedbane w narodzie, już za czasów każdego ~~[illegible]~~ uwagę narzekano. ~~[illegible]~~ bezprawia te ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ na ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ środki zaradzcze w prawach uchwalanych odpierano tym wybiegiem, że ~~[illegible]~~ przez uwagę kanclerza ~~[illegible]~~ wprowadzić środki, ale nie dostatecznie. Kiedy ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

za rozkazem króla przeszła Zygmunta [illegible]

~~[illegible]~~

~~rada najwyższa władza [illegible] Azeby więc [illegible] w tym względzie przezorna ta też władza [illegible] dawny z Dyecezii [illegible] z tem przez wymazanej [illegible]~~

~~[illegible]~~

księga pod rozwagę zgromadzonego na sejm do Piotrkowa w r. 1532. narodu, [illegible] wtedy za na-

~~[illegible]~~

mowasz Piotra Kmity, Żurawskich, Dudziei panów radnych i posłów, księga ta

~~[illegible]~~

odrzuconą przez sejm że dawne statuta ~~[illegible]~~ od niewi... uważanego prawa dla narodu ziemi najwłaściwsze (1). być zastąpione mogą. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

z tej fałszywie podanej przyczyny, zasadach ~~[illegible]~~

i w czem dawne prawa ~~[illegible]~~ od [illegible] przedstawionych sejmowi obecnie?

~~przepisanego [illegible] statutów prawa i [illegible] niedogodności [illegible] księga [illegible]~~

(1) Wyżej w przypisku przyłożony żywotopisiec Kmity mówi: *Vita quum enim illis statuta illa vetera* (w zbiorze Łaskiego zawarte) *rebus eorum utilia atque accomodata*. Obacz Vita Petri Kmithae w nowem wydaniu na str. 206.

{Porządek sejmów ukazywał się w przywilejach, a }
które upomnieć się i zyskać nowe
nie widziano ustawowej [w r. 1532. [w ów czas czyli
pary. Umyślano więc czekać na sakcyę. I nadarzyła się sposobność, podobna do owej
[illegible] jaka się w czasie wojny z
Krzyżakami r. 1454 pojawiła [illegible] gdy
pod wsiami Czerwińcza i Opokami i
[illegible] pod miastem Nieszawą,
okazującemu Królowi nowe swobody ja-
wanej ustawę, [illegible] główne st-
[illegible] najprawę rzeczy-
pospolitej na celu [illegible] miały mające dana do
podpisu, a którą on [illegible]
zmuszony podpisać musiał. Pożądanej [illegible]
sposobności/owej [illegible] upa-
trzywszy w r. 1536, w czasie nasta-
piącej wojny z Wołoszą, wystą-
piono z żądaniami, na które ulo-
rych ukazywały się [illegible] przywata. Król poznawszy się na rzeczy
[illegible]
Król tamtem odparł żądania. Próbo-
wano przez roku następnego, w cza-
sie zebrania się szlachty pod Lwów przepuszczenie
tego ruszenia w liczbie sto pięćdziesiąt
tysięcy, czy się wtedy nie uda zmu-
sić Króla do

1454. w czasie wojny z Krzyżakami wymuszono na Królu pod wsią Czerwińską(?), Opokami(?) i miastem Nieszawą obowiązujących przedsięw-dzięcia przedsiębranych mu sta-tutów, i tak w czasie nasta-wania wojny z Wołoszą wy-szarpano r. 1536 na sejmie z [illegible] szla-chtami(?), lecz Król nie przychylił się do żądania.

skutkiem tak ścisłe być tak mogło że się [illegible] jak w

zawadzenia temu, czemu Zygmuntowego [illegible] nie zawadziła częścią.

się względnie i ciemno wyraziwszy się o szwankach które Rzeczpospolita cierpiała(?), częścią tak nie wspominawszy o nich wcale. Według Orzechowskiego trzydzieści pięć szwanków zawarł(?), czyli tylko zawarł(?) królewskim umyślnie wrzadami(?); lecz zdaje się że ich było więcej, gdy według rękopisów z r. 1445-6. to, że wychowanie monarsze i Augusta syna jego Zygmunta (r. 1520 urodzonego) [illegible] wychowanie(1). Rozważmy te zarzuty. Pierwszy zarzut na [illegible]

pokonany(?) kraju [illegible]

[illegible] rwane incompatibilia i

(1) O volum 1454. patrz Dzieje pol. J. W. Bandtkiego str. 265. 270. i w poprzedniem vm. o valum 1536-7. powołane wyżej Orzechowskiego annales str. 133 nast. i życie Piotra Kmity str. 206. porówn. Rękopis(?) [illegible] o wychowaniu Króla Zygm. Augusta [illegible] Bibl. Warsz. z r. 1866 III. 279.

niej lekiej będzie mógł sprawie-
dliwszą [illegible].
Zważmy czy z liczby owej prawo-
dawczej których w druku przed sobą
mamy pokazuje się iż mniej że
miało całkie zamiary Króla, i przy-
puściwszy że je miał, czy nie się
nie u przydać mogły rzeczywiście
[illegible] według naszego sposobu wi-
dzenia rzeczy, mogły być iż ła-
[illegible] przyczyną do odrzucenia tak
[illegible] jak i następnych, aż do
połączenia się Zbioru praw sądo-
wych Andrzeja Zamojskiego, które
prawodawczych? i czy w rzeczy sa-
mej szkodliwa na tem wiele pra-
widowe krajowe jak i wymiar spra-
wiedliwości, że je odrzucało? Sąd
do pytania na które odpowia-
dając ściśle, wskazywać będzie-
my wykazywać wartość Dzieła
poleconego rzeczywiście.

[illegible] w latach po r. 1532. niektórych
sejmów po tory które odbywał
jednakże na nich ani nowego projektu do praw nie podano,
i chociaż był podany nie były [illegible] przyjęte
[illegible]

[illegible]

[illegible] przyję-
cze [illegible] w
nadzieję na [illegible]
czas [illegible]
prawo na sejmie [illegible]
jeśle nie uchwa-
ła dla narodu [illegible]
przyjęci. Jak w ra[illegible]

Pogl. 12. 22

sprawy z Duchownymi. [illegible]

Ta Słuszny był ten [illegible] zarzut. Ta go także wszy uznali monarcha, [illegible] przyrzekł, że ochroni zamków i [illegible] miejsc, cudzoziemcom, po śmierci duchownych przedziwnie li. Dalej pisarzów wymienie będzie (1). [illegible] Drugi zarzut [illegible] wzniesiono: przeciw niedbałości w urzędowaniu Pisarzów sądowych [illegible] na audiencye nie zjeżdżające wyręczających przedtem podwładnymi; Województwa oraz urzędów innych nie pilnujących; [illegible] że wybór Kanclerzów i Podkanclerzów, [illegible] wszelkich wyższych i niższych urzędów (magistratur ex officio) zaniedbywany na szlachcie; kto uznawany szlachcicem zawsze zastrzegł co do kanclerskiego, że pomimo urzędy świeckie Duchowni piastują, porównali urzędy [illegible] ich opiekuni nie będą kiedy sah zwanych mniejszych (2). Przy tym że czyli drzewem zarzucie upraszano: ażeby prawnikom [illegible] zaraz akademików. [illegible]

[illegible] dokładniej

jak dotąd uznawało, jakie sprawy rzeczywiście należą do Duchownych, a jakie do świeckich sądów; ażeby wreszcie opaciów nie cudzoziemcom, lecz tylko Polakom, nawet z ludu wziętym, gdzieby na to kandydata godnego szlachcica nie było, rozdawano; na koniec ażeby go-

(1) Zarzut 26. Pacta Orzech. ann. 146. 179.

(2) Zarzut 10. 19. 21. 25. Pawono-hist. prawod. V. §. 330. IV. §. 292.

Dnieśli duchowne samej tylko były-
by rozdawane szlachcie. Pierwszy
prośbę monarcha do sejmu przy-
szłego odesłał, drugie nadzorne,
na karzyć pierwszych rozwią-
zał(1).

Gdy [illegible] rzecz [illegible] dawno,
zwykła szwankowała [illegible] innych [illegible]

[illegible]

Uchodzi w ich
poczet zawrzh, o przywłaszczo-
waniu dobr osoby sądem nie
skazanej, o prawie nadwornym,
o sądach referendarskich które uległ miały a jednakże ważą się odzywały [illegible]
[illegible]
Król przysądzały i wa te żądania, odpowie-
dział, że [illegible] w inne sądy nie wglądu należy nie(3).

[illegible] a duchowne się jak
zasad ochładzenie z więźniów od mieszczan szlachty
[illegible] naradzi z sejmem(4).

Dalsze zawrzty: [illegible] a za-
nieodzyskiwania praw dawnych [illegible] na miejsce których nie pa- stanowionych nowych, ku
dzień o stanowienie ich

do zasad wyższe-
golnione zawru-
dy wydanoby
podatnych im. Tak
nawet dawniej-
szych było nie
nadała(2); nie zaprzeczania
[illegible] nie kra-
ale i na takich,
o których się
sarzyki nie wy-
raził jawnie i
dobitnie.

(1) Zawrzh. 7. 9. 22. z hist. prawod. W. S. 263–9.

(2) Gruntownie się o nich rozwiódł w szacownem swem dziele Ord. Carnicensia J. N. Domanowski,

(3) Zawrzh. 4. 6. 17. 31. 35. 3 hist. pr. V. S. 261. 359. 387. 377. 323–4. porown.

(4) Nie wyszła się ko dopiero r. 1633. Vol. III. 796. naradzana, szlacht "Zawiślskim" zwano objaśniając.

~~[illegible]~~
że ~~[illegible]~~
już ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ bez wiedzy i zgody na to rady panów [uchwalanie nad tem] przedaw ziemskich, i że pewne (?) prawie dobra posiadają, że zamieszkujących szla- checkie miasteczka Żydów sądzi Wojewoda, i że ~~[illegible]~~ z nich ci którzy takie tego życzą / różno- uprawniali (1), że [Na] ~~[illegible]~~ zawruty, ~~[illegible]~~ od pierwszych [je królów] i przeszłość: że ponieważ cechy mają swoje przy- [zwerygowane] wileje, przeto zaniechać się należy po dawnemu uwzględniać je ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Co do prawa ~~[illegible]~~ [je] cła / akcyzy jak dziś mia- nowo stanowiących, ponieważ rzeczone cła posiada wimy) ~~[illegible]~~ monarcha na zasadzie niewątpliwego ~~[illegible]~~ już nie raz wyrzeczonego prawa, ~~[illegible]~~ przeto nie widzi potrzeby odpowiadać na zarzut swobod- czo ~~[illegible]~~ gdy szlachta akcyzy nie płaci. Co do / powodowanego znad posiadania dóbr ziemskich przez mieszczan ~~[illegible]~~ odpowiedział: że dotychczas ...

cechy są po dawne- mu nienaruszone, że ~~[illegible]~~
/ nie są

(1) Zarzut 13. z Księ. prawod. IV. s. 233 porówn. Zarzut 20 z statut. z r. 1454/ Bandtk. jus pol. 267. r. 1507. Vol. I. 299. Zarzut ~~[illegible]~~ 23-4. 27.

w posiedzeniu będą je dzierżyć spokoj-
nie, lecz ich następcy mają
dukowe we dwa lata po nich od-
jęcia odprzedawać szlachcie. Na
prośbę o Żydach nic nie odpo-
wiedział.

W końcu zrobiono księdze Jarzyckiego zarzuty: że obiędą mu

[illegible] przepisy o [illegible]

wyjaśnienia wykupie dóbr
królewskich zastawnych potrzebuje;
że zasada [illegible] względem o dawnościach na przedawa-
nych [illegible]
jest że wszech miar mylna, że kró-
lowa nie powinna posiadać dóbr
nieruchomych, że Sejm nie ma pra-
wa szlachty na to, jak szerokie
może być drogi pu[illegible]
[illegible] powinny być drogi prawa-
dzące do miast i miasteczek, ma-
dzieć na to, jak
dobra jedne odgrani-
czać od drugich należy, na koniec że się
sprzeczności w prawie
odpowiedział Król; że

że szerokość dróg prawem
oznaczona będzie, że się dołoży
starania, ażeby sprzeczności w prawie
nie było. Względem wykupu
wyrzekł: że
dóbr posiadający je nie ma
ruszyć się z miejsca, dopóki mu
pieniądze pożyczone na dobra
wyliczone i do rąk oddane nie
będą. Co się tyczy dawności przeda-

na to, czy dobra za-
stawne przeszły już
na dziedzictwo szlachty
cieta, lub czy zdarzy się
że królowi prawa wy-
kupienia ich

dozwala, ażeby szlachta
prawo rozgranicze-
nia dóbr posiadane

Rzeczone

danych na to, czy dobra sporne są jeszcze
[illegible] królewskiemi lub / [illegible] (czy już na Dziedzictwa przeszły, ponieważ utrzymują jedni, że spór o to może być tylko na mocy dowodów w [illegible] Dawnieskim / (królewskim) archiwum przechowywanych rozstrzygany, a drudzy twierdzą, że i z kądinąd brane dowody rozstrzygnąć spór zdołają, monarcha porosło)
[illegible]
[illegible]
[illegible]

przyrzekła [illegible] wziąć się
sejmowi przedłożyć, i postanowie-
nie o tem wyjednać u niego. Aże-
by zaś szkodliwem być nie-
ła dla kraju, że Królowa dobra
posiada ziemskie, nie [illegible] się może
w tem rzeczy [illegible]; bo naprzód, Królowa ma
tylko dożywocie na wszelakich swych dobrach, które
po jej śmierci spadają [illegible]
na Koronę; i powtóre, leżą [illegible]
te/ dobra w Polsce a nie za gra-
nicą. Czyż nie lepiej że monar-
chini za pieniądze własne naku-
pi wsi/ich w kraju a nie we Włoszech?
Drudzy też dobrami temi rządzi
Szarnowskie, [illegible] podkanclerzem w
[illegible] osobno postanowieni komendanci, którzy
mi zamkami zawiadujący
[illegible] królowi na wier-
ności składając przysięgę (1).

Oprócz tych inne jeszcze zarzuty [illegible]
czyniono Królowi, [illegible] / nie dał
dobra kraju jak [illegible] pojedyn-
czych [illegible] uwzględnił
[illegible], zwracam uwagę na [illegible]

Odstępując od tych zarzutów, z
wyjątkiem czterech następujących:
azeby Król zrzekł się ałczyzny, [illegible]

(1) Czytaj zarzuty w następującym po-
rządku: 28. 17. 8.
5. 29. 30.

ażeby wyłączne dobra z zastawu nie
oddawać Królowej w posiadanie,
ażeby urzędnicy koronni żadnych
innych nie sprawowali urzędów,
ażeby na teraz kanclerstwo dwom
osobom uwzględnionym (Gamrakowi
i Zbarawskiemu) król pozwolić
raczył. Ponieważ nie chciał te-
go spełnić mianowicie,
[illegible] przepuście przeto ro-
zżenie rozszerzyły się do domu,
wobec wojny i krwawa przedmiotem Polski
[illegible] na łup Turkowi, a Ruś
na łup Wołoszy wydała.

Poswarki tej szlachty z królem (kan-
[illegible] ją powszechnie zwa-
[illegible] wojną przyczyną i skutek dla te-
go opowiedziałem, ażeby wykazać, w jakim ona stosunku
[illegible] do księgi prawodawczej Ta-
szyckiego zastawała [illegible] ażeby,
zwrócić uwagę na to, że [illegible] ażeby [illegible]
[illegible] w sądownictwie [illegible] lepszy zaprowadzić (1), lub ażeby
[illegible] władzy nie (ukrzywdzali?) [illegible] przyznana szlachcie
w kraju (2), lecz raczej ażeby pra-
wda nie zgadzała się z nieprawdą (3).
[illegible]

(1) Jak rozumiał J. W. Bandtkie w hist. prawa pols. str. 480.

(2) Jak rozumiał Czacki w dzieł. I. 53-4.

(3) Słowa żywociarza króla wyraźnie to poświadczają: Ad quod ea intentione his [illegible] incidiator justitiae alie-na fecit, ut contras et contrarias justitias et injustitias de jure litigantium pro affectu et pro muneribus veteribus his statutis atque judicaret ac versaret prout vellet.

sejmowi czyli raczej kierującym nim intrygantom, księgę prawodawczą takiego uchwalającym się nie stało, a to

Pogl. 14. 6.

czyli ażeby każdemu dotrzymane zasady przy-
wileje, nie wkraczając się jedne
w zakres drugich. ~~[illegible]~~ służącą wy-
łącznie ~~[illegible]~~ panom nie ~~[illegible]~~ miały iść
na korzyść szlachty, a co było
szlachectwem nie ~~[illegible]~~ do miesz-
czan, co kmieciem nie zawsze się ~~[illegible]~~ udziałem
~~[illegible]~~ poddanych. Zgoda stan
każdy miał poruszać przy swem
prawie bez względu jak go czy
sprawiedliwie czy nie sprawiedliwie
nabył. Ale właśnie o ~~[illegible]~~ to, na jakiem kto prawie przywileje posiada
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ szło

z miasta przechodziły

dał Zygmuntowi I. jak i jego
następcom, ~~[illegible]~~ mocno obrażającym za tem
~~[illegible]~~ ażeby przywileje

Dogl. 15. a, 26

~~[illegible]~~ jednej klasy obywatelstwa nie wychodziły, ażeby każdy przy swojem zostając prawie (2), ustalił co zyskał przez nadużycie, bez względu na to, że drugą z nieprawości nazwał. To właśnie było szkopułem, o który się rozbijały prawodawcze mężów cnotliwych usiłowania. O szkopuł ten, jak niżej potem rozbił się i projektowany od Andrzeja Zamojskiego zbiór praw sądowych. Szlachta nie chciała nic z nabytych przywilejów utracić, ani dozwoliła w to wchodzić jak do nich przyszła, i już za Zygmunta ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ szkodę klasy drugiej (1); ~~[illegible]~~

(odzywała się złem, że za ~~[illegible]~~ przecz dla ochrony ojczyzny nie pr-

(1) Justitia w swym pierwiastku znaczy to samo co jus, lex, privilegium podług starożytnej klasycznej i średniowiecznej łaciny: przeciwna strona która się przez to uciśnioną widziała nazywała to injustitia. Patrz słowniki.

(2) Zygmunt I. zapowiedział w r. 1525. naradę: conventum justitiae generalem hoc anno statuendum decrevimus, quicquid compertum fuerit vel injurium esse coeperit vel a justitia dissidere in ea tum communitati omnium ordinum regni nostri, quam etiam singillatim unicuique justitiam ministrabimus, [w Tomic. VIII. 163.]

chcąc do końca się w swych przy-
wilejach nie ubezpieczyły (1) że / ażeby
monarchę nie wiodła chętka
zniweczenia tych przywilejów
przystawi mu straż i przez
nią jego władzę kontrolować
będzie (2).

(1) W czasie wojny tu-
reckiej Jan Tarnow-
ski przeciwko Zbi-
rowi Mikołaja [illegible]
[illegible] mówiąc,
odezwał się (w ann.
Orzech. str. 147) w
te słowa: rempubli-
cam collapsam eri-
gamus, eversam a-
stinus legibus ad-
que majorum insti-
tutis confirmemus,
tum demum pro
illa, arma i for-
tunas, vitam po-
stremo nostram,
si opus fuerit,
hosti objiciamus.
June dawniej w Pol-
sce pod względem
[illegible] m. 177-
181.

(2) Tenże Jan
Tarnowski mó-
wi także 154.
e republica vi-
deretur, si tres
Senatores et
tres et Equestri
ordine eligeren-
tur, quasi prae-
clarus legum no-
strarum custo-
des, rex in re-
publica guber-
nanda socios
et consocios ha-
beret. Potrz.
hist. prawod. m.
4. 126.

Nie zważali na te gadaniny ołta
Zygmuntowie, a życząc dobrze narodowi.
dbali o naprawę
rzeczy pospolitej i naprawy pra-
wodawstwa, rugując przywileje nabyte nieprawnie, a które szkody dla kraju. Ale zaniechane ich mniej
z tej samej co Ja-
giellończycy przyczyny, że
szytkiego dziedzictwa ... upaść na sejmie. słowo ... i porzucane
gdy się do tego wszedy
stronnictwa

Pogl. 16. A,

28

[illegible] jące [illegible] owie-

snaż rozrywały Polskę. Protestanci [illegible] okrażali

na swojąż stronę rzecz [illegible] ciągnęli wyznawców innej

[illegible] wiary. [illegible] Jedni żądali przy-

dacie praw, a drudzy że żądaniu, że zdradzie, w po-

dejrzenie wpadali o stronności.

Jedni [illegible] i władnie [illegible]

[illegible]

nów kierują się rządu, [illegible]

[illegible] dla

sego że [illegible] wszystkim dogo-

dzić chcieli, nie dogodzili ni-

komu. Przypatrzmy się za kilka

przykładów.

Z ewangelią zgodnie oddając Bogu co

boskie a cesarzowi co cesarskie, uczył

Przyłuski prawodawczą księ-

gę. Ponieważ zasad z katoli-

ka protestantem nie znalazł wiary,

zwłaszcza gdy dzieła swe ogłosił

w czasie, w którym jeszcze prawa

chrześcijańskiego kościoła różnych

wyznań uporządkowane i rozgraniczane nie

były. Upadł więc z swoim zamia-

rem, zostawiwszy go całkiem księ-

gą niewyczerpanem źródłem będącą

wiedzy, której chcąc dużo z prawa-

dłem [illegible] do zaginienia oryginału nie

[illegible] jednakże być dla obznaj-

[Jedni na koniec bezzasadne prawa ukazać chcieli, usuwać się z [illegible] zasad prawnie dla zasad naruszać (?) musieli.]

[znalazłszy co do tego i owego przepisu wyznania nie przestaje]

jagiellońskiem prawodawczem pomnikiem

mienia się z [redacted] ważnym [redacted] niewiernie [redacted] Her-
bart, który po nim ogłosił ci-
sąd, [redacted]
nie wyrzucił [redacted]
[redacted] lepszego zbioru Swaw[redacted] jego
się pracą posiłkować urzęda-
wnie: wyznaczonych przez Króla
i sejm. Do układu praw panów,
(na czele których stał Kiełcz Woje-
woda Krakowski) ledwo rozpoczęli pracę, których oni
[redacted] wziął
przed się Januszowski, i chociaż
z niej wyrzucił znakomicie, jednakże
dla tej samej może co Herbart
przyczyny sądzić dla tego że przez-
dom wieku nie hołdując przema-
wiał za ludem, opadł że swem dziełem. Należy u tem
wiedzieć, że po
[redacted]

z zatwierdzenia od sejmu. [redacted]
przyczyny, że z Przyłuskie-
go wyrzucił. Dla braku [redacted]

miejsc dotrzymać, urwaniu od szczętu
nie ustrzegać, choć ten, dla krakow-
skiego zbioru, będą się pracą u-
rzędownie przechowywać wyłącznie.
Z Janu-szowski ... mazow. dla tej samej
[illegible]
[illegible]
przyłączeniu Mazowsza do Ko-
rony stan samorzutnych kmieci po-
wszechnie z poddanemi
garnąć się, z którym w jednym rzędzie z podda-
nymi. Niegdyś zwał się hardy miesz-
kaniec Mazowsza, w statucie do swe-
go księcia "poddanym"; w sta-
tucie zaś do prawa "ziemianinem",
jeżeli włodarzenia posiadał ziemskiego, a
"kmieciem" jeżeli był czynszownikiem, ... "chłopem"
gdy ...
wyrobnika, jak się zdaje, mianowa-
no, i z kmieciem ze względu na pra-
wo karne stawiano na równi.
Chociaż różnica dwóch ostatnich natu-
zaczęła się już w statucie mazo-
wieckim zacierać, zatarła się atoli
zupełnie wtedy dopiero gdy Mazowsze
do Korony przyłączywszy i statuta
być w prawie, prócz niektórych wy-
mówionych sobie wyjątków (Excepta
Masovia), zrównane (1). Ponieważ się
atoli konstytucya sejmowa, różnicę
zupełnie zacierająca, samego [illegible].

z hodującym przemiotu ludem

r. go, ale tylko

(1) W stat. mazow. Wa-
rzynica Prażmowa w
§. 23. czytamy te wy-
razy: poddany, w §.
211. kmiotkowna, w
§. 212. chłop albo kmieć,
co Herburski (w Band.
jus pol. 387) oddał po
łacinie: subditus, rusti-
cana, rusticus vel igno-
bilis. Konstyt. z r. 1578
(vol. [illegible]. 434) obja-
śniająca postanowienie
w Exceptach "okoła
kmieci uczynione" wy-
raziła się poddani u-
triusque sexus.

Herbutem. Zachciał wielu innych Zyg-
munt III., skąd porządku ~~[illegible]~~
ściślejszy prawodawcze, przez Janu-
szowskiego, Sarnickiego, Szczer-
bicza zdziałane. Lecz prawie żadny z zach-
ciawki z których ~~się żadna nie~~
~~[illegible]~~ i gdy każda ~~[illegible]~~ razbić się musiała o ten sam ich kręg-
ga Jaszczakiego szkopuł. Były nim jak
wzrokiem przywileje, które będąc ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
prywatą i przesądem stawali
~~[illegible]~~ w poprzek każde-
mu dobro powszechne na celu ma-
jącemu przedsięwzięciu. Przycho-

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ uwzględniając że po-
wszechne dobra
zamiarami. w celu ~~[illegible]~~ wyjaśnienia tego cu-
ściśle przywodziąd [illegible] kadaki
uderzył swą księgą Porzyński z ka-
żdą z naszych ~~[illegible]~~ nie znałaby nie-
ściśle przestawi, nie wyznaniom uważ
ny, z przyczyny że za ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ przemawiać się zdawał, i w
ów czas pisał, kiedy jeszcze prawi-
ce władze, musiała z uwięzienia
gi różnych wyznań prawnie uzna-
czone nie zostały. upadł więc z
swoim zamiarem i zastanowczy na-
bie księgą i niewyczerpanem zwró-
dłem wiadomości, choć dotąd niespraw-
dzonych, i jednakże dla poznania na-
szej przeszłości niezbędnych, będąc ją-
Herbutu który na nim ostatniej pi-
sał, z przyczyny jednakże tej że z [illegible]

† z powodu zaginienia oryginałów

gdyby to większy w formie Dygresji!

Pogl. 17. a,

30

Tylko Datycyzda Mazowsza, przeto Janu-
szowski w księdze swej (str. 1017-45)
w r. 1600 drukiem ogłoszonej postano-
wienia sejmów polskich "o kmieciach"
odróżnił od postanowień "o składach".
Dla tej i jak niemieckim jego i Zeichwanki zgromadzenie
narodu nie dało [illegible] księdze [illegible]
[illegible]
Zbiorowi praw żądanych Andrzeja Za-
mojskiego [illegible] i [illegible] przyczyny krwawy ni-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] księdze potrzebnego [illegible] zamiast [illegible] uznania. Nie dał go [illegible] na [illegible] sejmie [illegible]
[illegible] jej [illegible] jemu i Badaniach wcześniej jego dzieła
niżej rozważając uporniejszy. Ten a zie-
wia wewnętrzny praw tych układ pokrzywiony.
[illegible]

[illegible] zaledwie i [illegible]
dzieła wykazemy. [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] wyliczanych [illegible]
[illegible] [illegible]

Dla tej [illegible]

Na wymienionego prawa wzorze mało
lub wcale nie liczącemi układacze
wszelkich statutów, rubrykowali Dyge-
sta polskie tym sposobem, jakiego się trzy-
mali [illegible] prawa rzymskiego kodeksu. Powie-
[illegible] Jenduzyussa i Dureyndan w Zbiorach rzymskiego prawa [illegible] kodeks mowie;
układaczom nie
[illegible]
[illegible]
[illegible] wymienili [illegible] naruszył książąt i
króla, których postanowienia [illegible]
[illegible] i wrzucali je do [illegible] statu-
tów. [illegible] Uczynili to [illegible]
[illegible] układacze [illegible]. Oni to do
[illegible] zapełniając rubryki wyjątkami z tychże
ustaw, wymienili oraz który król

tym samym porządkiem

[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]

i Taszycki z Macijowskim,
za których [illegible] większy
przez Zamojskiego polskich
ustaw

i gdzie tak i owak, bądź sam
przez siebie, bądź wespół z sejmem
postanowić; [illegible] pierwsi
postawili nas w konieczności mo-
zolenia się nad odgadywaniem (1)
umysłu prawodawcy: [illegible]
Dwadzy [illegible] wielkiej ale nie
przy- historyi
[illegible]
wreszcie [illegible] prawników postawił
w naszym [illegible] pisma kompilacyjnych
[illegible] zasad
poprawiedzie z wielkim [illegible] i prakty-
ki sądowej [illegible] zasady
[illegible] najwyższej
kalumniarnie [illegible] Dy-
cezji w rubrykach [illegible]
wyrażane [illegible] twardszej
gęsto, [illegible]
by skarbnica [illegible] mają i nie
[illegible] ustawy
mogły więc [illegible] uchwały sej-
mowych królów i [illegible] ich i nie mogły pi-
zwłaszcza gdy
albowiem przemawiając [illegible]
[illegible] na mocy nie by-
ły zrozumiałe. Gdy przez tego
rubrykujący nasze dzieje prawni-

[sądzić przypi-
sać [illegible]
[illegible] w ich napisach,
czy one są zda-
niem [illegible], czy
wyrażającego pra-
wa zamiarem.

[z tych rubryk [illegible]
głębokich i
prawie rozumowań, które
[illegible] my-
śliciela prawników
[illegible] zalet tych
nie

[illegible] cieść rozmiejąc
konstytucyę, które Justynianowi Cesarz wywodził od siebie
publiczności nauce pra-
wa [illegible] (3) i dla tego wie-
[illegible] wyrażać [illegible]
[illegible] bądź, nie mogły
[illegible] w mniej-
[illegible] prawnikom
[illegible]

(1) Patrz zapiski Le-
lewela w jego dziele
Polska średnich wieków
(wyd. trzec.) III
str. [illegible]

Pogl. 17. 6.

31

pełną, jest przy tem chuda w treści i uboga w duchu. Zarazem sposób mówienia przyjętych prawnikom porządków w materyi dyspozytyjnych pisma ich kompilatorów jurysdycznych przedstawia ogromny zapas wiedzy prawnej w każdej dyspozycji księdze z [illegible] przystępnej dla tych, którzy z nauką prawa i praktyką sądową obeznani będąc, z myśli [illegible] łatwo zwykle wywiązanych korzystać umieją. Nie umiano jej [illegible] dotąd [illegible] w Polsce (1): należało a zatem przełożyć nam ustawy wielokrotnie [illegible] zrazu miało, należało [illegible] do dyspozycyi ustawy [illegible] klasy się cale, wyciągi bowiem rachunku z nich na władzę przydały. [illegible] Szało się przez to się księgi dyspozycyi naszych są albo w sobie a uboższe w rzeczy, treści ich chuda jeśli [illegible] myśl wyrażana ich nie naśladują myśliciela prawnika.

Takiemi są dyspozycyje nasze: naszej zdyspozycjowany litewski statut i Zbiór.

(1) Patrz moje Wiśniewskim II. 745 ustępu.

cy, nie umieli sobie radzić w tym
względzie podobnie, jak to uczyni-
li statutu litewskiego Redaktoro-
wie, gdy przy przerabianiu ciż na-
prawodawczą zamiast swego prawa
przez ... samowolnego przywodzić,
szczególnie z ego wyjętymi ra-
brali dyssydentów od siebie
uprzedniali statutowo, nie dziw pra-
wo że układane przez nich liczyli pra-
wodawcze [illegible]
uwagę raz w rzeczy a ogóle w
stawa, [illegible]
[illegible]
praw od Zamojskie-
go wygląda. Ona wskazany sobie od
gerów i Justynianskich Justyniany układaczy draga, przedającą w rozwoju dzieła (1),
wszedł jego wreszcie
prawa [illegible]
[illegible] na
prawa o osobach i rzeczach i
[illegible]

(do) przewodzających rozkła-
zyfikowany

(1) Na przykład niech przeko-
ny I. 19. statutu litew-
skiego pierwszej redak-
cyi, gdzie przyniedzio-
no imiona urzędowa-
nowi [illegible]
swoich ich urzędu, a
wyjątkowo [illegible]
z dyskre. Podobnie
Zamojski (na przy-
kład niech przeko-
nają I. art. XXXI.
§. 5–6) który prawo
szczególny redagował.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] z-chowią zamiast
przywodzą zasady a pomijając wy-
miki [illegible] sądzić [illegible] wypi-
sów tych najlepszych [illegible].
Cha dając przeto w treści prawa za Ja-
giełły, Witolda, Kazimierza, Zygmun-
tów stanowione, [illegible] i nie po-
[illegible]
[illegible] ducha ani ciała. [illegible]
[illegible] jest w nich myśl [illegible]
[illegible] oryginalnych prawodawców [illegible]
[illegible] jednakże wyrażona a ich język dla mało nawet
[illegible] obcowanych zrozumiały. Każdego artykułu i artykułu
[illegible] z naukę prawa obeznanych [illegible]
[illegible]
[illegible]

bawiąc się wypisywa-
niem ustaw [illegible] się pełniejsze
z których choć nie wyrobiona

-liku prawa tak wiele pojąć ducha, do
czego zmierza i w jakim kierun-
ku zmierza do celu odgadnąć nie
trudno. Zdarza się temu przy-
patrzmy.

Prawo cywilne w Zbiorze Andrz. Zamojskiego zdygestowane.

Zbiór praw sądowych Andrz. Zamojskiego objął całe prawodawstwo polskie, podzielone na policyjne, cywilne i kryminalne, wraz z postępowaniem swoich ostatnich praw sądowem. Rozbierał go jak sam zrównał sposobem rzymskim, częścią tym który w Instytucyach, częścią owym który się w Dygestach Justyniańskich znajduje. Pierwszy rzędu praw na trzy części, z których pierwsza osoby, druga rzecz, trzecia sprawę (actio) i sąd o niej wydawany rozważa. Głębiej niż same nawet rzymskie Dygesta(1) wchodząc w stan osoby, wziął na uwagę najwięcej w ustawach polskich wydatniejsze, jakiemi są: Król i jego rodzina, Duchowieństwo i urzędnicy cywilni i sądowi, wyżsi i niżsi, tudzież osoby stanu szlacheckiego i ludowego, które w prawie rodowem głównie występują. Przy których wyszczególnił także osoby różnego powołania i krajowców i cudzoziemców. Szereg ich zamykają włóczęgi.

Trzymając się sposobu

(1) Na czele Dygestów rzymskich jest tytuł De justitia et jure, po którym następuje De statu hominum, a po nim idący De Senatoribus i t.d. a znowu po tym następujący De his qui sunt sui et alieni juris rozprawia.

{ Celem przeglądu mego jest cała pierwsza księga Zbioru praw sądowych, z drugiej tylko się [illegible] czterdzieści cztery artykułów tu odnoszą, reszta ich bowiem w zakres prawa karnego wchodzi. Dając ten przegląd

[illegible] przy [illegible] w zbiorach, w powszechności [illegible] i już nam, jako w zakres karnego prawa wchodzący wcale nie wchodzi. Dając ten przegląd

[illegible] trzymać się będę porządku, jaki w tomach trzecim i piątym historyi prawodawstw przyjąłem. [illegible] Opisawszy więc w dziele wstępnym: jak ów Zbiór uchwalony i prawem, na ustawie i zwyczaju oparte, [illegible] określiwszy, zająłem się następnie

[illegible] wydoskonaleniem prawa sądowego, rzeczowego i ze zobowiązań wynikającego, [illegible]

[illegible] historyi prawodawstw przyjaciel [illegible] i uważne przedmioty, gdzie prawa sądowe, rzeczowe i ze zobowiązań wynikające opowiedziawszy, wskazawszy [illegible] w czem Zbiór

według zasad [illegible] zasad dawnych, częścią nowych [illegible] Poznawszy je czytelnik, odgadnie zaraz, w czem Zbiór

[illegible] [illegible] prawa [illegible] swego

[illegible] postępującego się [illegible] [illegible] prawem kodeksu francuzkiego [illegible] będzie dla Polski stosowniejszy od [illegible] wszelkiego innego [illegible] zasadą, że nie lubiąc [illegible] się kodeksu, i zbawu się sami mężnie widząc, że i prawem germańskiem [illegible] zamojski się posługując.

sen ~~[illegible]~~ był kon-
serwatywny, w czem postępowy, w
czem wsteczny. Poszanowany przez
nas w marności sądzenia o warto-
ści dzieła, ~~[illegible]~~ pewna ~~[illegible]~~
odrębną i ujemną jego stronę, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ i sąd swój o całości dzieła porówna z
~~[illegible]~~ moim.

(1) Zbiór praw I. art. 31. ~~[illegible]~~ ludzież art. 17. §. III. z kiel. prawod. IV. §. 212. porównany.

Dział I. Wstępny.

Średniowiecznego prawa zasady, rozbrat powodujące
między szlachtą a ludem, ~~[illegible]~~,
chcąc na [illegible] usunąć Zamojski, chciał
za cel swych usiłowań nadzieję swoją,
przez które zagranicznego chłopa i
krajowego mieszczanina porównawszy
ze szlachtą, a dalej chłopiankę wy-
dać za mąż za wolnego lub w dru-
giej wsi osiadłego człowieka pozwalając, mniemał, że przez to
zatrze nie tylko
różnicę między osobą szlachecką
(rycerski) a warunkowo wolną (~~[illegible]~~ sta-
nu liber) ~~[illegible]~~ lecz i między chłopem do grunta wieczyście przywiązanym bo ~~[illegible]~~ poddanym, a czynszowni-
kiem zachodzące zniesie. Tak więc
fabrycznie do nas wprowadzone śred-
niowieczne prawa o poddaństwie szy-
[illegible] prawodawca fabrycznie zostawił sejmowi
usunąć zasadę i zamienić ją w obowiązują-
ce prawo (1). Przechodząc następnie do ~~[illegible]~~ prawa rzeczowego, wyrugował z niego
zakaz przez ustawę sejmową wydany,

własności dóbr ziemskich nabywać mieszczanom, wykluczający (1). Żydów dotąd warunkowe prawo obywatelstwa mających do zupełnego prawa miejskiego posiadania i skutków z uzyskiwania go wypływających (ukrona w sądzie uczestnictwa) [illegible] za co wglądać w to czy tak rzecz kazać magistratom i czy dozwolenie do używania się posiadając świadki, którzy nie wykazali z którego dzieci z kraju nakazywać bez względnie (2). Cudzoziemcom, mieszkać chwilowo w kraju za paszportem zezwolić, ale zakazano zyskiwać go, póki by obywatelstwa nie przyjęli, miejskiego wyraźnie dostojności będzie cym, i do kary prawem przepisanej, za dopuszczeniem się przestępstwa, przekonanemi być nie mogącym, zakazać dóbr nabywać ziemskich (3). O reszcie osób przepisy chociaż je w ważnych rubrykach pomieścił, gdy jednakże praktycznie przepisane były znacznie po różnych rozrządzeniach, przeto je sam znajdzie czytelnik.

Zbiór sensie słusznie zauważył: że w nazwisku rzeczy zawiera się co wszystko, całkowitych sama natura, dla dogodzenia potrzebom człowieka udowodniła, albo też ludzie, dla powiększenia dobra i zabawy [illegible] nagromadzili. Ja powiedziawszy [illegible]

(1) Zbiór I. art. 17. §. 9. i art. 27. §. 10. z histor. prawod. IV. §. 238. porówn.

~~Zbiór I. art. 30. §. 3. ... z hist. prawod. IV. §. 219. V. §. 307. porównaj~~

(2) Zbiór I. art. 32. §. 3. 5-7.

(3) Zbiór I. art. 30. §. 3. 6. z hist. prawod. IV. §. 219. V. §. 307. porówn.

Pozyt. 31. a, 35

według mojej rzymskiego prawa podzie-
lowy, prawne wyrzekające (1). Myśl w tem co rzecz
pamiętająca, choć daleko od obecnego
czasu odbiegła, jednakże dziś jeszcze
się okazała praktyczną
w tem, co prawodawca
o rzeczach bogu i zbawieniu uży-
cia poświęconych, tudzież o powszechnych
i a mogących
być własnością publiczną, dalszych powiedział.
Jako też w dalszym miały ciągu rozwijającego się
prowincyonalno-kanonicznego,
w czwartym tomie (tj.
200 i nast.) kiedy prawodawstwo, obecnego prawa, zamieszczone
o rzeczach
pierwszego rzędu a już w Zbiorze praw sz-
Danych [w
prawodawstwie świecko-kościelnem,
prawo i obecnie u nas o bu-
dowaniu kościołów i kaplic, o zachowa-
niu dni niedzielnych i świąt, zachowa-
niu, na koniec o zakładaniu i
utrzymaniu cmentarzów, na koniec o
znajdujące figurujące przepisy, znaczna liczba dziś jeszcze zastosowane
rzecze kościelnem okazujące, ma
w rzeczonym już Zbiorze swoje za-
sady. Również i te co się w kiedyś prawo-
dawców powiedziało o rzekach, strumieniach, je-
ziorach i w związku z niemi
zostających gruntach, dalszych osobnych, ja-

wyprowadził z podziału tego wniosku

(1) Zbiór II. art. 1-7.

~~zach, składach na [towarów] brzegach rzek spła-~~
~~wnych, o drogach do nich prowadzą-~~
~~cych, ochranianiu ich i pobieraniu~~
~~za to mostowego, bezpieczeństwie~~
~~dróg tych dla podróżnego, i uprze-~~
~~przątaniu towarów z rozbicia y..-~~
~~tku na rzece lub na morzu wy-~~
~~rzuconych [illegible], wszystk..~~
~~to [illegible] w zbiorze praw wy-~~
~~tłuszczono, i [wskazano] środki [illegible] przez~~
~~któreby, przy pomocy ambon i~~
~~gazet, mogła dojść wiadomość~~
~~[illegible] wyrachowaniu powinności rząd.~~
~~rzeczy do wiadomości publicznej.~~
~~wskazano.~~

O użyciu i zwyczaju. Rozwiódł się prawo-
[dawca] w przedmowie [skierowanej] ~~[illegible]~~ do króla. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Dobrze zauważywszy, że rewo-
lucyom w rządzie i obyczajach zacho-
dzącym zabiegać ustawami jest [sama ta] rzecz
niepewna, zamiast jej naprawiać, nie odwołał się ~~[illegible]~~ w
tym celu do prawa,
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

zach, składach towarów na brzegach
rzek po nich wodą sprowadzanych;
na koniec tamach (?) a drogach do rzek,
grobel i młynów prowadzących, i
co w utrzymywaniu ich w bezpie-
czeństwie dla spławnego samże przepi-
sano, i za utrzymanie tych te drogku
jako też za spławianie na nich
mostów pobierać zwolniono,
spławne i groblowe; w reszcie co o ubez-
pieczeniu towarów z rozbicia sta-
tku na rzece lub morzu przy wskazaniu
wybierczych onych i
środków przez księży,
przy pomocy ambon i gazet, mo-
gących dojść wiadomości o wyratowa-
niu poniesionych towarów do pu-
blicznej wiadomości, wszystko to
ma dziś jeszcze znaczenie prak-
tyczne. Nie należy i tego pominąć,
że podział rzeczy na nieruchome i ruchome, i
oddziałując od nich umy-
słowe nazywane, uwydatniano w pierw-
szych nieruchome z natury rzeczy, te, które są
mocą prawa (summy pieniężne), w dru-
gich zaś ruchome (radowe, dorolne), rozróżniające się od nierusza-
nych odróżniono, i jak niemi prawnie
należy rozporządzać, przepisano (1).

(1) Zbiór II. artyk. 7., Sędziów art. 34. § 5.

i nie użył go

za środek do załamowania rządu
bezprawia, lecz uderzył w osobisty
interes, i przez [...] usu-
nięcie Γ [...]
[...] nadużywał na pri-
wo osobistem interes osobisty prze-
ważywszy sprawił, że zawsze pra-
wa nie były sprawiedliwsze, i wła-
dza zaś rząd została bez ochrony. Pa-
trzeba więc było czekać czasu, w którym
wszędzie rewolucya w obyczajach
dźwigając przeciwny licznych oso-
bnemu interesowi, [...]
[...] zniosła przywileje, wszy-
stko wszystkiego złego. Rewolucya ta kto
u nas zrobić, Γ [...]

Γ na kształt, usiłował otworzyć dla spra-
wiedliwości bieg wolny. Ale
[...]
i jak dawniej tak i po uchy-
leniu dzieła Zamojskiego

Γ i kto czas ów spra-
wadził, mówiłem w
poprzedzającej rozpra-
wie: resztę pamięci
w zakończenia tej pra-
cy, co będzie ostatnim
na teraz badań mych
nad szczytnem Zamoj-
skiego dziełem.

Pogl. 23. a, 38

Dział II. Prawo rodowe.

1. Małżeństwo.

Śluby małżeńskie winny poprzedzić zaręczyny, które skoro [illegible] bez żadnej ze strony prawa przeszkody nastąpią, nie może być kiedy zerwana u przyczyny małżeństwa uważa, [illegible] pod karą nagrodzenia stronie poszkodowanej wszelkich strat szkód, które stąd wyniknąć, prawem albo sędzia je słusznie oznaczy (1).

Jak tylko [illegible] sakrament małżeństwa publicznie zaręczonych, używając odtąd [illegible] sami i prawnego prawa. Jeżeli ojciec jest szlachcicem a rodzaju [illegible] Dzieci jego są szlachta; jeżeli nim nie jest, [illegible] lub nigdy [illegible] jego szlachectwa tego prawa nie używa, i sam w okolicznościach do praw ziemskich jest ograniczony (2).

Przeszkodą do zawarcia małżeństwa jest dla Żydów niemożność wykazania środków do wyżywienia się przez ustawę przepisanych. Niestosowanie się do tego prawa karę więziennego więzienia za sobą pociąga, a na Rabina i szkolnika, który przez ślub dali, także karę zaaresztowania fiskalnej majątku ściąga: wszelako małżeństwo takie skoro będzie zawarte, uważa się za ważne, chociaż [illegible]

(1) Zbiór I. art. 17. §. 2–4.

(2) Tamże §. 1. 9. 10.

wyrażnie

Zbiór praw nie mówi o dem [illegible] Dla chrześcian jest przeszkodą zakazana pokrewieństwa i niedziecinności, bez zezwolenia rodziców, a w braku ich opiekuna lub krewnych: wszelako co do tego przypadku ważne jest małżeństwo bez zezwolenia tych, byle przy [illegible]

[illegible]

Szczegóły małżonków, ale przed spełnieniem małżeństwa nastąpionej, a były i inne ... lub żyją, [illegible] ... Obyczajów ... zachodzące się na ... ciąg za[illegible]

[illegible]

... Mażonki jest ... przy życiu, przez czas zamężnie, w ciągu małżeństwa, zakrzewiony, którą ... (illegible)

... przy życiu prawidłowy zakrzewionych przy życiu przez ... zawierające swe dobra, ludzieź zrobionych dzieci ... z powodu małżeństwa zapisy, i dane podarunki zachowuje dla siebie: albo wszelkie zapisy na rzecz następców zmarłego zrobione upadają, jeżeli umierający nie podał, jeżeli umierający nie potwierdził ich w testamencie (a).

Obszerniejszej jest treści przepis drugi, w ważnych szczegółach swych

(a) Zbiór ... art. 3. 4. 8.

art. 17

(b) Tamże 4. 8.

(c) Tamże 4. 11.

Nie inaczej jak za zezwoleniem władzy Duchownej może mieć miejsce: Zwykle

Prawa ... albo albo małżeństwo, albo małżeńskie są ważne. Z tych jedne ... wymierzając ... prawne ... żyją małżonków ... którego ...

uwzględniając ... przez Duchowną ... rozwiązania ... rozwiązania małżonków ... względem ... i jako ... z przepisu i Duchownego ... z władzy i Duchy ... korzystać, władzy wielkiej domi-... edukacji.

Zbiór praw nie mówi o tem wy-raźnie (1). Również się ciemno co do warunków zawierania małżeństwa [illegible] wyraził. Wy-raził się: że do zawarcia nie le-żących zawierających ludzkie było zezwolenia rodziców, / przeszkodą jest [illegible] opiekuna lub krewnych [illegible] dodać że zawarte będzie przy dwóch świadkach, / wszelkie małżeństwo zawarty przy godnych uważa się za waż-ne (2). Mamyż przez to rozu-mieć że sieroty, bez rodziców, opiekuna i krewnych, małżeństwo zawierający / może przestać na samych tylko świadkach? [illegible] lub że każdy bez rodziców skóra go zawarł przy świadkach, już tem samem prawu uczynił zadosyć?

Unieważnia się małżeństwo przez sąd duchowny / a względu rozwo-dzi (3). Z tych przy-padków wynikają ważne skutki. Wy-pływają bowiem stąd [illegible]

Skutki prawa, są albo osobiste albo majątkowe. Z tych jedne wywiera-ją pewne skutki po śmierci małżon-ków, ale przed zjednoczeniem małżeń-stwa następującej, drugie wywierają-je za ich życia. Skutki są wagi pierw-szej. Małżonek przy życiu pozosta-ły zatrzymuje swe dobra, ludzkie zwa-ły [illegible] Dlań z powodu małżeństwa za-ciąłe [illegible] i dane sobie podarunki zacho-wuje [illegible]: ale wszelkie zapisy na rzecz jego / spadkobierców zrabiane

(1) Zbiór I. art. 32. §. 8.

(2) Tamże art. 17. §. 2.

(3) Tamże §. 1.

upadają, i jeżeli umierający nie powtórzył ich w testamencie (1)

Większej są doniosłości rozciągające się na czas spólnego pożycia małżonków stosunki owe [redacted], uwzględniając honor, powagę i dożywocie, i mianowicie przy rozłączeniu się i rozwiedzeniu małżonków wynikające rząd skutki i prawa pod ... [redacted], rozwagę [redacted]. Z tych skutków

(1) Tamże §. 11.

pierwszy
czyni odpowiedzialnym męża za przewinienia żony i całej rodziny, skoro że w pożyciu jego spełnione, dopuściły się małżonka i rodzina pod jego w domu mieszkaniu lub poza domem, odpowiadał za to wszystko (1). Drugi uzywalnikiem wszelkich dóbr żoninych i posagu, zaś dzieci zasiłkiem jego całości, pod karą nagrodzenia wynikłych szkód strat z majątku własnego (2). Trzeci każe mu przytomnym być przy robieniu wszelkich przez żonę prawem dozwolonych jej aktów, dalej czuwać nad całością posagu, [przestrzegając ażeby ten, chyba] dla jego własnego dobra sprzedany nie był. Posag szlachcianki zaślubionej dawnego męża wydanej, rządzi się do jej osoby prawem ziemskim, a więc nie mógł mąż korzystać z niego [dysponować posagiem]; przy wszelkiej prawnie rzeczy majątku zmianie, najbliższy jej krewny, jako kurator dóbr posagowych obecny być musiał. Posag mieszczki, szlachcica małżonki [ziemskiem rządził się prawem; zaś mieszczanina szlachcianka za małżeństwem...]

Posagów dawne przepisy, z litewskiej prawodawstwa szczególnie (zamiast lekarstwa [?] tamże (4. 35. 39. 88) znane, od siebie zaś przedawnić: ażeby najdalej w trzy miesiące, w przytomności urzędnika grodzkiego i uwieńczonych...

[Γ będąc jeżeli się ich.]

[jeżeli inaczej szlubny nie zastrzegł kontrakt]

[drugiego wydanej miejscowego we wszystkiem ulegał, jeżeli inaczej szlubny nie zastrzegł kontrakt (3). względem wyjątku]

(1) Tamże 4. 5.

(2) Tamże 4. 6.

(3) Tamże 4. 8–10.

żarz przechodzić po rodzicach spisano, i w nim osobną masę ojczystą a osobną macierzystą zakreśliwszy, z pierwszej części trzecią danej córce lub córkom na posag [illegible]. Jeżeli umarł ojciec, a pozostała się ciężarna matka, należało czekać z rozwiązaniem jej; dla ustanowienia części, spodziewanemu potomkowi przynależnej. Wypłacano posag córce zamężnej, również wdowie lub pannie jeżeli [illegible] ewikcyą przekazała, a tym czasem dopóki wypłacony nie został należał się jej procent ($\frac{5}{100}$). Mąż [illegible] biorący posag żony zabezpieczał go na dobrach nieruchomych własnych lub obcych. Nad bezpieczeństwem lokacyi winne było sąd odpowiedzialnością czuwać. Wymieniony [illegible] tysięcy [illegible] mógł być nie-balkowany, [illegible]

⌐ wiernie i pod zagrożeniem [illegible]

L te dobra, na których posag ciężył.

⌐ Biorący do męża do rąk własnych, i ubezpieczał na dobrach swoich i posiadanych lub spodziewanych (1).

(1) Zbiór II. art. 14. §. 1–2. 5. 10. 13. 21.

(2) Hist. prawod. V. §. 41–2.

Dożywocie zastąpiło teraz dawną reformacyą posagu, również ubezpieczenie wiana i przywianku (2). Gdy między należało się za wzięty posag wyzwolenie zapisem dożywocia.

Czy małżeństwo złe [illegible] żyjące rozłączone być ma sąd duchowny wyrokował, a świecki rozstrzygał ile mąż niepoczesnej żonie na wyżywienie płacić. Nie winien na wyżywienie samej dłużej nad rok rozłączenie. Dać nie miało, po upływie jeden dwóch nie miało, po upływie którego gdy małżonkowie pobożyć się nie chcieli, lub rozłączeni

wrańki (1) Gdy nie-
gdyż należała się
na wręcz uwa-
jemu Dożywocie

(1) ... prawo ...

cia koniecznie, że, według którą
praw, mogła od posażna żona uka-
giemu [illegible]

każdego rzeczy wyszczególnia-
jące którą się w inwentarzu
umyślnie na to szczególnym nie
znajdowała, obdarowanemu nie należała się
wcale.

chciały dożywocia nie
zapisał mąż żonie na darowiznym
majątku, należał się jej tenże z prawa, bo
chociaż w sądzie udowodniła, że się
spólnie z mężem dorobiła. Wdowa ale-
bo na tym darowanym majątku, i
na wszystkiem co z domu wy-
szła i co od pierwszego męża dziedzi-
czyła, [illegible] zapisu ralnie,
bo cały ten mają-
tek należał się jej dzieciom [illegible]

F idąc za mąż, nie mogła

zwykłe zapis
z męża żony na swoich, z
jakiegokolwiek tytułu na-
leżących się jej dobrach
przeciwnie mąż
nie był mocen w zpodo-
bnie żony temże znajdujących się
[illegible] na innych do-
brach uczynić za-
pisów jak na tych które
z domu lub zpod-
wiany odziedziczył F
Ale i tych nie mógł
całkowicie [illegible],
lecz tylko dożywocie
części ich trzeciej. Tak
sam prawo [illegible]
zywała nie wiele, panny i
wdowy, bo i te na trze-
ciej tylko części wniesio-
nego. Dożywocie zapisać
mogła. Wreszcie dożywocia
ruchomości zapisywał (męż-
czyzna i wdowa, rzecz

F zostawał w ich posiadaniu.

z aktu małżeńskiego (1) wspólnie dzie-
nym.
Zeznawać mąż dożywocie w grodzie
lub ziemstwie podobnie, jak wszelkie
inne akta, które rzeczowe prawo ubezpieczały; zeznawała je samże i
żona, ale bez jego asy-
stencyi, i tylko w towarzystwie
jednego z najbliższych swych krew-
nych, lub upoważnionego do tego
aktu kuratora. Mąż
mimo zapisu, mógł dobra
dożywocie bez wdowy i zezwo-
lenia żony sprzedać lub zastaw-
wić, czego o żonie prawo nie po-
wiedziano. Wszelako co się z dóbr
wszelakich po mężu wolnego od
długów pozostało, na tem wolno
było małżonce, spadkobiercy do-
żywocie zapisać; i już tego bez
jej zezwolenia alienować nie mo-
gli prawa (2). Niegodna dożywająca
żona utra-
cała go, gdy chciały uczciwe na dorob-
ku majątku ustanowione jej ku-
nym majątku uważano też wdo-
wę. Za niegodną uważano też
tę, która w trzecim miesiącu po śmier-
ci męża w powtórne wstąpiła mał-
żeństwo, niszczyła dobra pustosząc
je, nie może zabudynki, i nie mając za-
będące w nich budynki, i nie mając za-
jąc zaniedbujących też dobra lu-
dzi, wycinając więcej nad gruntową po-
trzebę lasy, dożywocie swe zastawia-
jąc, lub komu innemu ustępując je (4).

[leczże procent

[prędzej jak

[Gdy na sumie zastawnej lub lokowanej na procencie nie mógł nigdy żonie przepaść : spadkobiercy zaś nie mogli jej bez zezwolenia wdowy pod naruszać zapisu dożywotnie (3).

(1) Zbiór praw II. art. 34. §. 2–5. 9–11.

(2) Tamże §. 13.

(3) Tamże §. 14, 15.

(4) Tamże §. 7. 12.

żyli dawnym trybem, przystępowano do
uregulowania stosunków majątko-
wych. Przy wyprowadzeniu w tym wzglę-
dzie ścisłego śledztwa gdy się poka-
zało że winniejszy jest mąż, miała żo-
na prawo żądać ażeby jej tenże wydał jej
wszelkie dobra własne i zapisne. Krzy-
[illegible] oddał pod nadzorem
danego jej kuratora, lub rządził niemi
mąż sumę [na utrzy- [rozsądnie wy- znaczoną
manie L odać. Jeżeli się przeciwnie L jej
pokazało, nie tylko nie oddawał jej dóbr, lecz
nadto wszelkie porobione jej po-
darunki odbierał; sumę [odać. Sąd [ażeli na jej wyży- wienie i tenże
wyrokował też o tem, przy kim dzie-
ci chować się miały. Rozłączeni
małżonkowie L obcymi, i za L stawali się sobie
wszelkie wzajemnie popełnione prze-
stępstwa szukali drugiej karnego prawa spra-
wiedliwości na stronie. W przypadku gdy w
czasie rozłączenia umarł jeden z mał-
żonków, strona winna odpadała od
wszelkich z małżeństwa wynikłych
przysłów i na samej tylko sumie
wymarzonej [poprzestać musiała. Je- [dopóki nie powtó- rzyła małżeństwa
żeli zaś nastąpił rozwód, każde z nich
do stanu majątku jaki był przed
małżeństwem wracało,
a dorobkowymi, jeżeli
istniał L L dzieliło się równo. Syna-
wie przy ojcu, córki przy matce chowa-
ły się przy rozwodzie. Powtarzające małżeń-

stwa nie zwadka nic drugiemu nie-
żawi że swojego prawa nie
mogła zapisać, ~~[illegible]~~ ten musiał
być dla dzieci obojga małżeń-
stw L ~~[illegible]~~ narodzi-
ły z drugiego (1) małżeństwa należały
do podziału.

Władza rodzicielska z wywodza rodzicielska nabywa się
przez urodzenie dziecięcia w cza-
sie małżeństwa, bez względu na
czas urodzenia, ~~[illegible]~~ byle ~~[illegible]~~ mąż
przy chrzcie ~~[illegible]~~ przed kapłanem
i przed
dwiema świadkami swojczczym
kapłanem wyznał, że jest jego ojcem,
i że do praw swoich i marce służących
przyznając dziecię ~~[illegible]~~ będzie je na równi
uważać z rugaścemi się następ-
nie spłodzić małżeństwem ~~[illegible]~~. Prawe też
jest dziecię po śmierci ojca w cza-
sie przyzwoitym urodzone, byle ~~[illegible]~~ je-
go matka ~~[illegible]~~ zaraz ~~[illegible]~~ po śmier-
ci męża oświadczyła przed sąsiada-
mi, iż ją mąż odumarł brze-
mienną, i ~~[illegible]~~ przed wydaniem
na świat płodu nie powtórzyła
małżeństwa. Przeciwnie naro-
dzone przed ślubem szlacheckie
dziecko, choćby się z szlachcian-
ki narodziło, nie miało prawa
do niczego więcej, jak do żądania
ażeby z dochodów majątku ojcow-
skiego, a gdyby go ten nie miał,
z dalszego macierzystego, ~~[illegible]~~
żywione było aż do lat, w któ-

(1) Jamroz artyk. 18. §. 1–7.

L porzaśni, że ha- krem krewne się

żeby sobie na żywność zarobić mogło (1). Prawo dzieci płci obojej, syn gdy lat dwadzieścia pięć, a córka gdy lat dwadzieścia cztery dojdzie, może nie tylko wchodzić w małżeństwo, choć ojciec na to nie zezwoli, a rządzić się dwóch [illegible] rodu, lecz i żądać, [illegible], da zamężna, ażeby im rodzic wydał mniej więcej z majątku – z a matka ojczyzny, na których zapisu [illegible] dla jednego [illegible] z rodziców (2). Do majątku rodzicielskiego żadne dziecko wydzielenia za życia ojca lub matki prawa dzielczego nie ma (3). Dopiero po ich śmierci żądać swej części, tytułem dziedzictwa lub spadku, może; w co nie wchodzi wydatek na jego wychowanie łożony, chociażby był jak największy (4).

3. Opieka

Nazwa opieki wskazuje na zmianę w zwyczajach narodu zaszłą na gorsze. Kiedy [illegible] się teraz [illegible] u był małoletnich [illegible], jeżeli tego [illegible] nie upatrywał. Wtedy albowiem ubiegano się o opiekę, a w przeciwnym razie usuwano się od niej. W takim przypadku zmuszał go rząd do niej, naznaczając [illegible] przydanymi [illegible] opieka padała na matkę lub babkę. [illegible] tych względem przydanych [illegible] małoletniego sprawowali jego majątek.

Aż dziesięć przypadków wylicza Zbiór praw, w których ubiegający się o opiekę, w razie nie naznaczenia jej przez testament

(1) Tamże art. 20. § 9. 10. 8. Uzupełnia więc konst. z r. 1768. Patrz histor. prawod. T. § 48.

(2) Tamże artyk. 19 § 4. art. 20 § 2. 5.

(3) Tamże artyk. 20 § 3.

(4) Tamże art. 19 § 7.

lub nie potwierdzenia [naznaczonej] przez sąd grodz-
ki mógł w liczbie
rzeczonych przypadków zastanawiać
zakazany być [sprawowania] opieki przez
tego który inną religię niż pu-
pil wyznaje, lub gdzie nie [posiadanie] mają-
tku choć posiadanie wartości pu-
pilarnej summy funduszu od powiedniego,
uznany za kwali-
fikującego się, winien być tak
zwaną "submissyą" uczynić, czyli
dowieść: że będąc bliskim krewnym
pupila ma prawo do sprawowa-
nia nad nim opieki, zwłaszcza gdy ten opiekun który
w testamencie Γ kwa- Γ wyzna-
czony został,
lifikacyi nie posiadał; Γ musiał też wykazać,
iż gdy żadna nie ma pu-
pil żadnych krewnych, lub ma nie
wykwalifikowanych, przeto/ sądowna jest
rzeczą oddać opiekę Γ temu który się wy-
kwalifikować
do niej. Submissyą też czynić na-
przód przed sądem, który być u-
rzędem pupilarnym. Jeżeli go ten po-
twierdzić nie chciał, udawać się
do króla, i przezeń przyjęty, czy-
nić owąż submissyą przed nim. Czy przez
sąd, czy przez monarchę, utwier-
dzony w opiekuństwie, składał przy-
sięgę w sądzie, którą w akta wpi-
sywano (1).
[illegible] W przypadku gdy

Γ [illegible] być od niej usunięty.

(1) Tamże art. 21. §. 1. 9. 14.

dobra nieletnich zostały bez żadnej zgoda
opieki, a ażeby w tych dobrach rządzące
równe były, a tem doniesć
żądanie pod zagrożeniem kary kryminalnej, wtedy zesłany przezeń
(Subdelegat
wezwawszy krewnych opiekun
a w niebytności z tych przywoławszy sąsiadów sąsiad-
nich, spisał w ich przy-
tomności inwentarz dóbr. Wyznacze-
ni następnie opiekunowie i przyj-
mujący opiekę, podpisywali go: nie
chcących zaś przyjąć krewnych, lub do odmówienia przyjęcia
nie mających prawa, sąd na-
kaz. Prawo
pozwalało usunąć się od opieki temu
kto zabić [illegible] lat sześćdziesiąt wieku,
lub był starostą, lub
[illegible] z uzdrowienia ustawionej obecno-
ści wymagającej, lub jednej już opie-
ki. (1)
szawaniu swemu powierzonego pu-
pila, gdy opieka nakazuje,
nie tylko więzieniem za to karany i
odpowiedzialnym wraz z swem potomstwem od spadku karania po
nim był karany. Gdy-
by zaś zabił, wtedy ściągany i pu ścig-
niony ćwiertowany, utracał podobnie ma-
jątku swego na rzecz dalszych krew-
nych małoletniego, którzy też, a
bynajmniej spadkobiercy zabitego
dziedziczyli po nim. W zakres nieczadania się
wchodzi-

(1) Tamże k. 16. 12. 13.

ta i wychowanie pupila [illegible] nauk[illegible], któ-
re gdyby zaniedbywała własna nawet ma-
tka lub babka, wtedy oddalone od
opieki zlewały się [illegible] na o-
piekunów przydanych. W razie gdy ma-
jątek małoletniego na wycho-
wanie nie starczył, winni byli o-
piekunowie starać się [illegible] o fundusz na to
u Komisyi edukacyjnej sędzie u
nas które wewnętrznemi krajów
opiekowali (Komisya [illegible] ordinis)
zawiadywała (1). [illegible] procesa [illegible]
wedle z rejestru [illegible]
[illegible] Dobra opiekun [illegible] zwierz[illegible]
w inwentarzu winien był [illegible]
się z urzędem pupilarnym o spro-
daż tych artykułów majątku których jako [illegible] podpadające zepsuciu,
[illegible] spieszna należała. Sprzedaż ta
musiała się odbyć przez publi-
czną licytacyą [illegible]. O niej i [illegible] jak i ruchomego majątku [illegible] sprzedaży [illegible] [illegible] zbiór praw rze-[illegible] licytacyą [illegible] należała
przez ambonę i publicznie [illegible]
[illegible]. Obecni na [illegible]
[illegible] krewni pupila, gdy da-
wali tyle co [illegible], mieli du
[illegible] pierwszeństwo. Zebrane z tąd
pieniądze winien opiekun na pro-
cent dać. Gdy z nich chciał
sam wychować płacić musiał
procentu $\frac{10}{100}$ (2).

Co rok rachować się [illegible] przed
urzędem za opieki i pokwitowanie na
to od niego odbierać. Nie stawającego

(1) Tamże §. 11. 42. 43-44.

(2) Tamże §. 18. 21. 30.

Pogl. 28. 115

urząd zastępywał przed szkołą.
pupil gdy do pełnoletności doszedł,
mogła sprawowanie opieki i do- skąd to
zór jej niewzruszony, działał sądu-
wnie. Przy zdawaniu rachunków
przyznać sobie opiekun za pracę
5/100 z sum pnicz wynagro- z sędziów nakład
dzenia za odbywanie podróży w na rzecz pupila
sprawie pupila nic nie pobie- czyniony wywracał
rał (1) z masy jego dóbr i majątku. z cudzej sumy:

Wychodził mężczyzna z pod opieki w
dziewiętnastym roku życia, niewia-
sta w stanie panieńskim zostawio-
na gdy lat dwudziestu czterech doszła, uwalniała się z niej. On i ona
przechodzili wtedy pod kura-
telę, pod którą pierwszy aż do lat
dwudziestu czterech upłynionych, dru-
ga na zawsze pod nią w panieńskim będąca
stanie zostawała. Pozostały wstępujący władza nad sobą opiekę
za mąż lub do klasztoru (
cinnej (2). wolny od opieki męż-
czyzna przedstawiał się urzędowi pu-
pilarnemu, który oddawszy mu
dobra w zarząd sędziów wyda-
nie opieki dozierające się albo urzędujący, wskazywał
kuratora pod którym odtąd
zostawać miał. Kwitował wtedy z opie-
ki, lecz mimo to miał jeszcze wol-
ność, do wniesienia skargi o złe jej
sprawowanie (3).

(1) Tamże § 33-7. 40-7.

(2) Tamże art. 20. § 13. i art. 22. § 1.

4. Kuratela.

(1) Zbiór praw I. art. 32. §. 1–4.

Wspomniona w pierwszym tomie (§. 55) instytucyi prawodawstw kuratela przebyła wielkie zmiany i nowy wzięła kierunek. Już albowiem nie tylko była zatem samą, ale i niemowa dra- strony, stawiony się zakładem czyli depozytem, z mocy stanowionego prawa (rzymskie sequestrum). Ponieważ Zbiór praw przez rozciągnięcie nad osobna nadzoru pobudził je ściśle, a drugiej nie przy umi- przeto ... nich lecz w miejscu będziemy, w tejże związek ich wydadzą.

Tym sposobem ta oddzielona ale nie [illegible] z prawdziwą ko dla tych samych, lecz i dla dzia- tania sądownie [illegible] wyznaczał ojciec a nawzajem [illegible] kuratora; dla dzieciom swoim i żonie kuratora; dla niej samej jeżeli [illegible] na umyśle wyznaczał jej radę, by nad osobą chorej czuwał i rządził jej majątkiem, z [illegible] [illegible] się w tym celu z sądem. Jeżeli [illegible] go nie wyznaczył kuratora, wyznaczał go sąd grodzki [illegible] Król, i [illegible] w czyn- kontentacyi (1). Zadawany [illegible] umyśle, [illegible] w rzeczie każdej jej [illegible] dla zarządu ma- jątkiem [illegible]

[illegible] stopnia nie- mowie głuchemu, du- dziesz

w kraju nieobecnej kurator, admi- nistratorem [illegible]

Według oddzielnych przepisów do- [illegible] od sądu zatem da- nych [illegible] Do wyznaczenia go [illegible] nieobecnego w kraju dla marnotrawcy

[illegible] stałemu na [illegible] marnotrawcy, bankrutami

administrator ten zarządywał [illegible] i majątkiem ruchomym. [illegible] bankruta, i dla

sąd nie
wpośród [redacted] przystępuje aż śledztwo
a to przeprowadziwszy [redacted] nie przekonał
się: że pierwszy przez nierząd i złe
obchodzenie się z mieszkającymi na do-
brach swoich ludnościami, lecz na stały
narażał; że drugi [redacted]
[redacted] obdłużywszy swe dobra aż do $\frac{3}{4}$
ich wartości, wierzycieli swych, żonę
[redacted] i rodzinę przywiódł do u-
padku; że trzeci wyjechawszy za
granicę bez paszportu, lub wszędy przetrzymawszy, nie dał
[redacted] przez rok
i sześć niedziel żadnej o sobie wia-
domości [redacted]. Wtedy, na wnio-
sku, uznanego z łona piątego ki-
sek, prawodawców (s. 320. 336), Ju-
stycyarz zrobiwszy, w przytomności
dwuch ⌐ krewnych, i za wezwaniem do ⌐ najbliższych winowajcy [redacted]
osób interesowanych, śledztwo,
sequ. spisywał
inwentarz [redacted] przyzostawieniu na opra-
cie [redacted], i administratora dla dóbr
[redacted] ustanowiło [redacted] kurator dla
stałego na umyśle aż do czasu
jego wyzdrowienia lub śmierci, dla
bezludnego administrator [redacted]
aż do uregulowania majątku i za-
spokojenia co się komu z niego na-
leży, ⌐ [redacted]
mniej więcej z tymże prawem i obo-
wiązkiem co opiekun ustanowiony.

⌐ z którego [redacted] bez za-
szczepienia dyspozy-
cyi co poczyni z wyjechał,
majątkiem, i [redacted]

⌐ dla nieletniego w krajnych
do lat dwudziestu nie zgłosił się
wcale, dla marnotrawcy i tego na
koniec bywał na lat trzy tylko,

Zbiór praw sądowych [illegible] opatrzył [illegible] / dobrach [illegible] uwiadomieni, iż jak wszyscy bez wyjątku tak i ci [illegible] spadkobiercy [illegible] mogą na sądzie i administracyi [illegible] dochodzić gdzie [illegible] swych dochodzić [illegible] by się [illegible] F przeszkadzani nie mogli (1).

Γ [illegible] potrzeby tych, którzy z dóbr zasekwestrowanych mieli utrzymanie wyznaczone, jak

(1) Tamże §. 10-25.

F w czasie sprawowania kurateli i administracyi

Γ potrzeby danych w kuratelę i pod administracyą osób, wziąwszy za zasadę [illegible] prawa [illegible] wśród [illegible] dla [illegible] instrukcyi, jak przestępować mają oba z osobami, na administrowanych

Dział III. Prawa rzeczowe.

Szerzej o tem w historyi prawodawstwa mówiliśmy, jak się wykształcenia własności i posiadania rozwijając u Słowian, oparty wreszcie na tem, co Zbiór praw nazwał dziedzictwem i używalnością. Kto pierwsze miał, mógł jako swoją własność rozrządzać dowolnie (tak zwane jus in re, dominium directum), i innemu rzecz nie odstąpić, i od kogokolwiek bezprawnie ją posiadającego, żądać jej zwrotu, rzecz swoją odzyskać. Kto miał drugą, posiadał własność dzierżaw i używał ich prawem (tak mianowane jus ad rem, dominium utile), które obracał na swą korzyść według umowy jakoż z dziedzicem zawartej, albo z mocy prawa do używalności wykonywanych. Jedna i druga była albo na rzeczy ruchomej albo nieruchomej. Nieruchome dzieliły się na majątki Dobra królewskie, duchowne, ziemskie i lenne (1).

1. Własność nieograniczona i ograniczona.

(1) Zbiór praw D. art. 7. §. 3. 4.

Dział ~~III~~ ~~prawo~~ ~~rzeczowe~~

Pogl. ~~III~~ -30.6.

48

[Zbiór praw sądowych

~~[illegible]~~

~~Przystępując po do określenia rzeczy, własnością szlachty (prywatnej) być mogących, zauważyć o niej, że własności te może być się albo na dziedzictwem, albo na używalność u-żywać prawie (tak nazywane jus in re, ad rem, inaczej dominium directum, utile, mianowane). Pierwszą dowolnie rozrządzać i każdemu ją niesłusznie posiadu odebrać sądownie pozwać się może. Drugiej na mocy prawa od właściciela nabytej i według umowy [używać wolno. Nabywają się oba prawa na rzeczach nieruchomych i ruchomych. Du- Cztery są rodzaje ziemiańskich: dobra królewskie, duchowne, (tak nazywane) lenne~~ ~~[illegible]~~

Po wielu przemianach, w historyi prawa ustawie wydawanych stanowczo wy-kaza- ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ liśiny, stanęło na tem i że dobra królewskie ~~[illegible]~~ starostw i królew-szczyzn składające się, rozdana na emfiteuzy, z wyjątkiem niektórych gdy dalszemu lennawi zastawionych. Te za zgodą sejmu rozdawać ~~na~~ na dziedzictwa, lub na dożywocia, nie wyłączając starostw grodowych i pogranicznych, ~~[illegible]~~ (być) dalej ~~[illegible]~~ miał ~~[illegible]~~ monarcha ~~[illegible]~~ ~~być~~ mocen, przed Zbiór praw są-

danych, zachowały o nich przepisy dawne (1). Różniące się od tych dobra stołowe, przez mier-wczy gdzie król kraju uszczuplone miały być według przepisów podanych w tymże Zbiorze opisane; a naznaczone być chronione na pomnożenie mających się na nowo urządzić takichże dóbr czyli lub na inne zamienione. W odpre-stołowych dobrach znajdujące się przyrzeczenia przy nich, z historyi prawodawczej, w znanych prawach (2) zachować. Tenże Zbiór czynił

już prawie obumarłych wybrań-ców; że odziedziczonych łan wybra-niectw: że dziedziczonych łan wybranie-cki czyli dandziersza sołtysa ziemie-ński przez lustracyą dóbr królewskich z r. 1765 nie zniosła w dochód skarbu-ca lub szlachta wnijść ... na pozwo-lenie w posiadaniu czterech najmniejszej osób zostawać, czyniła, oddawać i ... na mężczyzn płci tak w linii zstępnej jak pobocznej, spadające, prawu podle-gać sądu. Też sama zastosowano

(1) Tamże art. 8. § 1–3., r. 1775. Vol. VIII. 243.

(2) Tamże § 4.

[illegible] do znajdujących się w da-
brach biskupich mnichów (1).

Dobra duchownych były albo na fun-
dusz od założycieli kościołów, ka-
pituł, klasztorów dawane, albo od du-
chowieństwa pod różnym nabywane
pozorem. Pierwsze uwolnione z pod
znoszących kraju ciężarów; drugie ob[ar]-
czane niemi. Posiadamy urzędowe akta, przez które nadał [illegible]
dobrami arcybiskupstwo gnieźnień-
skie [illegible] r. 1000. [illegible] chwa-
[illegible] biskupstwo [illegible] kujawskie [illegible] r. 1130.
[illegible] [illegible] opactwo
[illegible] Mieczysław II. [illegible] tenże [illegible] Czerwińskie
[illegible] tynieckie [illegible] — czasie zaś Jędrzejowskie opactwo
[illegible] w niewiadomym [illegible] Mieczysław III.
w r. 1145 uposażył. Chociaż nadania do
[illegible] w pierwszych la-
tach XII. wieku pochodzących dy-
plomatach nas doszły, jednakże się, jak wcześniej ich urzędo-
[illegible] czasu w [illegible] kla-
[illegible] nowe duchowne zako-
nom udzielała, odnaczas niewiado-
zane przez kraj zasady, odnaczas się niewiado-
mie (2). W nadaniach tych nie czy-
tamy, ażeby rzeczone dobra cięża-
rom krajowym podlegać miały; ow-
szem widać, że jakiekolwiek powin-
ności należały się [illegible] kraju, bądź ninie był, bądź monarchowi, dalie same [illegible]
[illegible] nadal [illegible] na szczęście [illegible]
[illegible] mieszkających na dyście wło-
[illegible] przeciwnie nowo [illegible] od [illegible]
ściach. [illegible] nabywane dobra wtedy
[illegible] duchowieństwa

(1) Tamże t. 5. r. 1766. 1768. Vol. VII. 466. 715.

(2) Najnowsze ich wy-
danie w Lelewela
Pols. śr. wiekow.
(wyd. trzec.) III.
116–127., r. 1148.
w Przyśw. 2. w.
7.

od ciężarów lenajowych wolne być miały; gdy dające

tylko [illegible] je monarcha uwolnił oraz od [illegible]owych ciężarów, lub gdy od prywatnego nadane, raczył

[illegible] do pierwszego

[illegible] trzymając się tej zasady Zbiór praw, radził

publiczny [illegible]

wszelkie dobra od duchowieństwa uznać [illegible] posiadane z [illegible] od r. 1669.) posiadane

za fundujące nabyte były (chociaż je a odtąd jakimkolwiek) na fundusz (ale bez) dana kazał przyznać

woli monarchy i sejmu ulegające prawu nadania [illegible]

sekwować [illegible] jeżeli je duchowieństwo skonfiskowało i obrócić

na stanowienie funduszu. od tego prawa wyjęte dotąd

edukacyjnego [illegible] dobra sprawą łączna

nabyte, a od [illegible] posiadane (2). Gdy

przez lat [illegible] kościoła albo klasztoru posiadane (2). [illegible]

[illegible]

(vol. V. 16) dziedziczne tylko dobra od r. 1669.

bez wiedzy sejmu zapisywać dla duchowieństwa nie pozwoliła, przez [illegible] dopełniając się spotkanie: że

[illegible] zgoda nieruchomych i ruchomych [illegible] dobra [illegible]

(1) Do tak nazywanych villae antiquae. Dawniej na koszta szlachecki, przywód Romanowski w Acta Comic. 91. w przyp.

Z panowania Zygmunta Augusta (za którego sprawą z duchowieństwem i co do posiadania dobra zasiadała na sejmie [illegible]) duchowieństwo od stanu Jana III. [illegible] tak kościołowi jak i prawodawstwu rzecz

(2) Zbiór praw II. artyk. 9.

Przez sejm na urzędzie kościołowi odkazywanych, i nie ma być wolno żadnych

lemuż na padalne cele

Pogl. 32, a, 50

[illegible] zauważyć należy że gdy zapisywać [illegible] (1), [illegible]

[illegible]

pochodzenia nie były wolne ja- kimikolwiek przeciw ziemskie swe dobra (przeciwnie) [illegible] przeciw szla- dobr. z szlachta z pozwoleniem przesłać bez wiedzy krola i sejmu, &c. sa [illegible] przez spadek, linijną dawą, przez wiana i t. d. mogą wcale a pozw- wierać. Co więcej, ra- lenie nie szczerze. [illegible] na wysoce strajnie rzecz na to czyli [illegible] nie. majątki przez nabywanie ziem- skich majętności, przełącząca ziem- je majątki, (z pewnymi) [illegible] [illegible] ze XVII. [illegible] jej były z [illegible] Panującemu Przeciwnie ściśle (2). [illegible] [illegible]

niezawsze [illegible]

[illegible]

zasada XIII. [illegible] że, zasada króla, gdzie mieć jedzie- które i szlachta ziemianin prawodawcą (3), a utrzymywana być inny być [illegible] (4) [illegible] [illegible] się i w XVII. [illegible]

[illegible]

dobr, tak nazywanem prawem lennem praw- [illegible] a prawo to, jak się wydaje, nie ścisłym listowy prawodawców (§. 19) rzeczy nader ograniczone zasady, ucz- piwszy miejsca dziedzicznemu i ziemskie-

[illegible] majątek prawem wyjątkowem [illegible] mają, jak dali na fun- dusz [illegible] lub ludziony, mają

(1) R. 1676. 1768. Vol. V. 368. VII. 819.

(2) Rozważyć rozumo- wania o tem pisa- rzow XVI. wieku, w Romanowskiego Ob. Cornic. 161. i porz.

(3) R. 1252. etsi villa fuerit Ducalis, vel militis, vel cujuscumque alte- rius, u Rzysz. II. w. 445.

(4) Zasięgła XVII. wieku u Roma- nowsk. samże 177.

(c) Skutki praw [illegible] d.

[illegible] posiadaczów [illegible] zniesieniem się
[illegible] być przez
rządu z Papieżem [illegible]
[illegible] supremacyą [illegible]
postradały dalsz szlacheckie czyli jak [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] nie czyli [illegible]
[illegible] nie czyli
[illegible] czyba przez
[illegible]
[illegible] konfiskatą [illegible]
[illegible]
Dziedziczne, i przekazywała się
[illegible] spadkobiercom, lecz aż
do ósmego [illegible] w linii męz-
kiej i żeńskiej, że aż do naj-
odleglejszego, nie tylko w tych
liniach lecz i w kolateralnej, na-
ostatnie się wynaleźć stopnia. Jedne
i drugie czyli lenne i na dziedzic-
ach polegające spadkobranie [illegible]
[illegible]
[illegible]

Chociaż skutki tego praw wszelkie lenno-
ści, przez uwolnienie ich posia-
daczy od uciążliwych obowiązków, wa-
sali [illegible]; chociaż bojarstwem na-
wet prawem posiadane dobra w
ziemskie zamienił, i dawne feuda,
[illegible] każdemu, cały
[illegible] prze-
posiadającego lennictwa

nadane lennem prawem posiada-
ny nie mogą być
przez samą tylko
konfiskatę uwol-
niony. Lenne czyli len-
ny

za wolą rozu-
mu się rządu na ziem-
skie czyli dziedziczne zamieniony
dobra, przechodził na
spadkobierców szlachcica
aż do najodleglejszego
jaki się tylko wynaleźć
mógł stopnia. Przeciwnie
ten który lennym posia-
dał majątkiem, spadał
do ósmego tylko w li-
nii męzkiej i żeńskiej, stopnia [illegible] zmieniło
[illegible]
[illegible]
[illegible]

rządził
posia-
dłem
[illegible]
tego,
i [illegible]
dóbr

tych przeistoczonych
nie chciał.

przez to zniesie-

2 tak lenne owe jak i

była

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ prawem ry-
cerskowem ówczesny każdy majątek na
fundusz dany mu, za zmienie-
niem się rządu za Popielem być
przez supremacyą przestrzegany,
a zatem szlachecki, lennem, jak
się wyrażano, posiadany pra-
wem, tylko przez książę-
cę lub króla spadkobiercy w obu
liniach aż do ósmego stopnia,
mógł być na wród zabrany.

Naturę drugich dóbr zmienił
zbiór praw o tyle, że

Pogl. 33. 51

(1) Tamże §. 5. 6.
tegoż prawod. T.
§. 71. 89. 121.

posiadanie
wiley na świat pyzać, pieniężną
karą i więzieniem zagroził (1) z jed-
nakże nie zmiótł onych lenności, lecz
naturę ich zupełnie zmienił, [przy-] indziej
wiązane do nich rzeczowe prawo
do dawnego stanu wrócił. Lenności [illegible]
[illegible]
zwana, była rodzajem dziewiczej emo-
rytury, ale raczej że [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] czyniła posia-
dacza jej/ władzicielem wszelkich przy-
chodów, jakie się tylko z posiadania jej
[illegible]
[illegible] przyznawszy spadko-
branie lenności samemu/ tylko gdzi
mężkiej potomstwu, a gdzby go nie
miał lennik, do VII rodzonemu je-
go bratu i mężniej/ lejącej [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
rzeczonych/ ograniczył,
przyznając odkryte na lennosci kruszy-
ce i żaliny nie lennikowi lecz skar-
bowi publicznemu, i dozwalając mu
używać ruchu i barow na swojej
tylko potrzebę własną. Z reszty wszy-

pierwotnie posiad-
[posia]dącej i dzierża-
wcy

[i mimo] [illegible] maja-
ratow wedle cywilnego
prawa rosyjskiego przepisów
[illegible] zasadę majątku. U nas
w Polsce

[illegible] do maja-
ratow obecnie
ustanowionych
należą podu-
bieństwo. Do-
[naw]cy dzierża-
wa jaka

ogarniał od nich wszelkich rzeczy jurydy-
tylko byli spadkobiercom. Tenże
użyteczności dobr
dóbr lennych
posiadania jej zapewnił. Tenże
użyteczności dóbr dalszych

albo co do działu (się) a [illegible] nabywania, zlewania na drugiego i utracania lenności nieprzymuszonego zachowania [illegible] w (1). [illegible]

~~w zakład na sejm umieszczony był~~ ~~publiczności i wegnada znany~~ [illegible]

Oba te rodzaje [illegible] dóbr, czyli ziemskie [illegible] i lenne majątkowe [illegible] w działach lub sposobem testamentu bywają nieraz [illegible] szczególnie.

Uprzedzeniem narady przeciwko testamentom (2) nie zatajając [illegible] [illegible] praw stanowił owo: ażeby rozrządzić ostateczną wolą dobrami nieruchomemi przez [illegible] nie było [illegible]

[illegible]

Ojciec wraz z małżonką, ze swych a zawierawszy z jednego na środka zawierawszy z jednego z jej najbliższych krewnych, sędziów upraszawszy w liczbie swych, sędzieg upraszawszy w liczbie celu sędziego grodzkiego, winien był oświadczyć przed nimi: że majątkiem własnym

(1) Tamże art. 11. a mianowicie §. 4. 7. 8. z kierownic. II. §. 152. 223. 226. 229.

(2) Pator kielec. prawo. I. §. 415. III. §. 56. ustępu V. §. 102.

wolno lecz działo je tylko.

(tak ~~[illegible]~~) (tak)
i żaninym odziedziczanym ~~[illegible]~~ dworowym,
zamysła podziało za życia dzieci; (swe)
~~[illegible]~~ z wybłogosławieniem
jego, którego ~~[illegible]~~ na wydziedziczenie
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ to mówiący którąż z
litewskiego i rzymskiego prawa
~~[illegible]~~ do polskiego wzięto. [~~[illegible]~~]
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ do sałkiej? przedstawię. ~~[illegible]~~
~~ojcu każdemu z swych dzieci ~~
~~wydział części majątku, podpis~~
~~jąc na ~~[illegible]~~ wanym w tym urzę~~
~~dzie sałkie ~~[illegible]~~ z żoną i uprosz~~
~~[illegible]~~ dwoma świadkami ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ do
~~[illegible]~~ który jednakże wolnu ~~[illegible]~~ była zmienić. Jeżeli
grodu, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ działu ~~[illegible]~~ nie uczynił, lub
uczyniwszy dorobił się większego ~~[illegible]~~ ma-
jątku a nie rozrządził nim, ~~[illegible]~~
mogły ~~[illegible]~~ dzieci ~~[illegible]~~ tęsknie podzielić
się nim używszy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ samej ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ formalności, nawet i w ów
czas gdy jedno było małoletnie, miast dział
nastąpić, tylko u piękna był pozy-

zasadzyła: co jednakże odwrotnie mówiąc. Była

[niebacznie:] w rzymskiem atkowiem prawie miała to zasady, lecz w litewskiem i polskiem nie ~~[illegible]~~ (bokiem)

Dział podpisywali ~~[illegible]~~ dzieci, ludzież wspomnieni wyżej ~~[illegible]~~ krewni i sędzia. Napisany a tem ~~[illegible]~~ podawano

(1) Patrz Lit. prawod. V. S. 98. 164. Przepis nawet justynianskiej 115. nowel. 3. §. 6. iż noverca quod non convertino patris filius eege (in ~~[illegible]~~), przyjąwszy zbiór praw V. art. 19. §. 7. nie przerobienie ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ iw ów czas przyszło bydło należące ale urządzenie do rzymskiej prawa sądził go, powoła: zwalczony ojcu tabel, wydziedziczy syna, gdyby ten także jego lub siostrę zgwałcił, albo także zgwałcenie chciał.

łonemu i skład na swego pupila
przyzadającemu [illegible] przyjął, że
dzieci były wybierane gdy [illegible] naj-
młodszy [illegible] (możność wybiera-
nia sobie tej (co zapewne za skut-
kiem ... czynił) która się
mu spodobała najwięcej (1).

(1) Zbiór praw II. art. 13. §. 3. z Kodex. prawod. V. §. 83. 90. porównany.

[illegible]

Spadkobiercy nie mogli lub nie chcieli zgodzić, należało im wtedy iść do sądu, z żądaniem by ich podzielił. W tym względzie ciemnie się Zbiór wyraził, wspominając

(o których będzie niżej)

"Reflexye" o podziale ex Officio. [illegible] dalsze zawierzyły, że należało w taki sposób rozsądzać prawo, [illegible]

[illegible]

iż proces o dział przeprowadzony [illegible] między nimi w mocy wyroku podziało. Podzielenie

[illegible]

nieważ zakazał Zbiór ziemskiego i majątku [illegible] na części, [illegible] zaprzedawać przez : ażeby ziemia z braci nieś sprzedana zostawała którą by się opiewało zaraz sprawie wszystkie rodzeństwa, [illegible] lub gdyby dwoch było w ma-

znaczy uczynić prawa zadaczy, ażeby
starszemu dano pierwszeństwo, lub na koniec,
gdyby [illegible] twierdzili że wręcz ukło-
nu Dzieci oznaczona być może, [illegible]
a zatem jej części na licytacyą [illegible]
pod okiem Sędziego odbyć się
mającej, a bracia mający podzielić się
ruchomościami pieniędzmi (1). więc tylko godziła się
[illegible]
[illegible] roz-
porządzić przez testament, według prze-
pisów w Koronnym i Litewskim
prawodawstwie przyjętych. Robiony wy-
raźnie musiał być przez testatora,
trzech świadków, i czwartego urzędnika sąda-
wego podpisany. Dobrami w czterech
sposobach nie godziło się rozporzą-
dzać. Żona mogła robić testament ale
przy trzech świadkach (z których jeden mu-
siał być najbliższy jej krewny) Ludzie
wolni mężczyzn. Ten się na testamen-
cie nie jako świadek ale jako przy-
łożony robiony go podpisywał (2).

Jeżeli nie Dzieci ale dalszych krewnych
zostawił spadkodawca, [illegible] Porządek jego określił
[illegible] rozciągało się wtedy spadkobrania
[illegible] Zbiór praw według krew-
[illegible] [illegible]. Bli-
bliższy [illegible] przychodzi [illegible]
skości [illegible] krwi zasady określenia.

(1) Tamże art. 13. §. 4–6.

(2) Tamże art. 16. §. 2. 3. 12. z histor. powod. T. 5 § 97–104. 164.

tego od siebie spadkobrania uczy-
niwszy, raz zarząd spadkobiercom
na trzy rzędy, na zstępnych, wstę-
pnych i pobocznych.

ci rozkładali między siebie spa-
dek prawem i jak się wyrażono,
wyobrażenia (jure repraesenta-
tionis), według stopnia swojego czyli pokolenia, lub dzielili się nim według reprezento-
wanej od siebie
osoby głównej (in capita). Brali ma-
jątek rodowy i dorobko-
wy. Przez pierwszy rozumiano
dobra ojczyste i macierzy-
ste w spadku wzięte; przez dru-
gie zaś dobra nabyte. Bezdzietni spadko-
dawcy mogli tylko ziemie je-
dnemu lub kilku z najbliższych
krewnych wyznaczać testamentem;
majątek. Wszelako wolność dał na sta-
łych (kapitałach) i na ruchomych wsze-
lakich dożywocie komukolwiek się im podobało. Te czyli dorobkowe dobra wolno im było
zapi-
sać komu. Gdyby atoli spadkodawcy ci nie mieli w braku krewnych komu by zosta-
wić,
a dorobkowymi nie
rozporządzili, w takim przypadku wszy-
stkie te dobra szły na dożywocie

(*) Zbiór praw D. art. 15. § 8.

zabierała, wyłączając skarb publiczny (fiscus), który zwykle wszelki spadek, w braku spadkobierców aż do ósmego stopnia tytułem jurysdykcyi odziedziczał. Prócz tego miała jeszcze żona/inne dogodności. Albowiem odzyskiwała $\frac{5}{100}$ od wszelkich dóbr, które idąc za mąż wniosła. Nawzajem, gdyby jej być dożywocia nie zapisał mąż, należeć się jej miała, prócz majątku dotalnego, $\frac{1}{4}$ czystego dochodu wszelkich dóbr przez niego pozostałych, lub $\frac{5}{100}$ od skapitalizowanego dożywocia. Reszta szła na dzieci, lub w braku ich, na męskich krewnych. Też same korzyści Zbiór praw mężowi na majątku żoninym zapewnił (1).

Przepisy te częścią dawną różnicę dóbr rodowych a nabytych odziedzi- ty; częścią także zreformowały, (który się teraz nie tylko należe- nościach i spadku wszelkich dobrach od rodu nabytych otwierał, lecz i do każdego spadku bezdzietnego zagranicznych wzywał) ; 3° częścią reformacyą posagu

(1) Zbiór praw art. 2. §. 1. 2. 4. tudzież art. 34. §. 8.

i przyjaciele uczynili nie potrzeb-
nemi częścią prawa dziedzicze-
nia na dziadach i pradziadach a ... między
nie mające określiły prawidło-
wej, chroniące majątki ro-
dzin od zaguby i wdzierstwa do skarbu
[illegible] w rzeszy ...
żonie i mężowi [illegible] w czasie
wdowieństwa zabezpieczające (1).

Ziemskie prawo Sławian, z małym
wyjątkiem Czech (2), wykluczało ro-
dziców od spadku po bezdzietnem
dziecięciu, gdy miało [illegible] braci
lub siostry. Wyczerpawszy tamtem prawo
z tej zasady, że majątek dla
rodziców w spólności z dziećmi
żyjących, nie jest wcale potrze-
bny. Tylko więc że prawa takowe
przyjmowały mortwości [illegible]
między jednych z drugiemi, lub
otwarcie spadku na dobrach
[illegible]
rodzajem rzymskiego pe-
culium [illegible]
nie mieli go do majątku [illegible]
[illegible] od dzieci. Jeżeli więc co z [illegible]
nięgo peculium

z będących w nich wskazywały, dawały
rodzicom pierwszeństwo przed
dziećmi, albo dzieciom przed
nimi. Jeżeli że swojego
peculium

(1) Hist. prawod. T. 4. 79. nast. 81. 85. 99.

(2) Histor. prawod. T. 4. 83.

Pogl. 37. a, 56

~~a zatem pozostających układach osób, które w spólności z samego stanu rodowego majątku zostawały. do niego nie miały dzieci żadnego prawa za życia rodziców, razem ich i nie mieli żadnego do ma-~~
~~jątku przez dzieci nabytego bez~~
~~jeżeli im [illegible] posiadanego od nie-~~
~~bie~~ udzielili ociec lub matka, wracało to do nich po bez-żonnej ~~[illegible]~~ dziecięcia śmierci, a nabyty majątek szedł na pobocznych, czyli na braci i siostry zmarłego bezdzietnie (1) ~~spad.~~ ~~[illegible] przechodził~~ ~~[illegible]~~

(1) Zbiór praw II. art. 19. § 1.

r tegoż dziecięcia będąc za pełnym uważany

~~[illegible]~~

Sukcesyja ta przeprowadza nas do trzeciego stopnia, czyli do tak zwanych spadkobierców linii pobocznej (collaterales), które się na idących [illegible] braci i po siostrze dzie-ląc stopień czwarty rodzeństwa, czyli ~~[illegible]~~ stryjeczne, wujeczne i cioteczne pokrewieństwo przedstawia ~~[illegible]~~. Z praktyki sądowej, pod owe czasy gdy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Zbiór praw układano, w ciągu będącej ~~[illegible]~~ wynikało, że stopień ten zachować się musiał
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ a spadkobranie w stopniach
~~[illegible]~~ wyższych ~~[illegible]~~

podział dóbr na rodowe i naby-
te, ⌈ [illegible] [illegible]
[illegible] spadkobraniu [illegible]
2/3 na obie, mężczyzna 1/3 na żeń-
ską (w miejsce czwartego gro-
sza, jak dawniej) [illegible]
przechodzi jedności spadkobranie
drugiego i trzeciego i czwarte-
go stopnia podobne do przedstawienia
[illegible] w kodeksie francuzkim(2). W czem
[illegible] dziwnego, gdy
[illegible] nie korzystamy [illegible] z-
wiadomości że spadkobrania [illegible] u Napoleona
[illegible] i [illegible] kodeksu
z jednego źródła, z rzymskie-
go i zwyczajowego prawa, we Fran-
cyi i Niemczech upowszechnione-
go, wypłynęły. Zkąd zaczerpnąwszy go
nasz prawodawca, i zastosowa-
wał zgrabnie do miejscowości,
przy czem wię-
cej na zwyczaj narodowy niż
na starożytny baczył. ⌈ pracha

[illegible]
Nie przyznał koroną wstępnymi zastępowania [illegible]
[illegible]
[illegible] więcej młodemu po-
koleniu niż starszemu [illegible] sprzyjając,
[illegible] a nie przyznał tem bardziej, gdy ... rodziców z dziećmi spólności
zastępowa także dla wyżej wspomnionej [illegible]

⌈ na ojczystą (to jest) i ziarek czyli na nie-ruchomy a ruchomy majątek(1); wyjąwszy dziedzi-niero? [illegible] cze-ści, która w tem

(1) Zbiór praw II. art. 20. §. 1.

(2) W Zbiorze dzmie [illegible] II. artykuły 17–21. z kodeksem francuzkim art. 731–55. porównanie.

majątkowej,

nie były wcale zasięgnąć wszelkich potrzebne. W społeczności żył ojciec z dziećmi, żyli też ojca rodzice czyli dziad i baba, którzy majątku dzieci i wnuków potrzebowali. Ale obejść się nie mogli bez niego ten i ów z wnuków, który wzięły wydali już z rodzicielskiego domu, zabarwił także gospodarstwo osobne.

majątek bowiem ów nie znajdował się jeszcze w rękach jego, lecz dopiero spodziewany był.

gdyż majątek rodowy zawsze w ich rękach dopóki żyli

Sposoby nabywania własności, o których dotąd mówiliśmy, i niżej mówić będziemy, nazywa nauka prawa pochodnemi dla tego, że wskazać przy nich możemy osoby, od których się od nas nabyte prawa wywodzą. Odróżnia od nich te, których nabytek komuś lub także samemu nabywca nie zawdzięcza, nie potrzebując wskazywać czyjemi one wprzód były. Zbiór praw poczytuje za takie: odsypiska i oderwiska, używanie cudzego gruntu przez sianie na nim i budowanie, nabytek wreszcie rzeczy nieruchomej i ruchomej, przedawnieniem utwierdzony. O odsypis-

nie była wcale potrzebne. W społeczności żył ojciec z dziećmi, żył dziad i baba i t.d., [...] nie był im więc potrzebny układ. Potrzebny Pogl. 38. 58

§ Sposoby nabywania własności a których zasad mówiliśmy i niżej mówić kiedyś będziemy, nazywać [...] pierwiastkowymi [...] następnymi. Różnią się od nich mianowane pierwszemi, ile kiedy się nabyłeś ich lasowi ..., lub [...] samemu sobie zawdzięcza. Za następcze zbiór [...] praw / odzyskania i odstąpienie, budowanie i [...] na cudzym gruncie, i inne mniejszej wagi nabycia wskazane albo nich [...]

[...]

ona sama przez siebie, pomimo ludzka w tem nie wsparta ręka, odrywa od cudzego [...] a do mojego przyczynia to brzegu, i stąd grunt [...]

[...]

ków i odsetkach, o rzecz [...] ków i [...] ...

kaiylu swe odmieniającej z ludzieł w gruntu swych wid nowy [...] zbiór ustanowionych praw postanowił, że względem wyspów [...]

uznane zasady, i dalej przez to od innych rzeczy rodzaju sposobu nabywania własności odstąpiono. Albowiem o

był żyć dzieciom, bo z nich jeden, drugi i t.d. odłączała się i osobne gospodarstwo zakładając sobie mogła. Im większy był majątek rodziny, tem większa była gdyż niegdy [...] i t.d.

biorąca swoj kierunek jak wody [...] woda naostrzyć może, wolno właścicielom ich zawrzeć umowę przed upływem.

wem woli i gruncie nie dzieli
inaczej bowiem miał [illegible], z nich każdy utrzymać się przy nabytku żaliby
lić nadarzyć, lub na zawsze uwol-
nić cudzymu odjazd. Nikt nie mógł żądać
wynagrodze-
nia za poniesione szkody (1).

Czem być ma w naby-
tkach innych, tem dobra wiara w
nabywaniu własności przez budo-
wanie i sianie na cudzym grun-
cie. Polegała ona na domniema-
niu, że [illegible] ziemi na któ-
rej się dom lub inne zabu-
dowania wystawiło (to) od właściciela opuściwszy, zostawił do użytkowania korzystać szkód (chcącym. Jeżeli
sąsiad, mający kontrowersę z sąsiadem,
budować chciał na ziemi sporney mógł być w
mniemaniu, iż gdy
przeciwnicy jej nieważnie same-
mu jemu przysądzona zostanie, prze-
to nie będzie mu przystanem za
winę, iż uprzedzając wyroku, bu-
dował. Ziemię (oraz), i na niej
gmach zawsze u tem już w stanie
niewinnie pobudowana
[illegible] pod wyrzutem Zbiór praw, (zastawił) niemożność
przeprowadzenia a w procesu

L nie chcąc, ażeby ścią-
ga bezużytecznie.

(1) Zbiór praw II. art. 43. § 2. 5.

samemu tylko własćicielowi przezna-
czonej [illegible]

[illegible]

(Jak nazywana w Zbiorze prawo "prze-
szczepu" dzieli się na dawność,
przemilczenie i zatalmość, z prawa
dziedziczenia Stawian (2) zgadnie. Pod
rubryką pierwszą umieszczono prze-
pisy o przedawnieniu dóbr ruchomych
i nieruchomych pod drugą
prawa powrotu (jus reversus) do dziedzictwa
pod trzecią
o przedawnieniu granic, wszelkich za-
pisów i jakichkolwiek długów, tudzież
pojedynczych gwałtów [illegible]

[illegible]

Dla spokojności powszechnej kraju i
pewności rzeczy posiadanej przez
obywateli, tak własnego pożytku zbiór
przepisał: że gdyby się właściciel rzeczy
dóbr nieruchomych znajdował w
kraju (inter praesentes) a zaniedbał
dochodzić swej rzeczy w rękach cu-
dzych znajdującej, lub nie będąc obe-
cny (inter absentes) nie poszukiwał się o rzeczy w niej
na posiadaczu wszel-
[illegible]

rzeczy, lub mienia majątkowe że nim jest zadmienić je (1) Tamże art. 38.
zastawnikowi;
dzierżawcy i ci (2) Hist. prawod. V. s. 106.
nie z pilności
dzierżawcy tylko dzie-
rżawcy mogli (1).

Lepiej powiedziano. Rzecz całą w pię-
ciu artykułach (22-6) wyłuszczono. Przejdźmy je szczegółowo.

zachowanie ... słusznego całe prawa, dalej w posiadzenie, ... że ...

Cisza da

kie i jakie miał do niej prawa, [illegible] zwłaszcza jeżeli posiadacz ten spokojnie ją przez ów przeciąg czasu [illegible] w dobrej [illegible] w tem wierze, że uprzedzona od właściciela rzeczy [illegible] i miał za sobą nazwane to prawo z [illegible] zbioru, [illegible] sprawiedliwe (1). Mieć jakie prawo za sobą, znaczy, według tegoż zbioru, posiadać rzecz od przodków, czyli z woli prawa, [illegible] nie nabył bez przepisów prawa, lub kradzieżą, gwałtem, ani przez przodków swoich [illegible]

Dobrze, kto nie nabył rzeczy po[illegible] przeszłowanej, także przemocą, i kradzieżą, przywłaszczonej, nieruchomą zaś rzecz zaś przez rok i sześć miesięcy po ogłoszeniu formalnem się znalazła, dzierżawcy przez żon, a nieruchomą przez lat dwadzieścia lub nawet trzydzieści (jeżeli się nie w tej prowincyi gdzie dobra te znajdują lub za granicą kraju przebywa) posiadający, nabywała się względnie spokojnego posiadania z niczyjej strony nie [illegible] się i niż (2). Przeciwnie jednak, kiedy nie był od prawa przyjęte, niweczyło i samo posiadanie, w tym względzie zbiór praw częścią [illegible] od przepisów prawodawstwa stanowił (3), stanowiąc: że tylko nabytkiem w czasie ich nieletności, także w interesach publicznych bawiące w interesach publicznych bawiące za granicą przebywać, albo

Dzierżawca, lub posiadający rzecz począwszy od swego poprzednika posiadanie, zostawał

lub przez dwa razy dał drugi przeciąg czasu (gdy właściciel jej był cudzoziemiec albo bawił za granicą).

na zasadzie z mocy zamiłowania, czyli

Ladeszpid, częścią losi sam co inne prawie wyd.

(1) Tamże art. 32. §. 2. it.

(2) Tamże §. 4-7. Ludziez art. 33. §. 8.

(3) Hitler-prawo III. §. 63-4. V. §. 110-11.

znaydującemu się na woynie zarówno, a także
w niewoli u nieprzyjaciela, lub za
występek jaki tylko nie kryminalny w
więzieniu będącemu, [zamilczenie nie
szkodziło (1). Stąd więc dawnie-
yszego, że przedawnienie jego miało
swe przeszkody, i że sam przed
dopełnieniem preskrypcji był w
złej wierze lub wiary tey w czasie
przedawnienia nabył, albo że już był w
jey oddaniu nagabniony, temu pra-
wo preskrypcji nie służyło
wiele (2).

[na koniec w czasie grasowania powietrza, nie karych, woyny, powinno liczone

przemilczenia Zbiór praw
twórcy się o przemilczeniu ten sam co
wyraził. Przeciąg czasu ten sam co
prawodawstwa Statutów czyli trybu-
nałów (3) przyjęty, do samych szla-
checkich [?] na subhastacyą [in
dobr szlacheckich na subhastacyą wystawio-
publicznie] jak dziś mówimy. Do
nych, sędziego do tego, na tejże sub-
hastacyi sprzedanych, zaskarżać prawo
przysługiwało i już prawa do dzie-
dzictwa sprzedanego i na wieczności
przyznanego. Kto więc spadkobierca ten-
dowi, nie znaydował się przy dobr
szlacheckich sprzedaży, i jak prawo, w
samie między nim (§. 166. ustaw.) historyi
prawodawstwa objaśniona, wymagało, nie
odprzysięgał się jey, a następnie spadku
dlugami na tychże dobrach ciążących nie

(1) Tamże §. 11-12. Ładrzej art. 29 §. 5.
(2) Tamże §. 3.
(3) Hist. prawod. III. §. 64. V. §. 118.

porzuciwszy, upadał po upływie lat
trzech z swem prawem na za-
wsze. Już samo godziło się dłuż-
nikom tym, którzy, sprzedawszy w
klasyfikacji długów, tu przecią-
gu czterech tygodni, oświadczając,
że wyżej za du-
bra sprzedane dać [?], i ma-
nifestowi, w tak [illegible] na następ-
nej klasyfikacji, i uczynili zado-
syć (1).

Niby to krócej jeszcze, ale rzeczywiście
bardziej szereku fatalności w owym
Zbiorze praw otwartą zagładą przez zastosowanie nader
[?] się w księgach sądowych na wielu przypadków.
tranzakcyą zapisał, a we dwadzie-
ścia czterech godzin nie
zrobił jej, upadł ze swem na rzeczoną tranzakcyą
opisem kto szkodzić
popełnił, ten się od [illegible]
-nia za nią kary, z dawnem Sta- nie mógł,
nem prawodawstwem zgodnie,
pod żadnym warunkiem wyję-
ciem (2). niedzielach umarzało się
(cum manifesto w sprawach
za fuch[?]) zranienia i wyjście
wydania niweczyło sy-
ły (4). Dwanaście na pierwszym terminie przy-
rok na pierwszym terminie
[?] (ni accessorio) wydany, a
dalej nie popierany (5). W razie atoli
gdyby kilka do takiej sprawy wcho-

Dobra stawe duchowieństwa w brew
prawa przez lat sto posiadane,
zyskiwały prawomocność
posiadania (3). Właśnie

Sześć ich zarzeczenie jedynie w rze-
czach przeciwnych dane poparte
świadkami; takiż niedziel

(1) Tamże art. 23. § 1. 2.

(2) Tamże art. 26. § 2, art. 27. § 4.

(3) Tamże art. 9. § 4. 5.

(4) Tamże art. 26. 27. § 2.

(5) Tamże art. 27. § 2. tu-dzież art. 36. § 13.

Dziś mając [ogół] że są w popieraniu swej
[illegible] i okazując się sprawy ocie-
szałe, wolno jednemu [było] z nich odda-
czyć się i popierać ją osobno [illegible] ⌈dla przerwania pre-
skrypcji
[illegible]

Wyrzucony gwałtownie z posiada-
nia dóbr lub innym jakim sposobem
z nich wyzuty, winien był zaniesć we trzy
niedzielę manifest a to ⌈po wyby-
ciu tego czasu [illegible] już nie gwałt
[mógł] rozpocząć spra-
wy, lecz o rzecz samą czyli roku przedziałową pół-
[Ten uwer] czasu
wę (1). [illegible] któive (dawała [sądze] prawa u-
rzędu [illegible] upomnieć się u zastępy, sędzież [illegible] upoważniała do rozpoczęcia sprawy,
[illegible] opierającej się na prawie a nie na czynie wybicz-
nie (2). [illegible]
[illegible]

[illegible] ⌈po wyby-
cie roku winni byli kupcy ⌈ [illegible]
upomnieć się u
uaberyżtwo [wnieśionky] do swych rejestrów; [illegible]
inaczej pismem innem i świadka-
mi wierzytelności swej dochodzić ⌈ [illegible]
[illegible] w roku ⌈ wszystkie żądania ekla-
sieli: ... w roku ⌈ wszystkie żądania ekla-
w domu zdziałane powinny być robowa-
wane w sądzie, a w roku i sześć nie-
dziel musiał być każdy bez wyjątku
dług [illegible] wnieśiony do
ksiąg ⌈ ponieważ gdzie dobra dłużnika
legowały i jeżeli ale ten miał wierzycielowi zapewnia [illegible]

⌈ i procederzystów
[illegible] (Arablerników, wy-
najmowaniom domów
i ich najmujących się,
sędzież opiekunowie liczono
do nich [illegible])

⌈ od śmierci dłużni-
ka [illegible] nale-
żała trzema świad-
kami dowodzić wie-
rzytelności (pismu-
porzęcznie zaświad-
czającego) i [illegible]
ci/ świadczyli, że na
własne widzieli u-
czyniony zapisanie od
wierzyciela dłużni-
kowi swemu (3). Wrak

Pogl. 41. 61

(1) Tamże art. 25.
§. 5.

(2) Tamże art. 25.
§. 3. tudzież
27. §. 1.

(3) Tamże art. 35. §.
18.

prawa rzeczowe (1). O szczególny
szkód, ~~na~~ ~~[illegible]~~ ~~gruncie~~ wyrządzo-
nej groblą, zrobioną miedzą lub
wymurowaną drogą, o wyrzelaku na koniec ~~[illegible]~~
szkodę wyrządzoną ~~[illegible]~~ w budowie, winien być
sąsiad zapozwać sąsiada w lat
trzy. O granicę / O używalności grun-
tów lasu i wody, przedawnia się są-
downie aż do dziesięciu lat upo-
mnieć; po upływie tego czasu,
nie wolno będzie nikomu na za-
sadzie zaległościowych na to do-
wodów, wszczynać procesu (2).

2. Posiadłości.

Rzecz prawem dziedzictwa lub uży-
walności posiadana winna służyć
powszechnemu użytkowi. Drogi więc
traktowe i pomniejsze, ze wsi do wsi
prowadzące, zagubiane i kramione
być nie mogą. Właściciel mający
zalepione bydło lub / bydła, a dla po-
nie będący w sta-
nie miejsca uczynienia ~~[illegible]~~
nie ~~[illegible]~~ przez kogo nowio,
może sąsiada zmusić sądownie
ażeby mu to uczynić dozwolił, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ za wynagrodzeniem / i według wska-
zanych na to od prawa przepisów (3).
O tem, tudzież o przywodaszczonej
używalności gruntów i wody, już
szczegółowie, a mianowicie dawne
polskie prawa, podadu przepisy,
których je zbiór, ~~[illegible]~~ i pro-
jektował ~~[illegible]~~ utwierdzić zmian kowane

[przedział koron i po- załadunku
~~[illegible]~~ w nich odpada na-
leżało we dwa lata, a
o

/ kopcami, drogą i rze-
ką, według którą nie
oznaczoną, tudzież

[przez
/ chcący także osuszyć.

/ wszakże

(1) Tamże artyk. 25.
§. 1. 2. 4. 5.

(2) Tamże art. 24.
§. 1. 2. tudzież art.
10. §. 9.

(3) Tamże artyk.
41.

wyżej [illegible]

[illegible] tylko używalności [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] z służebności umieszczeni u Krzymian.

Małe lub ubogie państwa chcąc ściągnąć do siebie zagraniczne kapitały, wzmocnić, wzmacniając i przez ustawne uchwały prawne zabezpieczając wierzycielów prawa [illegible]. Tak zwykle postępuje i tym zwróceniu do siebie kapitałów jest wzorem Holandya. Tak Elektorowie brandenburscy i [illegible]

[illegible]

[illegible] Polacy aż do pokoju oliwskiego wazalowie ci kupuje wybornie od r. 1718 urządzając, wszelkie możebne bezpieczeństwo [illegible] każdemu, który [illegible] chciał [illegible] Nie uszło uwagi [illegible] wyższości: że Polacy, którzy się po pierwszym podziale kraju dostali pod obce panowanie, gdyby w dawnej ojczyźnie swej chcieli lokować swoje kapitały, znajdą w niej także same dla nich bezpieczeństwo, jakiego kapitały ich miały w kraju, pod którego się obecnie panowanie dostali (3). Prócz bezpieczeństwa nabytego przez "inskrypcye" kon-

przez sądzież lasu, nabycie przez dziesięcioletnie przedawnienie prawa wrębu (1), czego dawniej prywatnych nie znały lasy. Jest z wszech dziedziców, zatem dostępować władza i urząd (2) kiedy do ziemskiego prawa wprowadzić projekt.

Rogl. 47. a

62

(1) Tamże art. 24. §. 1. z historyi prawod. V. §. 141. porównany. (2) Servidus limini. illicitis F
(3) Tamże art. 39. §. 29.

F Tamże art. 6. §. 1.

F chcących z nimi w układy wchodzić

F zapewniali

w ich państwie umieszczane wierzytelności bezpieczne kapitały.

F Zamojskiego, który w zbiorze projektowanych praw

szczególnymi zapewniane dawnemi, (dawały trakcyjnej/ teraz urządzone. Oznaczona w

je ulepszone rejestra długów, nich jakie wierzytelności mają mieć pierwszeństwo przed innemi, jakie hipoteki

szczególne przed je-

neralnemi na wszystkich dobrach

zapisanemi. Dał też przepisy nowe

a także z dłużnika, i o sprze-

daży dóbr jego na licytacyi publicznej. Opowiedziałem ka-

lejno.

-ki, nowo uregulowane hipoteki, nowe prawo, i przestanowiona sprze-daż fantów na licytacyi publicznej, o czem w następnym rozdziale, czyli zamierzywszy dział, opuściem-się o wspomnianym wyżej rejestrze, równie jak i o pierwszeń-stwie długów,

Uzupełniając konstytucyę z r. 1775. która rejestra długów postanowiła na wszelkie kazał Zbiór praw i ażeby kancelarye grodzkie i ziemskie pod karą pieniężną i zachowania urzędu, zjeżdżały się w całym kraju ubożeniem liczą, w których wpisywały przypisywały wszelkie tranz-akcye zapisów, bądź przeżyciem dłu-giem bądź zastawu, bądź wydzierżawieniem, bądź zaborowaniem kart różnych,

wierzyciela ubezpieczających, ludzie; w niewięzionych w sobie

kwity z tychże długów pochodzące; równie ich i deportacye lub transportacye ich wszelakie

W roli i szczeg niedziel w kancelaryi tego województwa i ziemi gdzie dobra dłużnika leżały. Jeżeli tego nie uczynił wierzyciel, nie miał na dobrach takich hipoteki, i w przypadku przelania ich na innego trzecim nie miał prawa do nabywcy ich nabywcy (1). Temuż prawu ulegać miały wszelkie summy posażne; oprawa zabezpieczająca być winien dać je wpisać w księgach lub zapisane gdzie indziej przeniesione do niej. Pod też prawo summy duchowne na dobrach prawnie lokowane (2) nadpadały.

Pierwszeństwo miał wierzyciel hipoteki szczególnej dług swój ubezpieczający, przed ubezpieczającym na hipotece jeneralnej. Wszelako jeżeli się nie dopilnowawszy porwolił dobra szczególną obowiązane hipoteką wnieść do konkursowej massy, wtedy, według wyrażenia się Zbioru praw, nie był z kredytem swym na tychże dobrach, wierzyciela, który chociaż jeneralną tylko hipotekę miał, wsze-

Dogl. 42. b.

63

(1) Zbiór praw II. art. 35. §. 1. 2.

przy zawarciu umowy, (2) Tamże §. 3. 4.
miał naczasie wniesienia do rejestru znajdującego się
jak się teraz po raz pierwszy prawo ugruntowało przez dłużnika
poszukiwać wierzytelności swej na

padać ubezpieczonym, od tego

jednakże

świeższy zapis od hipoteki szczególnej posiadać ~~[illegible]~~. Zrobiono wtedy tak dziś nazywanej klasyfikacyi wierzycieli, z których mający zapis najpóźniejszy spadał (mówiąc słowami Zbioru) de tabula posteritatis, i miał ~~[illegible]~~ odtąd prawo ścigać dłużnika ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, na wszelkich jego ruchomych i nieruchomych, spadkowych i kiedykolwiek dorobnych dobrach ~~[illegible]~~ jak już nazwałem, klasyfikacyi, ubudzono na pierwszym miejscu uprzywilejowane hipoteki. Takiemi były: sumy należące się rządowi za podatki, zasługi służących, sumy duchownych fundusze (~~[illegible]~~ księży osobiste wierzytelności uważano w równi z innemi), wszelkie zaś inne, sumy na hipotece szczególnej, ale wcześniej niż był posag wniesiony, ubezpieczone (1). ~~[illegible]~~ Przy rozkładzie masy (pabiaritas(?)) miał należeć de- [illegible] panowanej rzeczy ~~[illegible]~~, jako nie podpadająca pod konkurs, wydzielana przedewszystkiem (2) od masy.

[pierwszeństwo przed wszystkiemi wierzycielami, rzecz zankiem(?) jego,

{Od dłużnika dóbr nieruchomych nie posiadającego, brano w zastaw dobra ruchome. Zbiór praw nazywa je fantem (pignus). Na wydanie wierzyciela urzędem [illegible] dłużnik, przez co odpowiedzialność [illegible] wszelkie ~~[illegible]~~ zkąd mające wyjście. ~~[illegible]~~ Poręczyciel [illegible] na [illegible] ~~[illegible]~~ mógł go nawet, jeżeli na [illegible] porwawszy dłużnik, używać. Tam ~~[illegible]~~ zachodzący ~~[illegible]~~, a nie mogący być

(1) Tamże § 5–7.

(2) Tamże II. art. 33. § 7.

Z dopóki się na nie miejsce: dłużnik ka- wiem nigdy się od zapłacenia ~~[illegible]~~ nie uwalniał żadnego długu.

Wawej,

Pogl. 42. c.

64

przez dłużnika i dwóch świadków poprzysiężony że bez jego zgino[illegible]-ny, należało wynagrodzić w dwójnasób. Osobliwie zawierała się umowa o kauty- lichwa ich na bezwłoczno-słowa jako należało wpisać do rejestru szczególnie według rejestru też odbierano je(1).

(1) Zbiór praw II. art. 32. § 1–6.

Dział IV. Prawa z umów i z obowiązań wynikłe obowiązujące.

Pogl. 43. a,

65

Ciało zdarzającego się prawa polskiego wykazuje, iż były szczególne, gdyby nie było wlewało w nie siłę prawodawstwo sejmowe; albowiem tak znaczna prawa, jakoż pod owe czasy młodzież nasza [nazywała tak prawie jako miała] w państwie (1), w niczem go sejmowe prawodawstwo nie było zdolne. Lecz i prawodawstwo, w kwestyach ściśle prawnych, nie mogło skutecznie zaradzić potrzebie, czego jawny dowód mamy na konstytucyi z r. 1768 i 1775 także redagowanych, które (2). nie wyrzekły [na korzyść dłużnika [niemal wyrażały z pieniędzy] praw zarządzającej samej, naprzód wyrazom umowa, kontrakt i t. d. nadawali znaczenie jakie nadawała sza inscriptio, a wszystka obligatio miała, a następnie wyrzekło stanowczo, kiedy je [Li w jakich okolicznościach należy wyrażać na piśmie,] a kiedy na czem przez pismo świadectwo prawdem. wątpliwość co do przedawnienia umów objaśniwszy, nową klasyfikacyą kontraktów zaprowadził, a resz-

(1) Patrz histor. prawod. V. 4. 417–18.

(2) Pierwsza wyrażają się (Vol. VII. 709) "Jakowe tranzakcye niżej czemy", a druga (Vol. VIII 178–9). pod utratą, pod niezaprzeczeniem summy zdawała się wszelką naszej dłużnikom uręczać.

Pogl. 47. c.

w tym stanie (prawie), jak się w historyi prawodawstw przedstawiło, zastanowiwszy się rzecz o umowach zawieranych na prawie rzeczowem. Uważamy ukiem na szczegóły padające w tym względzie.

(Umowa każda rzeczowe prawo dawać mająca musiała [illegible] w roli swojej zawarciu. [illegible] Przypominam i że rejestra [illegible] kiapców powod [illegible] na roli jeden [illegible] stanowiły, po czem dochodzono materyalności drogą procesu. [illegible]

(lub w roli i sześć niedziel (gdy dług był jej celem) być rakurowana

stawiając na powód szczególny lub ręczne pismo. Że zaś prawo wszelkim przepisywanem stużyło i wyżej [illegible] w razie pra[illegible] przedawnienia, [illegible] powiedziałem. Jakiej drogą zawięzuje się umowa, taką się też rozwiązuje. Wolno jest stronom i umorzyć, zabezpieczając rzecz

w tym niemał stanie, jaki się w historyi prawodawstwa przedstawiło. Zu-stawiwszy i założywszy rzecz a umowach i kontraktach ustanowieniem wełtetowego prawa.

Kanclerskich mógł prawnie działać, ten i umowy był zawierać mocen. Z politycznych atoli widoków ograniczano niektóre osoby, w tym względzie. Tacy byli Sędziowie głównego Trybunału, którzy dopóki na urzędzie są, nie mieli (pod nieważnością i karą przez sam Trybunał wymierzyć się na nich mającą) z żadnych dóbr zastawiać, przedawać, zamieniać, ani przez zastawy lub dożywocia, a nawet i przez arędę otrzymywać ich, i sędziów cessyi, donacyi, albo innych jakich kolwiek praw lub zapisów, czyli to na swoje imię, czyli też na cudze czynić (1).

Tenże Sędzia nie mógł się z miejsca urzędowania (które kadencyami porządnie odbywał) oddalić, nie popłaciwszy poprzednio wszelkich niejednych długów. Kto miał jakowy należytość u niego, winien był przez stacyę wnieść a do skargę do Trybunału na dni trzy przed jego z miejsca odjazdem. Trybunał wtedy aresztował zjazd, póki Depelah (Sędzia) długów nie popłacił (2).

i Duchowni zadawać byli Zakonnicy im nabywać dziedzictwa dóbr

(1) Zbiór praw I. art. 12. §. 18.

(2) Tamże §. 24.

Ograniczano w pierwszym względzie

przez donacyą lub windykacyą(?) wieczystą posiadanych, sądzie[?] (będzie się z dóbr każdy sam składał) procesami prawnemi od dawnego czasu zawikłanych lub o windykacyą których starał się upoważniony (~~[illegible]~~) ~~[illegible]~~ na swoją wspólność (kahały) długów (2). Zaciągać nie ~~[illegible]~~ Powód do ustanowienia takiego prawa był że Żydzi zapisując osobom sumy pewni byli że ~~[illegible]~~ że ich z kraju nie wypędzi, lub inaczej utraciłby kapitał i procenty. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ od strony Patronów(1). Ograniczono na koniec Żydów, zakazując pożyczać im na tę summę, która im wolności mieszkania w kraju zapewniała, zwłaszcza przez nie dozwalając im gruntów po wsiach bez konsensu dziedziców kupować i dzierżawić, na koniec

(1) Zbiór praw I. art. 17. §. 25.

(2) Tamże art. 32. §. 16.

~~prawa swe na drugie-go albo przez chojności albo ... pienięż~~ ~~przelew transfuzio~~

~~pierwszym przypadku nie być za skutek (rzymska evictio) obowiązany, w drugim być wzgrywanie, jeżeli się przyjmujący przelew prawa ze z-obowiązaniami nie zwróci~~

~~Przelew ... miał albo z chojności albo w z-obowiązaniami swe zwrotu. W przypadku pierwszym odpowiadał przelewający za skutek (rzymska evictio): w przypadku drugim odpowiadał, i dla tego, jeżeli przyjmujący przelew żądał winien był nawet ... względnie wsparcia.~~

~~być ...~~ już przez „komplanacyą" która teraz już wzajemne pretensye w sprawach cywilnych z procesu wynikłych i sam proces umarzała (1); już przez transfuzyą (rzymskie ... raczej cessio), już przez znane z historyi prawodawców /V. §. 203./ względem ... O pierwszej jest do nadmienienia, że się urzędownie i za wyrokiem sądu odbyć była powinna. O drugiej zauważyć należy, że

r. iuż Transfusio

(1) Rzymska transactio, w Zbiorze praw sądowych II. art. 36. §. 2. komplanacyą zwana. Patrz hist. prawod. V. §. 171.

Dział IV. Prawa ze z-obowiązywania się wymykające.

Ciało starzejącego się prawa [illegible] wszelkiej [illegible] z postępem czasu w rozsypkę, i ciało się uczonym rozpięciem. Ulatującego ducha jego przytrzymawszy prawodawca nie tylko go [illegible] za pomocą pisma [illegible]

[illegible]

tej części, prawne znaczenie mająca teraz umawiających, roiłeniu się już szczegółów, jak "zaręczenie", już łacińskimi jak "komplanacja, transakcja", i jak, przeduplikowała wyrażeni. Zawierał ją każdy prawa używać zdolny (szczególnie sui juris), i jeżeli [illegible] prawa i obyczaju spełnić nie wszystka w porządku, i spełni nie już często, lub wynikłość o niej sprawę umorzyć (szczególnie complanacje) [illegible]

[illegible]

[illegible] stopniowo zaprzęgała z gdzieś nie przyda nie poddawała siły sejmowe prawodawczej, ale owiem nauka przy takiej praktyce jakoś tuła przez naszą oddziaływała w palestrze, w niczem go wcale nie była żadną. Lecz i to prawodawców w licznych

Z w aktach urzędowie rutynach uważ- ził. lecz i odnowę, oparłszy go na świadectwie mężów uczonych i przyswoił uwagę prawdy. Na podstawie

częste prawa wnoszą wie mocą skutecznie zawadziło prawie lub ciężego jawne da

wzięciem na kontraktach z r. 1768. o transakcji w aktach grodzkich lub ziemskich roztrząsaniu (Vol. VII. 708) i ugodach z r. 1776 o drogach (Vol. VIII. 178), tylko redagowanych, i wie częściej na korzyść Dziennika niemal wynikających z przewodów. Temu zapobiegając zbiór praw [illegible] napewno [illegible]

[illegible]

że ten który

prawa swe na drugiego, nie był za skutek przelanego prawa odpowiedzialny (rękojmia evictio), że chociaż przelał prawa same, które z dowodów i odwodów ludzież przyjął przy poszukiwaniu ich wymagalny, potrzeba je było wprzód wszystkie aż dopiero je przelał (1). Dwa (godziła się stopnie) trzecie czyli sposoby umorzenia czyli tylko, a bynajmniej kryminalne sprawy (w brew litewskiemu statutowi IV. 55.). rękojemstwo a prócz przypadków w prawie Sasów i Litwy dawniej oznaczanych i a odpowiadać za świnow, poleca się lub swego do niebyt, chociaż się za lub wszystkich do nich nakazujących; nie uwięzienie prawa przepisu zdawanych prawo niemal wszystkich, (nie dozwalających za płacić wszystkie) one gry hazardowe (2); prócz tych mniej przypadków, Zbiór praw wszelkie nakazy przyjąć zaręczenie sądowe, (równie a mianowicie) dawane za będących w cywilnym więzieniu, byle więzień mniej odpowiedni majątku, ludzież którzy za niedopełnienie uręczenia nie godziła się nie być ręką swoją,

samą tylko skutecznością będą do tego zaręczony, wad.

ludzież trzecie czyli rękojemstwo, niby za przedmiot

(1) Zbiór praw II. art. 36. §. 2–5.

(2) Statut Duszana Cara §. 81. i historia prawod. V. §. 207. 217.

[illegible] więzie (1). Gdy kilku za jednego ręczyło, składali się wszyscy na wypłacenie długu; gdy jeden za drugiego dawał zaręczenie, wolno było poszukiwać cesji na nim samym tylko (2).

Przyjęte przez sejm r. 1775 prawo wekslowe (3) zachowało co do głównych zasad [illegible] Andrz. Zamojskiego [illegible] kilku szczegółów wyjąwszy. I tak pozwolił wydawać weksle nawet osobom pisać nie umiejącym, byle przy dwóch świadkach; zaręczający za weksel nie mógł być do zapłacenia go zmuszony, jeśli wierzyciel nie udowodni, że zmuszony nie mógł wymusić płacenia od dłużnika; gdy się kilku pisało na weksel bez wyrażenia że jeden płacić ma za drugiego, płacić wtedy każdy winien z części na siebie przypadającej; jeśli wierzyciel jednemu lub dwom z piszących się czas wypłaty przedłużył, [illegible] mieli ich wydać dłużnicy, nie odpowiadali nie działającymi gdy czas wypłaty nadszedł; ci którzy się mieli pozostać, na dalsze przedłużenie nie zgodzili, od zapłaty wolni (4).

(1) Zbiór praw II. art. 36. §. 6–15.

(2) Tamże §. 12.

(3) Histor. prawod. V. §. 177.

(4) Zbiór praw III. art. 24. §. 4–7.

(*) Hist. prawod. T. V. 178. s. 213.

Z-obowiązań taki sam podział Ustaw prawa wzięto, jaki w historyi prawodawstwa wyliczaliśmy, a zatem [redacted] tak ważniej: że tak zwane z-obowiązania bez umowy (wyjmując quasi ex contractu) uznano, dochodzenie ich do sądowej drogi, z dawnem stanem prawem zgodnie, odesławszy; a z-obowiązania z jakich przestępstw (wyjmując ex quasi delicto) [redacted] wydarzające się określić szczegółowo, nie [redacted] wszelakiej (nie zagwadzić) dwagi, do żądania wynagrodzenia za [redacted] wszelkie z niby wystąpionych przestępstw [redacted] szkody. [redacted]

uznając za takowe innych, czyli nie licząc do [redacted] z-obowiązań [redacted] dych które się w szczegółowem [redacted] wyliczeniu nie znajdowały. Przez to

Z-obowiązania więc [redacted] charakter umowy [redacted] mieć będą albo darmowne, albo jednostronne. W poczet pierwszych wchodzić sprzedaż i kupno, sądzić wreszcie do niej zbliżony kontrakt zamienny; [redacted]

Kontraktem zwanym [redacted] na zakład umyślne,

a zaś najem, kontrakt arendowny i emfiteutyczny stanowić drugi rodzaj kontraktów. Pożyczka, depozyt, zgoda i pełnomocnictwo [illegible] ich szereg.

W poczet jednostronnych [redacted] wchodzić darowizna, sądzież nie do wykonań jak zbrojenie nie mieć chcąc prawo [redacted] leży do których z-obowiązań policzone szkody, [redacted] z budowania i siania na cudzym [redacted] gruncie, z wypasania zboża, łąki i wydawania ryb, z uszkodzenia lasów, na koniec z polowania na cudzym, [redacted] swój wywodzić początek.

W kontraktach

zachodzą głównie te pytania: kto,

Sprzedaży i kupna [illegible] gdzie [illegible] co

[illegible]

[illegible] równie nieruchomą jak i ruchomą rzecz, i jakiem prawem, sprzedać może i kupić?

[illegible] ziemi posiadać. Głównie zaś że rzeczy nieruchome u których nie należała zasiewać [illegible]

[illegible]

Dziedziczący i posiadający dobra nieruchome, ale nie mający lat 25, przedać i dawać ich tylko mogą; wszelkie akta prawne których przyczynił w tym względzie [illegible], pozbawione były prawnego znaczenia.

[illegible] Wstępujący do zakonu dóbr dalszych dziedzic, [illegible] mógł je komu zapisać, nie wprzód jednakże aż po uczynieniu profesyi zakonnej, której lat dwadzieścia, iż którzy nie skończywszy wyjść nie mogli. Tyleż lat mieć musiał każdy, kto zakonnym dobrami chciał rozporządzić prawnie. Do tego stosowały się z resztą przepisy prawa o bezdzietnych, i o czyniących testamenta zapisy, przepomniane.

[illegible]

Gdyby przedający nie był rzeczywistym dziedzicem wszelkiej rzeczy od siebie sprzedanej prawem, a kupujący jąż od niego w dobrej zostawał wierze iż nabył ją od istotnego właściciela, kupujący, [illegible] dopóki był w tej wierze, [illegible] za prawego posiadacza uważany, i jako taki nie był obowiązany zdać rachunku z pożytków, [illegible] a co wziął dziedzica [illegible] ani od prawego dziedzica.

[illegible]

adhiérowaną uwemu posiadaczowi rzecz przezeń
kupioną winien mu był po-
wrócić nakłady gruntowe, a nie mógł
żądać wynagrodzenia za wyrządzone na-
prawy rzeczy takowej szkody. Pozbawiony
zwrotu sumy od te.
go, któremu pieniądze wyliczył. Będący
w złej wierze uważa się
za nieprawego posiadacza od dnia
objęcia rzeczy w posiadanie. Jako
taki winien prawemu właście-
lowi zwrócić, z wszelkich pożytków
osiągniętych, szkody zaś nagrodzić,
nakłady poczynione, a za ulepszenie dóbr nie miał pra-
wa żądać zwrotu wydatków (1).

Czemkolwiek więc godziło się rzą-
dzić prawnie wszystkim co miało być
celem sprzedaży i kupna (2).
O rzecz ruchomą wolna twórczość(?)
umowy zadających świadkach umawiać się
mogły, a nieruchomej powinien być
kontrakt zawarty na piśmie (3). W
nim miało żądać: że umowa z dobrej
woli i rozmysłu zawarta będąc
przez stron nastę-
pującą dobra tej a tej nazwy w
tym i tym leżące powiecie, i takie
a takie towary za tenże
umówioną a na terminie wyraź-
nym wypłacalną, przez ustęp
sprzedaży i kupna zdolne; wszelkie
zapewniając; że zasady na-
byte że gdy się w rzeczonej umowie

(1) Zbiór praw II. art. 12. §. 7-8. 12-14.

(2) Tamże art. 7.

(3) Tamże art. 12. 28. §. 1.

~~[illegible]~~ ciężary które je
~~[illegible]~~ obarczają wyszczególniły, przeto
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ któryby z dzie-
rżących osób, wiedział dobrze co
i jak kupuje, odstąpić ~~[illegible]~~ od zawartego pra-
wnie o konwencyi, takie
~~[illegible]~~
zadaci ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ szczegóła-
w nim umówionym
wo ~~[illegible]~~ których (a). Tak spi-
sany kontrakt i przez samych in-
dzież świadków najmniej dwoch
podpisany i pieczęciami ich stwier-
dzony, umieszczony być musiał do
akt publicznych, przez co ~~[illegible]~~ ro-
borowany stawał się prawem dla
~~[illegible]~~
ras wynagrodzenia szkód wszelkich
strat wynikających. Główną ~~[illegible]~~
stronę prawa tego stanowiła
wypłata kary gdy ~~[illegible]~~ w całości
lub ~~[illegible]~~ w części ustającej
się nie zdarzył kupującej, wolna była
sprzedającemu manifest u ~~[illegible]~~
sądu wnieść, i zdobyć sumę
jaką mu sprzedawca wyliczał
nej zwłoki, żądać ~~[illegible]~~ rozwią-
zania kontraktu i ~~[illegible]~~ ku-
przy jakie ~~[illegible]~~ w nim dla

(a) Tamże art. 12. § 2.

okazania strony nie dotrzy-
mującej umowy ~~[illegible]~~

stron. Prawo ~~[illegible]~~ uskarżającemu się przedającego daje listy otwierające do sądu swego pod którym dobra sprzedane zostawały. Sędzia odebrawszy je wprowadzał kupującego w ich posiadanie (1).

Mógł wszelako sprzedający od objęcia dóbr nie dopuścić, zamanifestowawszy się gdy że kupujący nie dopełnił warunków, przeło[illegible] ~~[illegible]~~ i dóbr w posiadanie oddać nie może, ~~[illegible]~~ póki F ~~[illegible]~~ zostawszy punktem manifestu była suma, ~~[illegible]~~ nie której ~~[illegible]~~ zdarzono według umowy w całości lub ~~[illegible]~~ części.

F się nie uiścił z tego, do czego się zobowiązał.

Sąd ziemski ~~[illegible]~~ słuszność manifestu, albo kontrakt rozwiązywał, albo dotrzymać go i wykonywać, albo stąd wynagrodzić szkody nakazywał. Wszakże gdy sprzedający ~~[illegible]~~ cy ~~[illegible]~~ su- ~~[illegible]~~ my w kontrakcie umówionej przyjąć nie chciał, w ów czas ~~[illegible]~~ złożona w sądzie od kupującego suma nie tylko go do objęcia kupionej rzeczy upoważniała, ale i od odawania procentów czynienia wolnym (2). ~~[illegible]~~

Jeżeli ta była

(1) Tamże k. 9.

(2) Tamże k. 4.

rzecz ruchoma i sprzedający [illegible]

mu już więcej za nią dawać nie

mogł jej drugiemu pod winą poda-

ży [illegible] zakupionej sprzedawać [illegible]

niemożebnem, z przyczyny że ją dru-

giemu właściciel [illegible] poprzednia sprzedawczy oddać

[illegible] w posiadanie, posiedzi-

ciel zatrzymywał ją i ale dzierż-

ży wzrór nieruchomej sprzedającego bywał [illegible]

nawet

mięnie i kryminalnie a [illegible] ruchomej (podwalnie) dowolnie sprzedawającego, płacić tylko

przez sąd

[illegible] arbitralnie [illegible] karany. [illegible]

[illegible]

grzywny.

[illegible] (1). Wzrór

[illegible] przez żadnego z kupują-

cych w posiadanie nie objęta pier-

wszemu się dostawała; drugi od-

bierać wynagrodzenie za zawód (2).

Między sprzedającym a kupującym za-

chodziło jeszcze mnogie różne z umo-

wy wypływające skutki [illegible]. Pierwszy [illegible]

[illegible] obowiązany był wszel-

kie straty wynagradzać, któreby kupujący [illegible] ponieść a nie niżeli ich.

[illegible] wskaza-

[illegible]

nych przy kupnie; drugi [illegible]

winien był zapłacić wszelkie nale-

żytości [illegible] rzeczy.

z mocy prawa przysłużiwane na [illegible]

[illegible]. W obu atoli razach tylko za

wyrokiem sądu [illegible] płacono (3).

12. §. 6. Lutego

(1) art. 28. §. 2. 3.

(2) art. 28. §. 4.

(3) art. 12. §. 11.

Zlękać się

jedna strona na podstęp i zdradzę drugiej pozwoliła w kontrakcie wybrzegać jalnik, sąd wspierać się będzie w dobrej wierze uległa podstępowi. Całkowicie w umowie opuszczono a według natury rzeczy nie powinno się było opuścić, poczytywano za podstęp lub za umyślne skazanie umowy (1).

Pogl. 49.

(1) art. 12. §. 5.

(2) Tamże art. 31. §. 1-3. 7. 11. 12.

Kto nie chciał sprzedać zastawiał swe dobra. Zastaw zszedł się przez to z sprzedażą i kupnem, zszedł się mniej, albowiem różnił się od niego nie w jednym względzie. Jak zastawne kontrakty na piśmie ale się wcześniej pisały, gdyż w nich samąż tylko samąż na zastaw daną każda posiadłość, i warunki posiadania wyrażano, kontrakty podawano do akt, rejestrowano i zastawnika uwiadomiano w posiadłości drugiej, ale wprowadzano w tem do której podanych.

Odzywały się tak ten, kto mógł sprzedawać ten i zastawiać, a kto kupować ten i brać zastaw i oddawać ten nie mógł, jak się z tego praw wyraził, „przezastawić", Atoli dziś dzierżył prawo dobra zastawne odsprzedać, w niczem przez to nie ubliżając prawom zastawnika (2). Charakterystyczną cechą zastawu stanowiła wolność „posiadającego" zastawnika od zdawania rachunków, także obowiązek przyzwania opatrowania się do pomnożenia się na korzyść praw publicznych, użytkowania dóbr w należytym

F z podzieleniem niewiadomych dobra zastawnego według którego po skończeniu kontraktu oddawano płacona za nie.

samé (sarsa secta), bez żadnego wynagro-

dzenia za wszelkie wydatki (nad [redacted] umowę w kontrakcie [redacted] wyrażone, poczynione [redacted] [redacted] gdy zastawnik ([redacted] [redacted] nie do przedmiot warunków, i dobra nie zwrócił, mógł być przed czasem ruguowany z zastawu, i choć miał prawne wymagania [redacted] do Dziedzica, ustąpić przecież musiał; [redacted] po czem, rozprawie o zastawie w tym celu [redacted] być musiał. Sąd zjeżdżał i według inwentarza dobra od zastawu zwolnione oddawał Dziedzicowi. W przypadku śmierci Dziedzica spadkobierca jego spłacał [redacted] zastawnika. Jeżeli ani on ani Dziedzic nie uczynił tego, zastawnik zostawał w dalszem posiadaniu, albo dawała prawo do zjazdu, albo ... do zajazdowania o "eksempcyą" czyli o spłatę sumy, i odebranie dóbr zastawionych (2).

(wyjątkowy przypadek gdy sąd uznał być zdolnym przyznać mu wynagrodzenie za nadzwyczajne wydatki(1)).

Między tą a poprzednią umową, czyli między kontraktem o sprzedaż [redacted] a zastawną, poprzedniczą umową zawierana a najem. Ważną ona rolę wraz [redacted] i prawa dzierżawy, obejmując na wyjątek się i kontrakcie emfi-

(1) Tamże §. 5. 6. 9. 10.

(2) Tamże §. 8. 11–15.

Dogl. 5a.

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

[illegible] z kontraktem arendownym od-
grywając znajdowała w każdych [illegible] Dyze-
zdach osobne dla siebie miejsce.
Zbiór praw zbiegając się [illegible] kontraktem
emfiteutycznym, dawnemu [illegible]
prawodawstwu polskiemu nieznanym.
Osobno [illegible] każdy z tych umów
opowiemy.

Najem wraz samych tylko służących na uwagę,
[illegible], nie czyniąc różnicy mię-
dzy szlachtą a ludem, chrześcianie [illegible]
na czas umówiony [illegible]
[illegible] do usług [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] wynajmujących
[illegible] nie mogli ich [illegible] [illegible] gu-
żydzi [illegible] [illegible] dalsich w służbach ludowego ⅃ inaczej jak na dni.
stanu [illegible] [illegible]
[illegible] nie rozwiódł się Zbiór praw
będących stanu szlacheckiego poczuciowo,
szczególnie, że mają dostępywać do czasu umó-
[illegible] że dostępować [illegible] do czasu umó-
[illegible]
wionego. [illegible]
[illegible] [illegible] Na-
[illegible] [illegible]
kazawszy im pilnować nauki i majętek
pana i wszystko; że gdyby sługa w skwanie
zabił napastnika nie ponie- a nadto
sie kary: [illegible] własnej osoby
za tu [illegible] Wszystkie roz-
kazy które od odbierał winien był speł-
nić, wyjąwszy gdyby się że sprzeciwiały prawu, takich

bowiem nie tylko
~~[illegible]~~ słudze nie mieli, gdyby w
czasie służbowania szkalować
pana karany bywał ~~[illegible]~~ więzieniem rocznem
w domu poprawy; a gdyby się do bi-
cia go porywał, utracał rękę; je-
żeli zaś zabił, oddawał głowę
pod miecz katowski, a jeżeli
zabił karany bywał jak ojco-
bójca. Sprawiedliwości wszelako, bądź za nieposłuszeństwo, bądź za niewierność,
nie miał żadnej na nim ~~[illegible]~~, wyjmie zaś pan,
lecz ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ szukać i sługa sprawiedliwości
na pana, wtedy mianowicie, gdy
po wyjściu czasu do którego świadectwa wydać mu, ~~[illegible]~~
się zgodził, ~~[illegible]~~ uwolnić go,
i żadnej wypłacić ~~[illegible]~~ nie
chciał. Należytości, nie tylko gdy
piśmiennie lecz i słownie zapewni-
ona mu była, ~~[illegible]~~ minąć
go nie mogła, skarga się w przy-
zwoitym upominać u nią czasie,
i przyjmował jej z dwoma świad-
kami (1).

Kontrakty arendowne tem się od
wszystkich dotąd wyliczonych umów
różniły, że i ci którzy dóbr szla-
checkich na własność nabywać
~~[illegible]~~ z mocy prawa nie mogli,
dzierżawić je częściowo byli prawo-

nawet gdyby ich po nim wymagano
lecz i oddalić się ze służby ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
był mocen. Oddalając się atoli zo-
wiem ~~[illegible]~~ sąd grodzki uwiadomić
o tem co zaszło.

Liczyłem go po-

zaś szukać jej winien u sądu grodzkiego, który ~~[illegible]~~ karał sługę domem poprawy. u tego sądu

(1) Zbiór praw I. art. 29. Ludzie; art. 32. § 13. i II. art. 28. § 5.

mocni. Tym sposobem i chłop pa-
mieszkanie, z wszelkiemi do niego na-
leżącemi budynkami tudzież rola-
mi wymienionemi, oddawać, [illegible]
[illegible] z temi
samemi prawami dzierżawca, a [illegible] każdy
i w dotrzymanie kontraktu [illegible]
[illegible]
zaprzysięgać pana do grodu(1). Żyd dzierżawcą
być nie mógł, bo takowy na-
był przez to władzy nad chrześcia-
nami na dobrach dzierżawnych zamieszkałymi,
co mu nie było wolno(3). Chłop się
kontrakt a najem i przywrócenie się od-
bywać [illegible] mieć wszelako prawa [illegible] aktowi
[illegible] uwiadomienia własności jego. Spi-
sywano go i podpisywano. Stro-
na nie umiejąca pisać, i siebie sprowadzała, który go na kon-
z sąsiadów [illegible] za niej [illegible]
traktcie podpisywać. [illegible] Oszu-
[illegible] tej samej rzeczy
dwom wydzierżawiać, za co kary-
nalnie. [illegible] przez dzierżawcę
[illegible] Wyrzynywać się tego zasady pra-
wa w jej posiadaniu i chociażby miał [illegible] (4).
kontraktem [illegible] poniewierać [illegible]

Naznaczona w nim zwykle kara wadyal-
nie [illegible] płacić
niedotrzymującej umowy, kara
przypisywana wszystkim zaraz zapła-
nie(2)

przez [illegible] czasu
dzierżawnej z pro-
centem rocznym,
(bez względu przez
jak długi czas w
rękach właściciela
dzierżawa) od-
zwracać [illegible] dzierżawa
powracać

Lubo nie tylko ruchome rzeczy, [illegible]
[illegible] lecz intraty także oddawano, szcze-
gólnie atoli nieruchome, a szczególnie wy-
bywały dobra te-
la i wszelkie inne ziemskie
który [illegible] pod nastę-
pem umowy tej, zabierane warunkami(5). [illegible]
[illegible]

Naprzód inwentarz gruntowy spisywa-
no i oceniano, i według tej oceny pła-

(1) Zbiór praw II. art. 29. §. 9. 10.
(2) Tamże §. 7. 2. 12.
(3) Zbiór praw I. art. 32. §. 9.
(4) 14. §. 13. 14. Zbiór praw II. art. 29.
(5) Tamże §. 12.

cami zaś i przy rozwiązaniu umowy. Następnie władzieni w kontrakcie ~~[illegible]~~ warunki, poza które nie wychodzą już wzajemne przeciwnie dziedzica i dzierżawcy. Wszelkie więc budowle przez ~~[illegible]~~ drugiego bez upoważnienia ~~[illegible]~~ stawiane i wszelkie ulepszenia w roli, czyni on na koszt własny (1). ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Jednakże w nadzwyczajnych wypadkach gdy prawa ~~[illegible]~~ w ~~[illegible]~~ dzierżawcy. Dziedzic winien być ~~[illegible]~~ mu ~~[illegible]~~ ziarnu z którego nie zebrał plonu ~~[illegible]~~ ziarno co winien być opłacić według ceny jesiennej, w okolicy gdzie rolę, ary dawane praktykowanej. Winien też być ~~[illegible]~~ w dwóch trzecich częściach nagrodzić mu z powodu gradobicia ~~[illegible]~~ powie[illegible] nych w czasie wojny, przez zagrodzone szkody ~~[illegible]~~ wyrządzone nieprzyjaciela części trzecia na szkodę dzierżawcy i ~~[illegible]~~ winien wynagrodzić ~~[illegible]~~ za powszechny w całym kraju nieurodzaj ~~[illegible]~~ płacić w tym stosunku, w jakim, ~~[illegible]~~ niespodziewane opłacili ~~[illegible]~~ mu ~~[illegible]~~ Dziedzic. Wypadki wyższe a przez nad wyrażone w kontrakcie, ~~[illegible]~~ Nie szkód na swój ~~[illegible]~~ winien na koniec nadzwyczajny (2). ~~[illegible]~~ dzierżawcy mógł też wymagać od ~~[illegible]~~ wynagrodzenia za spalone budowle ~~[illegible]~~ i sprzęty gospodarskie ubezpieczone, za inwentarz przez zarazem zaszłe, za inwentarz przez zarazę padły, skoro się z dorzewa

(1) Tamże §. 3. 4. 7.

(2) Tamże §. 5.

świadkami od przysiąg, jako prawa nie
był przyczyną, [redacted] i odnowił,
[redacted], że zasada na wydobyciu była
w ich ulicy [redacted] powszech-
nej (1).
Przed objęciem arendy mógł spór za-
chodzić o nią, [redacted] skarżyć się na dzierżawie stro-
ny nie zgodziły [redacted] w zdaniu, strona
[redacted] jedna oddać jej, a druga odbie-
rać umówionej za nią ceny nie chcia-
ła w czasie. Mogła też zajść na-
stąpić w czasie trwania arendy, [redacted] je-
żeli jedna z kontraktujących stron
umarła, a spadkobiercy dotrzymać
kontraktu lub wytrzymać go [redacted] do czasu
nie mogli lub nie chcieli (zdawa-
nie po zmarłym dzierżawcy). [redacted]
i sieroty po zmarłym [redacted] Mogła
[redacted]
na koniec zajść po skończeniu kontra-
ktu, gdy jej jedna ze stron dla obszernych
przyczyn toga o czem w prawie nie
zdała domagała. Sąd grodzki rzecz roz-
kował, a ziemski, [redacted]
[redacted]
[redacted] po wniesieniu ... [redacted]
[redacted] apelacyi przed siebie (2), poprawiał
go, jeżeli się w czem pomylił.
Ważną w prawodawstwie stanowi rolę od-
grywające dzierżawy wieczyste, umowy albowiem przez
[redacted] sprawiedliwości wydzierżawione [redacted]
[redacted] kontraktem emfiteutycz-

(1) Tamże c. 6.

(2) Tamże c. 2. 7. 11.

będące do gospodaro-
wania nieprzydatne,

zasady o uprawnieniu [redacted]
podzielnej, mianowicie dzie-
dzictwa a przysiedzie-
lewa własności (tak zwa-
ny dominus directus i u-
tilis)

nego, który w ziemie praw

[illegible] nie [illegible] dzierżawcą, już jak dotąd bywało, lecz stało [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] pewny pod warunkami pod [illegible] bami co dziedzictwo udzielane, z samego tylko płaceniem czynszu, wyjęte rozwiedziono od niego. Chciano zaś zwane Dominium Directum ch. utile jednocześnie zaś ten kontrakt, dziedzicowem jednakże wyłącznie nie było, albowiem posiadacz do nie było, a oraz dziedzic uznawał go

[illegible]

[illegible] em-

fiteuta warunkom kontraktu nie czynić zadosyć. Pierwszym warunkiem było płacenie czynszu, który się kanonem nazywał. [illegible] Drugim

gospodarować się z dobrami na emfiteuzę, danemi obchodzenie. Trzecim zakaz

[illegible] sprzedania obcemu dóbr tych bez wiedzy pana ziemskiego; ten, kto nadto miał pierwszeństwo do kupna za cenę przez kupującego zaofiarowaną. Skaza [illegible]

[illegible] jednemu z tych przepisów [illegible] uczyniono zadosyć, a mianowicie skara

[illegible]

[illegible] przez lat trzy kanon nie opłacano, lub zniszczono dobra, albo gdy [illegible] przy ich przejściu w obce

[illegible]

emfiteuzy,

[illegible] nie mógł kto w osobie swej nie jedno

[illegible]

nim Directum i utile nie jednoczył. [illegible]

powrót od zawsze [illegible]

w osobie swej nie jednoczył wyłączności i utrzymywalności, i kto drugiego odebrać jej nie był mocen, w razie gdy

Określony zaś zawsze kontrakt tego

rzie, nie danu [redacted] cytsobem wy-
naprądzenia za kansens dwóch procen-
tów od sta, [redacted]
[redacted] prawa; że zkonwa kontrakt
umowiony, w dwóch exemplarzach zpi-
sany i podpisany, ludziei w gra-
dzie którymu zwierzchnik [redacted] pan podlegał intabulo-
wany, lub a jeżeli się dobra kwitew-
zkie w emfiteuzę trada, od monarchy potwierdzenie uzyskać wtedy emfiteuta
[redacted] zostawał się właścicielem dóbr emfiteutycznych,
[redacted] aż-
[redacted]
gruntów od z nich zwyczajne i nadzwyczaj-
[redacted] i zakowe zarzą-
ne zyski, [redacted] zarę-
dzaj wszelkie, jako osobliwy i zwierzch-
niego pana i za zdarzeniem innych
procentów i sprzedać je lub darować,
ludziei [redacted] na innych zpad-
kobiercom [redacted] z tym tylko odda-
jąc je procentów nie zpadło, jak
sam, ludziei jego zastępcy i następ-
cy, żadnych, przez dekret wyrokowanych
ujrzawić, na rzecz zwierzchniego pana
nie ponosili, jak również, przy najwię-
szym nieurodzaju i przy najniezwyklejszych
przypadkach i ogłoszeniu przez wojnę zrządzonych,
[redacted] nie mogli żądać od nie-
go żadnego ulżenia w ciężarach, z mocy
kontraktu nań przypadających. Wszelkie za-
żalenia z obu stron zachodzące [redacted]
sąd grodzki rozpoznawał, a ziemski ape-

wtedy się : kontrakt [redacted] roz-
wiązywać nawza-
jem z tytułu emi-
fiteuzie

z bezprawnie.

z tyt. mocen.

lacyą ⌈ sprawa [bardziej da] nie mo-
gła iść do wyższego sądu (1).

⌈ przyjmując, rozstrzygać ją ostatecznie.

Pożyczka czyli jak nazywano "summy
pożyczane", oparta
na tradycji wsiąg wielkiej, zdawa-
no więc, ażeby zaś dłużnik nie
tylko majątkiem lecz i osobą
odpowiadał. Ostatecznie zaś handla-
rzy dozwalał w tym względzie
największej opieki prawa. Oprócz na-
przód tego o tem, i w ogólno-
ści o zaciąganiu i umarza-
niu zaciągniętych długów posta-
nowiono następnie rzeczy
o umowach wybudzonych, ...
gem się dłużnika i ... sta-
nem obdłużonego majątku, zaj-
mę.

⌊ i ich zaciągnienie

Nie każdy mógł samowolnie zaciąg-
nąć dług na majątek własny. Nie
mogła żona pod władzą męża zo-
stająca inaczej jak w przytomności
jego; nie mogły dzieci nie-
dzielne bez pozwolenia ojca, nie
mogli małoletni pod władzą opie-
kunów zostający bez ich pozwole-
nia i podpisu (2). Dług
... u kupca na rzecz...
piśmie ⌈ naj-
dalej w cztery tygodnie po zapisa-
niu dłużnika ... Na pierwszym zaraz
terminie skazany zostanie na zapłatę (3).

⌈ zaciągniony, musiał być zapisany

⌈ o zapłacenie

(1) Zbiór praw II. art. 30.

(2) Tamże art. 35. §. 9.

(3) Tamże §. 20.

Pogl. 54. 77

Jeżeli ruchome dobra [redacted] nie starczyły [redacted] przekazywano [redacted] na zaspokojenie długu [redacted] nieruchomych a nie obdłużonych. [redacted] Gdy zaś ich nie było, oddana [redacted] kupca do konkursowej massy, mianowicie też skarb, dziesięć tysięcy złotych przenosiło, do samej bowiem tylko summy dochodzącej długi uważały się za lupieskie, i zaś [redacted] zaś tylko z urzędu gradałe i kanniczye skarbowe opiekowały się tranquilnie; wszelkie inne pod rozprzyjmowane podciągano długi (1).

(1) Tamże §. 22-4.

[redacted] Dłużnicy [redacted] za istotnie zaciągnięty nie uznawał sąd, [redacted] skarb [redacted] pismem, [redacted] lub w razie zaginienia go, świadkami udowodniony nie został: [redacted] w niedostatku albo tych dowodów przypuszczana pozwanego do odprzysiężenia się [redacted], [redacted] lub nawet [redacted] od składania jej uwalniano go [redacted] gdy sąd uznał że sprawa będąc jasną nie potrzebuje dowodów. Jeżeli się okazało [redacted] pokazało że pismo zmyślił, płacił za karę panu dawcy tyle ile się od niego domagał, a nadto więzieniem surowym ukarany bywał. W razie niemożności opłacenia kary, [redacted] dwa lata odsiedzieć musiał [redacted] w więzieniu (2).

(2) Tamże §. 14. 15. 19.

Skoro nadchodził termin wypłaty dłużnik winien był [redacted] wierzyciela li-

ʟ dochód pobierany z dóbr.

ʟ jego wierzytelność

ʟ sędziemi wekslami

(że płacić chce. Gdy ten nie pospieszył po odbiór

słownie układanie [redacted] deponować [redacted] sumę, w kancelaryi sądowej, uspieczętowawszy ją kancelaryjną pieczęcią. Kwit na to otrzymany od niej, uwalniał go [redacted] od płacenia procentów. [redacted] Tym zaś sposobem a żadnym innym, nie godziło się kwitować wierzyciela, bez jego [redacted] wiedzy i woli. Potrzeba więc do kogo innego nic nie znaczył. Osobliwie sumy ewikcyjnalne nie mogły być przekazywane [redacted] chyba za wyrokiem sądu [redacted]. Wierzyciel trzymał się dotąd na który suma pożyczona zaciągała, i [redacted] uskuteczniał je dzierżał [redacted] odpowiadał za jej wypłatę (1).

(1) Tamże §. 25–7.

[redacted]

Na składzie czyli depozyt brana rzecz dobrowolnie albo temu co je złożył, albo jego spadkobiercom, [redacted] albo [redacted] lub im za wdzięczność ich przez sąd uznany zasiadł. Zysk [redacted] który zostając na składzie przyniósł by [redacted] winien był wraz z główną być wydany rzeczą. [redacted] Pod rejestrem się [redacted] oddawały i odbierały, [redacted] lecz można je było [redacted] dać [w depozyt i pod [redacted] zamknięciem, sądzie [redacted]

[i jeżeli na to inna umowa nie zaszła, wydawano je bez żadnego za to wynagrodzenia, a wydawano [redacted]

zamknięte
odebrać / zaginionych przez niedozór wra-
cając cenę utraconych przypadkiem
w najmniejszej. U kogo zaś je depozyt złożył
odbierać jak swoje, a za
wynagrodzenie za ... odezwał da-
jącemu kto mu je dał (1).

Prócz zwyczajnego depozytu, o któ-
rym dotąd mówiliśmy, jest i nad-
zwyczajny, za który odpowiada ten
co przez / jako szyper lub furman do
przewiezienia przyjął, lub jako karcz-
marz przyjął na nocleg wędrowca wraz z
tem co miał przy sobie w gospodzie czasu. Pier-
wszy powinien już dostawić temu, dla ... i drugi
którego ... dostawić już zakazywał
się dokonywalnie, chyba gdyby przypad-
kiem zginęła. wtedy przypadkiem, według ceny, oskarżany
najdalej we dwudziestu-
czterech godzin wynagrodzić bez żadnej odwłoki z przeszkodowanego wła-
ściciela (2).

Karczmarz w ów
czas tylko za zguby przejezdnego
go u siebie lub najętego odpo-
wiadał gościa, gdy mu tenże oddał rze-
czy swe do pilnowania. za ... przy-
padek nadzwyczajny ... nie odpowiadał tenże (3).

Lubo o sprawie handlowej zbiór praw (4)
wspominał, i w niej szlachcie nawet
brać udział, bez utraty szlachectwa, do-
zwolił, jednakże daleko mniej, niż o niej

(1) Zbiór praw II. art. 37.

(2) Tamże I. art. 27. §. 1. 2.

(3) Tamże art. 28. §. 1.

(4) I. art. 23. §. 15.

skąd iuż (1) rzeczy i powiedział.

Nakaniać o pełnomocnictwie [illegible] rozpisać się szero-
ko. Ale [illegible] o tem [illegible]

(1) Dawniej przeważało, (Obrońcom [illegible] o pełnomocnictwie
żądanym dawane [illegible]
zaledwie [illegible] wspominał, powiedziawszy
ogólnie, że nikt
bez pełnomocnictwa, bądź listownie danej
urzędowie, bądź [illegible]
stawać w sądach ogólnie [illegible] nie może (2).

Ta która [illegible] wywodziła
się z potrzeb miejscowych. Trzy
rodzaje pełnomocników przyjęto: Zwano ich [illegible] z nimi syndyków.
komisarzami, ani komisarzami, ani rzecz-
nikami. Przez pierwszych ro-
zumiano przyjmujących zlecenia
i wykonywających je według danej
im instrukcji. Mianowicie bez
pisma, lub przełamujący peł-
nomocnictwa, odpowiadało
za wszelkie nadużycie (3).
Przez drugich
pojmowano rządców pana tego kli-
enty w dobrach których nie miesz-
kał, lub mieszkając nie mógł
ich doglądać gdyż [illegible] wykraczało prawo. W niektórych właściwości
będąc [illegible] przez prawo [illegible]
[illegible] zakonne, których
panny zakonne
reguła nie pozwalała
wydalać się poza mury klasztorne.
Komisarzami zaś zwali tych

(1) Histor. prawod. V. §. 190.

(2) Zbiór praw I. art. 13. §. 27. z hist. prawod. V. §. 192. porówn.

(3) Tamże II. art. 26. §. 9–11.

panowie urządzać w sądzie, aże-
by sędzie wiedział komu ma co zle-
cić, czyli komu z mocy prawa nakazać ma
cząć czynić. ~~[illegible]~~ Komi-
sarz taki musiał ~~[illegible]~~ urzędnym być koniecznie. Pisarz się od niego
Dzierżawca dóbr, razem ~~[illegible]~~ czy Eko-
nomem, ~~czy~~ Administratorem i Podzierża-
wcą lub Wyręczycielem był pano-
wskim, Pisarzem nazywało ~~[illegible]~~
w miejscu siedzącego ~~[illegible]~~ (1).
~~[illegible]~~ Komisarza ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~
[illegible] były rozległe.
Instrukcya starsza pierwsze mu dawał pan
~~[illegible]~~ tylko należała w sądzie obja-
wić i ~~[illegible]~~ do której ~~[illegible]~~ podać. W
szczególnych jaz przekroczył odpowiadał za to majątkiem
~~[illegible]~~ a niekiedy osobą.
Rekwirowany w tym celu urzędnik
sądowy ~~od pana~~ zjeżdżał na grunt,
rzecz rozpoznawał, i albo sam roz-
strzygał sprawę albo jej do sądu od-
syłał, wraz z osobą Komisarza
jeżeli go winnym być uznał. [illegible] i wtedy opieczę-
towawszy jego rze-
czy przysyłał osobę do sądu
sprawa, ale nie władał jej na nogi kajdan-
przekraczał instrukcyą gdy sprawo-
wany od
siebie lud
uciskał.
Komisarz ~~[illegible]~~
Jen miał prawo
wymierzyć mu ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ proces do któ-
rego nie wchodził pan.
Jak Komisarz obiorom
za wszelakie przestępstwa pańskie nie od-
powiadał, tak i on za nadużycia od Komisarza popełnione

(1) Tamże §. 1. 2. 8.

odpowiedzialnym nie był. Lud [illegible] rozpowiadać się z nim w gradzie (1). Szypr [illegible] poza obrębem miejsca w którem przebywał i płynąc ze statkiem i t. p. [illegible] i mając wolność działania, mógłby go drudze zrywać w więzi. Człowiek tak ludzie jego którzy przewinili i on za to, a nie właściciel [illegible] gdy on. [illegible] drugiej rzeczy. Dokonywać się naszych, na statek swój od szypra nie wiedząc przewodzony wiedząc porwalił; [illegible] kamieniem szkodę wyrządzoną przez ludzi szypra i tem statku wynagradzać (2).

właściciel przewożący mu towar

właściciel statku szyprowi wynajętego odpowiadać. Wyjątek zaistnieć,

W liczbie jednostronnych zobowiązań wystawuje głównie Damazina, która nie mogła sprzyjać prawej w swej zasadzie przybytku, [illegible] majątkiem żyło [illegible] i na odwrot, musiała dla tej samej przyczyny sprzyjać jej w ów czas gdy nabyte dobra miały być przedmiotem Damaziny (3). Zbiór praw str.

(1) Tamże str. 3-7.

(2) Zbiór praw I. art. 27. §. 3. 4.

(3) Patrz historyi prawa III. str. 89. Jednież rozważ się w tymże dziele o zasadach majątkowych z małżeństwa wynikających i o testamentach mówiąc.

Pogl. 57.

80

sądowych ale radzie darowiznę uwzględniając, które zasługiwać mogą wielką, same tylko nieruchome dobra. Dozwalając je rozdać według upodobania, ~~Nieruchome~~ ... wziąć, czy chcący rozporządzać mieniem bezdzietny jest czy dzietny. Jeżeli nie miał lub nie ma dzieci, ta czyli wyrzekł prawnie, a dobra posiadał prawem swojem lub cudzem chciwie nabyte, dozwalał mu prawa je rozdać według własnej woli: lecz jeżeli te były dobra po rodzicach (zarówno po ojcu lub po matce) spadkiem wzięte, winien je był koniecznie w rodzie swoim zostawić, zapisawszy całkowe jednemu lub wielu z najbliższych krewnych. Wolno mu atoli, jak wyżej z rozumu prawa z małżeństwa wynikającego rozwiązując, mówiliśmy, ograniczyć dar przez dożywocie (1).

Żona bezdzietna pod władzą męża zostająca, mogła tylko w assystencyi męża i dwóch najbliższych, z ojca i matki, krewnych, donacyą wszelkich dóbr darowanych lub ruchomych jak nieruchomych uczynić. Wdowa przez sukcesora krewnych winna była jeszcze mieć, ku tej czynności dodanego sobie, kuratora (2).

Przy darowiźnie dóbr nieruchomych

(1) Zbiór praw II. art. 15. 6. 7. 8.

(2) Tamże 1. 9.

zachodziły też same formalności
a przy ich sprzedaży zwyczajnych też które
nie zawarte też z czasem przejść
na obdarowanego niżéj, należało piśmem
ręcznem utwierdzić. Wszelkie da-
rowizny wolne były o-
bciążeń warunkami, które gdy
przez obdarowanego lub jego
spadkobierców dopełnione nie
zostały, szło, na wniesienie o wyzuwać z niej obda-
rowanego przed sądem skargi.
rowanego. Też i oraz przyczyny zawdzięcze-
nia zasługi, zrabowanie, w akcie
wymienione, nie wolno
darowizny pod żadnym odwoływać
było
prawem (1).
Darujący lub sprzedawający dobra
nieruchome wyrażono w akcie
że się też darujący i mieszka-
jący w tych dobrach poddani jako
zarazem jak nowego dóbr nabywcy
do uważania tych ludzi za
sprzedanych takie nie upoważnia-
ło, ani mu odprzedać
bez woli nie darowało
zwłaszcza gdy dalszego prawa
sam właściciel darujący lub sprze-
dający swych poddanych nie miał nigdy, i dobrowolnie
wu, gdyby się w ów czas uczynił to
prawa zrobienie da-
rowany, wychodzić z poddaństwa.

(1) Tamże § 2–6.

Niech go odtąd jako darowane go ~~[illegible]~~ przywłaszczyć sobie, a nawet sam darującemu, oddając darowiznę, wrócić go do posiadania nie był mocen.

Kto sieje lub buduje na ~~cudzym~~ ~~[illegible]~~ gruncie, pracuje na korzyść tego, czyj jest (właściciela) ~~[illegible]~~ bynajmniej (2). Wyjąwszy ~~[illegible]~~ przeciw niemu skargę aż do wniesienia ~~[illegible]~~ czasu się ona ~~[illegible]~~ przeciwko nawracającemu cudze naprzód, przechodząc do miejsc z Warszawy, innym jednego, że ~~[illegible]~~ w/chawa szlachty ~~[illegible]~~ co znaczyć miało, że wydania swego nigdzie nie były wolne ~~[illegible]~~ urzędowym ~~[illegible]~~ Wydani, sprawiedliwości przekładowi, zjednanie wiary ~~[illegible]~~ a tem do ksiąg sądowych podawane. Obżałowany winien się był wezwali. Obeznany ~~[illegible]~~ z tym co go obciąża. Czego jeżeli sąd nie uczynił, obżałowany uwiadomił o tem. ~~[illegible]~~ Ten, jeżeli zaskarżona sprawa o grunt posiany, a jeszcze nie zżęty, przybędzie od siebie

(1) Tamże §. 10. 11.

(2) Tamże art. 38. §. 1. 8. 9.

bądź konfiskowanym, bądź za własnego zarzyczywanym, ~~[illegible]~~

Tylko już jest on grunt, albo może być przez sąd uznany. Albo li sam dzierżawca istotny lub domniemany właściciel.

urzędnika z dwoma gospodarzami, ażeby rolę się na mapie zmierzywszy, wymiarkowali [illegible] iżeby za nią wziąć można, a gdy zmiarkowawszy rzecz opinią swą protokularnie zeznawali w sądzie.

Po żniwach wzywać przed siebie sąd skradanego, i przekonawszy się że aż do skradania go w dobrej był do własności zastanawiać wierze, uznawać go być niewinnym. Jeżeli zaś zwalniać mieć od żądania rachunku z przychodów, i owszem sprowadzić go do żądania wynagrodzenia za poczynione na gruncie ulepszenia. Przeciwnie uznany za będącego w złej wierze karany bywać więzieniem, płacić procent $\frac{6}{100}$ za używalność cudzej własności, i od wszelkich korzyści w dobrej wierze przypadającemu odpadać. Ale gdy się pokazało że i owszem skradający jest winien, że chociaż wiedział iż prawa do roli nie ma, skradać przecież, karać go wtedy sąd więzieniem, i wszelkie szkody dla skradanego zaraz wynagradzać w [illegible] nakazywać (1).

Za złodzieja a tymczasem za szkodnika uważano, kto we dnie lub w nocy kradł snopki z cudzego pola, lub siano z łąk. Przeciwnie nie uważano tego za złodzieja [illegible] przywłaszczać sobie (2).

(1) Tamże §. 2–6.

(2) Tamże artykuł 39. §. 3.

Pogl. 59.

kto bydło swoje puszczał w cudze szkodę lub na zagajone łozy, kto [illegible] na jeziorach, rzekach i stawach ryby łowił, lub [illegible] z sadzawek lub kanałów wydawiać je czynił [illegible] we dnie a szczególniej w nocy. Pierwszemu zajmowane bydło, drugi płacić wydawanych ryb z jezior i t.d. szacunek i karę pieniężną ponosić, a jeżeli w sadzawce łowił, w dwójnasób opłacać a do tego bywać karany. Rzeczone zajęcie i wynikające szkód [illegible] równie jak reszta tego rodzaju przepisów (1), ściśle dawnego prawa strzeżone. Szkodę popełniać w lesie nie tylko [illegible] stojące drzewo ścinać, lecz i [illegible] leżące. Popełniać ją również kto w [illegible] las w [illegible] ścinać, kto przepasował, kto w lesie zakładać ogniska, [illegible] gajników i [illegible] przestawionej [illegible] szanować nie ostrzegł, że kto drzewa [illegible] więcej lasu nad swoją potrzebę wyrąbywać. Szkodę [illegible] na [illegible] popełniać w polu i kniejach, kto, nie uzyskawszy na piśmie pozwolenia bądź od właściciela bądź od [illegible] rozkazywać [illegible] w lesie i [illegible] gubił zwierza, [illegible] w czasach przez prawo zakazanych polować. Dziwno że w

(1) Tamże artyk. 39. §. 1. 2. 4.

karany bywać

Sam nawet właściciel gdy w siebie

zamierzchłej [illegible] przeszłości istniejące [illegible] sem prawa [illegible] przeciągnąłby się aż w końcu czwartego wieku (1).

Ostrzejsze prawa o wekslach i sumach pożyczanych miała Wspólna ustawa o dłużnikach bankrutach, której nic podobnego nie znało dotąd prawodawstwo polskie. [illegible] Opisem jej zakończę swój pogląd na prawo z umów i z obowiązań wynikające. Mniemano [illegible] że kredyt najlepiej [illegible] nadzorowi zabezpieczy, gdy nie tylko nad majątkiem lecz i nad osobą dłużnika rozciągnie [illegible] srogie. W tym celu projektowano ostre prawa o marnotrawcach i bankrutach, które kazano odróżniać, ilekroćby [illegible] wypadki z uchybienia przez krajowe ustawy. W tym celu przyznano ażeby dłużnicy tacy płacili [illegible] i wskazać na zapobieży obywateli takich, którzy

[illegible]

w płaceniu pensyj tylko procentów tych [illegible] których przez lat trzy tacy którzy należeli (2) z przeciwnie [illegible] majątek obciążony długami, jeszcze się dalej zadłużali, skazani [illegible] więzieniem. Jeżeli nad to dłużnik dalej [illegible] [illegible]

(1) Tamże art. 40. 44. z kształc. prawod. III. §. 142–6. V. §. 276–79. porównane.

(2) Tamże art. 35. §. 13.

z majątku swego takiemu ⌈ sprzedał niecnie temu, który znał dobrze stan jego [illegible], ⌈ a po uskutecznieniu sprzedaży tej, poddał resztę majątku pod konkurs, wtedy sam karany bywał więzieniem, a ten co od niego rzecz kupił, musiał ją wydać oddłużonej masie, bez żadnego za to wynagrodzenia od majątku [illegible] się nim dzielić wierzycieli (1). Gdy się nadto pokazało, że dłużnik na zbytki, na wspaniałe budowle, na próżne podróże, na gry w karty, zaciągał i marnotrawił pieniądze, a przez to zrujnowawszy się zrujnował jeszcze ∟ wielu, od których pieniędzy pożyczył, takiego dłużnika po wydaleniu się z dóbr wszelkich na rzecz kredytorów, bywał karany więzieniem. Wydany nań od sądu dekret czytał Pisarz ziemski na pierwszym sejmiku, po czem ogłaszano publicznie, że dopóki dłużnik nie zapłaci wierzycielom, ma być pozbawiony praw szlachectwa, i za niegodnego do urzędnictwa w sejmikach i wszelkich naradach publicznych, jako też do sprawowania urzędów uznany (2). Przystępowano wtedy do sprzedaży dóbr jego. Zważmy jak się i od jakiej poprzedzona formalności odbyć musiała koniecznie.

Jeżeli się sam dłużnik zrujnowawszy pro-

(1) Tamże §. 28.

(2) Tamże §. 8.

[illegible] miał dane sobie na rzeczy [illegible] używanie wynagradzać jej uszkodzenie w dwójnasób (1). Piśmiennie, [illegible] centów we własnym nie opłacił czasie, albo długu na termin nie zwrócił, wierzyciel składał [illegible] w sądzie z pismo wierzytelności jego usprawiedliwiające. Po upłynie dni trzydziestu sąd publiczną sprzedaż przez gazety i publikowanie jej na dwóch przynajmniej ambonach, nakazywał, naznaczając oraz dzień, w którym się sprzedaż ta, [illegible] w przytomności sądowej osoby, odbyć miała z pierwszym sposobem aukcji między zebranych; kapitał, procenty i koszta prawne zaspokajano. Względem reszty, którą by wierzyciel przy sprzedaży nie odebrał, odsyłano go do majątku, jakiby nabył dłużnik w przyszłości. Gdy się pokazało, że po zaspokojeniu wierzytelności, jeszcze suma jaka ze sprzedaży pozostała, należało przeczyta, wydać dłużnikowi, składając ją depozytowaną w sądzie. Zależało na licytacji

a jeżeli za niej [illegible] sprzedaży [illegible] przeszkody [illegible] w sądzie. [illegible]

(nie było kupca, wierzyciel według [illegible] mógł rzecz kupić i stał się jej właścicielem. Po takiej [illegible] Sąd odebrawszy od niego kartę (dowód zawartej umowy) dawszy wywłaszczenia z fantu dłużnikowi (1).

Gdy nie było fantu a wierzycielem kupiec, dłużnika na pierwszym ter- [illegible] ukazywano

(1) Zbiór praw [illegible] art. 32. § 1-3.

(2) Tamże § 4-6.

(1) Tamże art. 32. § 4-6.

In mniejszej lub szerszej państw tem o większej stawić się uwodz. Irlandya. Rosya.

by się nie tylko tych używal-
ności lecz i względu do lasu nabyć
godziło, gdyby przez lat dziesięć
procesem prawnym sąsiad nie
bronił sąsiadowi wolnego uży-
wania (1).

Posiada też rzecz z prawem uży-
walności jej lub bez niego, kto
zastaw, lub tak nazywany fant (pi-
gnus) posiada. Wszystko cośmy o
ubezpieczeniu wierzyciela w dawniej-
szym (§. 109 następ.) historyi prawodawstw
powiedzieli, utrzymując się ciągle, wy-
magało dopełnienia, warunki pra-
wa z posiadania tak zastawu jak
fantu wypływające, określające je-
go. Dopełniono je też, stanowiąc
przepisy o "~~kontraktach~~ zastawnych",
sądzież określając "zastawy fan-
tów". O pierwszych w następnym
dziale ~~po~~ powiemy, a drugich w nad-
mienimy. Badając na czele wspomnie-
dania tę uwagę, że cośmy o te-
go nadając rzeczach rozliczne na-
zywanych ~~rzeki~~ gdzieindziej (2) ~~[illegible]~~, stosu-
je się i do przepisów, jakie tkiwo
prawo o zastawie fantów podał. Wie-
rzyciel więc posiadający ją, musiał
mieć o niej jak o własnej sta-
ranie, a gdy bez jego winy zginęła,
przysiądz na to z dwoma świadkami. Je-

~~(1) Tamże art. 24. §. 1. 2. Histor. prawod. V. §. 141. porównaj.~~

(2) ~~Histor.~~ prawod. V. §. 144.

nimi, Dobra jego, jakiekolwiek i gdziekolwiek je miał, zajmowano, spisywano, i opieczętowywano, i dopiero w tymże sposobem na sprzedaż wystawiano(1).

Ubezpieczywszy tym sposobem wierzycieli prawodawca, mniemał, że należy ich w pobieraniu procentów ograniczyć. Przeto więc tylko 5/100, a w niektórych przypadkach przez prawo przewidzianych 6/100 (a nawet 10/100 urzęd.) Procent wtedy tylko należał się, gdy w kontrakcie wyrażony, lub z prawem przyznany, lub przysądzony wierzycielowi został. Oprócz tego nie ... gdy, gdyż i w całości gdy zaległy procent wraz z kapitałem wymagalny był(2).

Ponieważ samego tylko dłużnika-bankruta wywłaszczano, dobra jakie posiadał na licytacyą puszczając, przeto mającego jeszcze dożywotną possessyą, użytkowanie tylko na pewny czas z posiadania dłużnika. W tym celu mógł wierzyciel zająć dłużnika dobra, (z należącą do kapitału i procentów) i z nich się zaspokoić. Zajęcie to przeprowadzał do skutku sąd grodzki, w porządku przez tradycyą jak się zbiór praw wyraził, wierzyciela wprowadzając. Osoba sądowa z przybranymi dwoma ze szlachty, zaczynano od przysięgi do tego zobowiązywała, że dobra dłużnika wykryją i wskażą, spisania.

(1) Tamże art. 35. §. 21.

(2) Tamże §. 11.12. 16.17. Ludzież I. art. 21. §. 30.

według mego przedawania.
utwierdzona i [illegible] dobra [illegible]
[illegible] dzielnie wyciągano z kontra-
któw urzędowych, z rachunków urzę-
dników, na koniec z zeznania oby-
watelów i zamieszkałych na do-
brach gospodarzów / Wyłaczywszy już
dobra z w posiadanie wierzycielowi, — wraz z przynależ-
aż do czasu jakiejś prawnego [illegible] — tościami oddawano
gamych lub Tożsamie z gumy i wydatków na
[illegible] toczącego procesu nie wyłącz-
nie przed tem
rze, [illegible] z obowiązkowy go do po-
noszenia ciężarów, jakim dobra te
ulegają. Gdyby się dziedzic w tem
za zarobek pokrzywdzonym być mnie-
mał, może a to zażalenie do gra-
du aż do osądzenia między za-
mierzonymi wzajemnie tego
nie — przetrwał się wierzyciela inaczej, jak przez zaspoko-
jenie go w należytości zu-
[illegible] [illegible] (I przy tem) pełne.
zachodzące spory sąd przez
zlecenie z rachunku swego na
gruncie rozsądzał zaspokojo-
ny wierzyciel opuszczał dobra z
przychodów ich rachunku nie zda-
jąc, ale też nie mając prawa
upominać się o nie dobór uiszcza-
nych. Obowiązany zaś tych rachu-
nek zdawać, gdzie pretensye
gruntowe upadł w sądzie — Nadzwyczajne atoli wypadki,
z niej. Rachunek ten nie dzie- — wojna i rzeczy dawne,
dzica leczy kurzyć uwzględniać, ile — większe padaki publiczne,
[illegible] — dawały mu prawa do wyma-
wać się — Sąd wie- — gania zwrotu pewnej tego
w czasie posiadania dóbr zadrudowanych — rzyciela — co wyszczególnionych dobra
kontrolując na nich [illegible] dziedzica kurzyć, gdy — uszanił.
uwzględniał zaś
[illegible] odwrzyt. [illegible]

ten wie-
rzyciela zapozywać
przed sąd grodzki o niezwrócenie zastawowanego ma-
jątku.
Zesłany z jego ramie-
nia urzędnik, skarę odwrócić
skargi uznać / Do wynagrodzenia lub
na szkody
gdyby
Nie może rościć
dziedzic pretensyi do wie-
rzyciela o to, że więcej zyskiwał
ciągnie z dóbr nad to co się mu należy, skoro wykazać, że zysk
den swej zabiegliwości, i zawdzię-
cza je a na odwrót nie
może za zaspokojeniem się upewniający dobra rościć
jakie pretensyi do, ażeby mu dłużnik
za podniesienie dochodów wyna-
grodził, chyba gdyby lepiej być zu wierzycielowi
dobrowolnie przyrzekł. Nie
mogli i wierzyciele inni żądać by
im wierzyciel ustąpić, lecz innych zwró-
cić do zaspokojenia się szukać po-
sobi. Do woli wierzyciela zastawni-
ka, wybierać sobie z gruntu docho-
dy, jakie
za najlepsze uzna. mógł się więc zaspokajać
albo z czynszów albo z przy-

zmuszać wie-
rzyciela

i gdy na czem nie
było zatorów,
ściągać mu z samej
części przypadającej
na zaspokojenie skutkiem
a nawet gdyby jest-
cze w czem wyłączyć,
odrzekać urzędnika po-
skarżanie do sądu.

i bez narażenia szkód
dóbr na szwank,

z dochodów pobieranych

i w posiadanie dóbr
zastawionych wpro-
wadzonego

chodów zbarwanych, albo z gum la-
kowanych, na kamień że sprze-
tów Odźwiernika, ~~[illegible]~~ Skora te gdy za roz-
kazem rządu przez licytacyą tyle ich sprzedano, ile było po-
~~[illegible]~~ trzeba na zaspokojenie wierzytel-
ności, w ów czas nie wprowa-
dzano go na-
wet w posia-
danie dobro-
wolnych, gdyż
to byłoby zby-
tecznem (a).

(a) Tamże art. 37.

Pogl. 64, a, 87

Zbioru praw sądowych
uczonego i badania tego.

Skoro się Zamoyski zabrał r. 1776 do pracy, [na wykończenie której i ogłoszenie drukiem sejmu] która mu dwa lata czasu najuporczywszej [illegible], ukazały się dwie książki w imieniu publiczności [illegible] duchownej i [illegible] do tegoż kanclerza z wa... sejmu prawa układającego [illegible]. Pierwsze "listów patryotycznych", wydział "listu przez katolika z Podgórza do autora listów pisanego" zwraca uwagę prawodawcy na los ludu i prawo [illegible] kraju ...

Józef Wybicki jeden ze wszystkich nad Zbiorem [illegible] prawo-dawców ...

Drugie, "Uwagi polityczne stanu duchownego do Zbioru praw [illegible] podane, przedstawiające przywileje tegoż stanu, przypominana prawodawcom [illegible] ... zachowania [illegible] w całości. Padał do drukarni uwagi te Xiądz Wojciech Skarszewski, który za czasów kongresu wiedeńskiego [illegible] i ogłoszenia go drukiem pod nazwą Prymasem. Po odrzuceniu "Zbioru praw sądowych" ukazały się w r. 1780.

"Reflexye nad projektem pod tytułem Zbiór praw sądowych wypracowanym przez Delegowanych od Województwa lubelskiego pisane", również "Myśli obywatelskie" których autorem nazwią w ksiądze pięknym historyi prawodawstwa w przypisku do s. 426. przywiódłem. Spodziewam się gdzie znajdzie za pismami tego wyszły "Zdania na Zbiór praw sądowych". W ręcznie [illegible] uważa się (r. 1810) Historya o węgierskim Zbioru przez Stanisława Węgrzeckiego (1), i wyszedł [illegible] w drukarni K. Zi... Poznaniu 1812. — w drukarni "Dodatek do pamiętników Wybickiego odnoszący się do wydanych życia Andrz. Zamojskiego, z rękopisu autora tychże pamiętników" [illegible] Dodawszy [illegible] na dwudziestej siódmej sessyi sejmu w r. 1780 odbytego [illegible] uczyniona, i która zdanie narodu wdaje się wielce, będzie cały szereg wyrzeczonych zdań, który na bezwarunkowo (zebrań) zdodawaliśmy, i z [illegible] sprawę przed czytelnikiem zdające postanowiliśmy. [O zdaniach tych objaśnienie, moje zdanie, uważać będę rzecz że stanowiska tłumaczącego, przez co pojmie łatwiej czytelnik.

(1) Patrz o piśmie pierwszem [illegible] wem i czwartem histor. literat. Bentkowskiego II. 162. i 117.

(2) W Narodowego Skarbie Polskim i Polski [illegible] ... pięły Pamiętniki Wybickiego obejmujący [illegible] Lelewela Polski i wzory jej tom VI. (str. 99) [illegible] kuje się o tem dziele.

Pamiętniki przygodzi

materyałach do układania Zbioru przygotowanych, a dziś zaginionych w jego Pamiętnikach uczynione zmianki. I tenże dzieło

[[illegible] wszystkiego Wybickiego, [illegible] przez [illegible] zrobione [illegible] Lelewela [illegible] wspomnienie na koniec

rozważenia każdego zdania się dajon przez siebie rozumi...

da ~~oryginalnego tego~~ [sych pism] krótkie przez Le-
gaż Wybickiego, o materyałach do uło-
żenia Zbioru praw przygotowanych a
dziś zaginionych, ~~uczynione~~ w ~~jego~~ Pamiętnikach [wzmiankowanych] zmianki, Andrzej zebrane
od Lelewela krótkichne a [illegible]
[illegible] odczytawszy na koniec
relacyą o uchyleniu go na dwudzie-
stej siódmej sessyi sejmu w r. 1780.
[umarłego!]
odbytego zdarzenia, który ~~także~~ na-
rodu uwłacza, będzie [całkowicie] ~~tego~~ trzeci
wyrzeczonych a dziele. Andrz. Za-
mojskiego zdań, a [klauzula] wartość [illegible]
[illegible]
[illegible] oceniając [przedstawi] [illegible] [oraz]
[illegible]
(wyjemną i dodatnią stronę całej [mera] [zego] pracy.)
[illegible]
~~dzieł o relacyi, który także o przy[czynach] zdarzeń, uchwaliwszy wyd-~~
~~cy sejm [illegible] nie uczy[nił]~~

F. Pamiętników Wybickiego

[oraz] o Zbiorze [illegible] wspomniane (1);

(1) W Rzeczypospolitej Obrazie Polaków i Polski umieszczony dom V. F. zmianki że czynił ~~[illegible]~~ [illegible]
w dodatku do ~~[illegible]~~ oryginał pod napisem: Uwagi nad zdaniem Lelewela o Kodeksie Zamojskiego słowo [illegible]

mocy utworzeniu tych urzędów sylle gwałtowna siła chciała ustrazić skuteczniej świadczy rzecz na nawet twierdzenie fikcyjna

Zachwianie Króla Stanisława Augusta

dzieło zupełnie nowego układu w ten sposób, ażeby przez prawa cywilne nadać prawa publiczne

(Toczone w te prawa publiczne postępowanie sądowe, a cywilne jego polityczne prawo nie

prawodawczej
(Dogadzając sejm przyjęłaby na to jednomyślnie, ażeby oddzielnie praw, ale cywilnych systemu kanclerzowi koronnemu, Andrzejowi Zamoyskiemu. Mąż ten nadarzonej używaż, nakierować rzecz tak, że przez cywilne miał być nadany nowy polityczne prawu kierunek ten miał

w Polsce

nawadu średniowiecznej w XVII

wypływające Zużycia

sędziów w ełuadyczniej formie do prawodawczej

zaniechania

Dana Rzeczpospolita jego

Dop. 63

(1) Hist. prawod. V. §. 428.

[illegible]

... pewną, azeby wykazać

mu niedostawało ... [illegible]

... świeża ...

bawem zalecająca dla nas obecnie

gdyż raz pogrzebany trup ów,

już nie wstanie z martwych,

i wskrzesić nie można, nie będzie już

dla szczerszej rzeczy wiele przyda-

... chodzi o to, azeby ...

[illegible]

... zastawiska wielości jednoczy-

... dla ... wykazania ...

[illegible]

pozygacowany. Wyjątkiem tych uwag ma

być usprawiedliwienie naszej, gdzie...

przejście objaśnionej myśli, że chociaż

praca Andrz. Zamojskiego musiała

pod każdym względem stać się ema-

... gdyż nie była na cza-

... nizmem.

... gdy ów czas pisał praw, jak należało, tak nie pisał ich wcale, gdyż jeszcze wiele ów do przyjęcia praw potrzebował.

uchodzili w poczet urzędz. Dalimi byli: Dziedziczni, duchowni, kanclerzowie, i ziemscy urzędnicy i czeladź.

zmienić stosunki socyalne rzeczypospolitej [[illegible] [illegible] Żyda czyli średniowieczny, poniżenia się przeciwko mieniu już Ostroróg (1) powszechnie, używany w Polsce jeszcze we wieku XVII, który używać osobnych praw [illegible] dworskich [illegible]; sądzić w elastycznej formie instrukcya dla prawodawcy od sejmu dana, przyjęta wilkiemu [illegible] zamianowi.

[i przez to wybujać na (przeważnie) stan narodu czyli szlachty, ludzież ludu tak jęcz ubogich i niewczesan.

[każdemu stanowi i mieszkającym w nim jej chudziakom.

(1) W rozdz. 32, znanego z kiszki prawodawców (Z. G. 342) Dzieła, mówi: et nimi quidem videtur in uno eodemque jure non omnes requiri aeque posse et debere versari.

upadanie. Ponieważ dochód ten
nie mógł używać swego liczba
ludności [illegible]
zmniejszać się nie mogła, lub prze-
strzegano tego aby nie ubywa-
ło (1). Przechowała się w ziemiach
ruskich do Małopolski, jak wyżej
mówiłem, i szczególnych. [illegible]
[illegible] której mająca dziedziców, sam i t. d.
gospodarzy, nie chciała. Liczbę tę
zatrzymać, i dopiero wtedy kie-
dy była [illegible] wyjść się z [illegible]
jednemu, [illegible] drugiemu i t. d. [illegible]
w niej więcej nad [illegible]
[illegible]
[illegible] mieli raz na zawsze wyzna-
czone zatrudnienie, lub byli ludźmi
[illegible] przybrania i wymiarkowa-
takim był dziedzictwo a zapewne
i sernik dopóki swój urząd sprawo-
wał i takimi dworowi, karczmarze,
zagrodnicy, czeladź i nie przeciąż-
[illegible]
dziesięć gospodarzy osiadło na wło-
skim prawie. Z mniej prawa tego
nie ciągał [illegible] ogrodnik [illegible] pracować w roku [illegible]
[illegible] dwa razy
na rok. Ludzie osiedli w gminie,
a inne obowiązki pełniący i nie

(1) Czacki. Litew. praw II s. 271.

[illegible]

Pogl. 66. a, 91

W niej kamień ztała:

[illegible]: „ażeby, sprawiedliwość"
nadarowanej [illegible] zawsze pro primo
objecto, nie przywięzywać się nade-
gistender do żadnej z dawnych legis-
latur; ale umieniem [illegible] nada-
rz okoliczności w których się narod
znajduje, i obyczaje jego, i wszystko
in formando novo codice z dawnych
praw zachować, co tylko takich zanie-
czynionemu ulepszeniu sprawiedliwości nie znalazło przeciwnem; odmienić zaś co tylko takich coby zupełnie [illegible]

Zważać na uwagę.

[illegible]

wadelów i Sędziów w rozpatrywaniu wprawadu, kiedyż
przerwanych swoich [illegible]

[illegible]

coby procedera (mogła czynić) prawnej, w nic fi-
nidum" zważającemi, lub bardzo dłu-
giemi. [illegible]"

{Stosując się w przedmowie do króla i stanów wzory przepaliłej mówi) zamyśli / Do tego przepisu / a czem

Ja więc, uważając stanach narodu i ludu projektu-jąc mowy! wyszczególnić w niej co się każde-mu z nich należy według prawa pisanego, a co

[illegible]

odnoszącego do tych czas
wyłączyć z [illegible]
wszystko co „ażeby tym interesom i przywilejom" służącą, tylko dla kraju szkodliwemi
prawa [illegible]

tamw wszystkich stanach niewyszczególnionych

[illegible]

z prawa natury prawem cywilnem u-
twierdzonego, w przyjętnie źródło

upoważnić sądy do włączenia w te

przywileje których uważając szczegól-
wać nie prawa usta-
wa (1).

(1) Zbiór praw I. art. 1. §. 3.

(2) Zbiór praw II. art. 5. §. 2.

uważając naturę
okoliczności w których się nawet znaj-
dować, otrzeć się ile można było
najwzględniej ze zbioru bez po-
sobów zagranicznych, i nie ale owszem na
uwoa do tych,

poczęści (2).

przyjmować uważnie, uważać się pra-
wodawca na szczytny myśli. Nie-
wszystko co zrobić zgani-
mał uchwalone rząd. Prawda
ztąd że w zgodzeniach Zbiorowa
wi praw przemawia, a działania
Według

prawodawczej

Konstytucya do dzieła się przerzu-
ustawiać
nem
oraz do przyjmowania do pomocy
z obcych, potężnego i

skiego narodu, nauky światłem i
uczuciami dla dobra kraju obywatel-
skiego celujące. Wybór padł na [illegible]
Michała Węgrzeckiego [sławnych] w
swoim wieku przegadanych (później na) najwyższych
obrońców (Mecenasów), i Antoniego [illegible]
Metrykanta, [illegible] i [na] Józefa
Wybickiego pamiętnego posła na
sejm r. 1768. Ostatni trzymał [także] po-
ra na posiedzeniach [illegible]. Pragnęli na nich [illegible]
[illegible] być [illegible] obecnymi Księże Sie-
luski Szembek Biskup płocki, Chrep-
towicz Podkanclerzy litewski, Łojko
Pisarz skarbowy. (Charakteryzując wszystkich tych osób, nie wyjmując §
[illegible] Prezesa i siebie, [illegible]
[illegible] Józef Wybicki (w Dodatku trzech
do swych pamiętników), mówi o [illegible]
pierwszych, że się w prawach kra-
jowych i cudzych uczyli i długiem
doświadczeniem wydoskonalili, a siebie
zaś, zgodnie z tem co w swoich
Pamiętnikach wyrzekł, przypominając, zaważył:
że szczupłe swe prywatnie nabyte
wiadomości rozszerzył w [illegible] uni-
wersytecie holenderskim (lejdejskim), że zanim
do komisyi wszedł, z różnych praw
sądowych [illegible] (pozwolił) wyciągi w nadziei, że się kiedyś
[illegible] mogą
przydać do zbioru praw krajowych, [illegible] z liczby [tych] obywatelów polskich
[planiczność] [illegible] Zamojskiemu / być [illegible]
(mówi, że ani)

Lecz [illegible] niego rad zasięgał. Chrep-

[r] i Gralewskiego

Rogalskiego, Szarownego

[illegible] zej Gralewskiego

na koniec, że po-
święcony się na
spółpracownika
(dzieła)
[illegible] że
[illegible]
lichwał z Peple-
lem swoim w Lej-
dzie nauczycielem
[illegible]
uwagi [illegible]
tym zasadom
zbioru praw za-
ginione, nad [illegible]

~~tylnie~~ wyklęci kapłanem w kraju naczy-
jeżeli i chwalców sąd że na każde
przyrzeczenie najuroczystsze do rze-
czy [illegible] przynagli, zbiorowe
unieważnić z sego, że dla przypom-
nień nie znajdować się na [illegible]

[illegible] każdy przypadkiem nadanej
wolności poddanym chwili prze-
konać naród i naczyść do [illegible]
wypada. Tajko znany [illegible] jako
wielki w ówczesnej Polsce
zrewiczy starszyznych nas
dawności

Pogl. 66–666.

[illegible] tube pa-
pieskie, bez potwierdzenia rządu
ani słuchane ani uznawane w Polsce prawa tego
nie były. Przyczyn do zamyślnego, które
wyszedł od samego
bedą wzbudzaniem [illegible] nagania ducha
religijnego [illegible]
nad tem więcej że pierwotnej księ-
ta każdego wielkości, wyklęci nie może
użycia odwiadz.

Nazywając go ani-
ołem pokoju Naydatem [illegible] jego
[illegible] z życia wy-
jętemi [illegible] mó-
wi: że gdy przez
długi

dla [illegible] znaleźć dobry [illegible]

[illegible] najważniejsze w kraju urzę-
czas [illegible] (był Marszałkiem Trybunału
[illegible] kwarcianego, Królem Kanclerzem ko-
ronnym i t.d.) [illegible]
[illegible] do lwi-
chomie na spracowanych uczy-
czenia [illegible] zwiedzanych [illegible] zernawać
zaw, musiał (jak sam
przez zumienie uczyć się prawa,
aczby [illegible] nieznajomości niespra-
wiedliwości. [illegible]

Szanując bywać wiele

własne naglony do tego

nie dopuścił się [illegible]

Pogl. 66-66. 93

~~[illegible]~~

którzy przykładem nadanej (wolności poddanym, i litewskich ~~poddanym~~ chcieli nauczyć i przekonać a tem nawet co (ze sami zrobili należy wszystkim uczynić ~~[illegible]~~ ~~po~~ Tojko, znany za największego w ówczesnej Polsce znawcę starożytnych wiadomości, podawał myśli do prawa o rzeczach skarbowych. Szembek najprzykładniejszy niemylnie (mówi Wybicki) w kraju biskup, przybywający na każde posiedzenie, z najwyborniejszemi materyałami, uchylał się od ~~[illegible]~~ spodziewał się w ~~[illegible]~~ rozwiązaniu nowo projektowanego a tem prawa, ażeby ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

[Atoli w niektórych tylko, jak w rozprawie poprzedniej namieniliśmy i w następnej dalej o tem powiemy i znaleźli oni naśladowców.

Prawa rzeczowe

Pogl. 66. c. 94

szanuć nie raz ~~[illegible]~~ od niego że ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ zdania: że pełnić swe o-

bowiązki i mieć pociechę niewzgiz-

cym jest jeden sposób być szczę-

śliwym na świecie.

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ pierwszej kiedy męża tego

czynności

Dzieł. prawod. IV.

skiego narodu, oczaky światłem i u-
czuciami obywatelskiemi celujące. Wy-
bór padł na Chreptowicza Podkan-
clerzego litewskiego, księdza Szembe-
ka Koadjutora biskupstwa płockiego,
Michała Wągrzeckiego słynnego pod
ów czas Mecenasa, Antoniego Rogal-
skiego koronnego Metrykanta i Jó-
zefa Wybickiego pamiętnego mu pre-
zesa na sejm z r. 1768 (1). Oczłon twy-
mał pióra na seymach, na ławie i
znakomity swego wieku nasz sła-
wny zakajko przybywał. Który chciał
być a wielkie zwycy jak najczę-
ściej przez tworzącego pióra
[illegible]
[illegible] zwykle odez-
wę do wszystkich światłych obywa-
teli i [illegible] sądowych ma-
gistratów, ażeby przysyłały mu swe
myśli i materyały do przedsięwzię-
tego prawa zbioru. Przeczekał te ode-
bierał Wybicki i na posiedze-
nia przynosił. Nie było z nich pa-
ciechy. Znawał się w nich dziełoroga
zarazem fanatyzmu, samolubstwa, i
dawnych z nierządu i feudalizmu
(naśladownictwa szlacheckiego feudal-
nych) wyległych uprzedzeń; rzadko
który projekt miał cechę powszech-

nej uzyskowaniu. Gdy razem w różne wpadali przedmioty, wszyscy prawie przeczyć rzeczali, azeby [illegible] maleńszej poddaństwa mówić, lub też z wielkiemi ostrożnościami wspominać o niej.

Pisma na czele wstępu tego wymienione, były chlubnem odezwy tejsto [illegible]

[illegible] wagi [a] Listy Karbowego z Podgórza, zarówno Księdza Skarszewskiego uwagi. [illegible] one [illegible] ovaki przy danna ona nieoględnie [illegible] [illegible]

[illegible] wszędzie, a więc i w Polsce miał wszystkich wyższej [illegible] pod ów czas kongismo katolicki [illegible]

[illegible] Autor pisma pod nazwą "Reflexyi" umieszczego [illegible] czytał coś o Grocjuszu, Pufendorfie, Grocyuszu, i nie czytanie, [illegible] gardził niemi, lecz cały zmarnował [illegible] w dawnem pocznie pulchem znane [illegible] Podobnieniu [illegible] prawie, nie wiedział o tem [illegible]. Nadużyciem jest autor myśli obywatelskich, tak daleco

(1) Zbiór praw sądowych I. art. 21. §. 8. z listy prawo III. [illegible] 265.

a/ rady do Marszałka [illegible] przelewiej [illegible] kowanego i [illegible] praw izby [illegible] wydrukowane, z przeważnie uwagi w [illegible] na [illegible] z pism pierwszego rzędu [illegible] są najważniejsze listy obywatelskie, a wiele

Listy [illegible] ne [illegible] zej

Drugie to pismo jest nie sięgające [illegible] opinii, jaka [illegible] wszędzie wy-...

Pismo drugiego stanu przy przez senyi owczesnej charakteryzuje wy-bitnie.

Pogl. 67. aa.

96

Zaszczycony władnym sądem Zamiejskim wyznaczyć i przedstawić środki tak, którymi we wszędzie po prawy sądownictwa i jego praktyki zaradzić coś można było, ale ~~[illegible]~~ nic albo bardzo mało we wszędzie ~~zaczęto~~ nawet prawa. Tych uczenie nie było końca. Wskazując się o tem można, czytając księgi wydane ~~na~~ zbiór praw sądowych [~~[illegible]~~ literacki piękniej Bentkowskiego II. 162. ~~[illegible]~~ mówiliśmy. Grzeszą one niewiadomością rzeczy, nieumiejętnością, i ~~[illegible]~~ nieudolnością do zamierzonego od siebie przedsięwzięcia. Autor

[o których wyżej, wskazując na historyą ~~[illegible]~~

Przegl. cyt. 5.

mi, choć nieco od przyjętych w
ordynacyi nieco odmiennemi, w
tem się jednak od regulacyi prus-
kiej różniącemi, że samą to-
tyczną własność, a to do u-
czynszowania prowadziła tylko.
Dodajmy i ujemną stronę tych
usiłowań, dowodzi ukazu z r.
1846. wykazując autor, kończy
rzecz tą uwagą: że dopiero
ten ukaz był wynagrodzeniem
krzywdy majątkowej włościanom
poprzednio wyrządzanej, a ile ta
krzywda wynagrodzić się dała; że
po upływie lat blisko półwie-
ku(1) stanęliśmy pod wzglę-
dem organizacyi włościańskiej
na tym samym niemal punk-
cie na którym byliśmy za
Kazimierza Wielkiego(2).
że na tem nie koniec

po r. 1846

(1) Od r. 1368 w którym ostateczna redakcya wiślickiego nastąpiła prawa statutowego do ukazu z r. 1846.

(2) Korzeniowski str. 348-372.

97

Ks. Ale nie ginęła [illegible] dobra
iść na drogę, lecz nie wskazując
mu ciała, i inne ofiarując mo-
cności wdawszy się we wszystko.
Niema się w tem wina ale nam-
bi, która ich niczego, coby war-
to powiedzieć, nie nauczyła. Posta-
wy na to kilka dowodów.

[illegible] pisma nazwą "Refleksyi
mrzącego szukać coś o duchu
mianie, o Pufendorfie, o Grocy-
juszu, lecz coby znaczyła w da-
wnem prawie naturalnem in fa-
vorem juris wyznać, że o tem
wcale nie wie. (1) Podobnie częściej mu
jest autor "Myśli obywatelskich". Zdaje się o dwa
[illegible]
[illegible] i żadnego [illegible] nie ma-
szkodzenia [illegible] sądem [illegible] mylnie porzadku
jąc, ale [illegible] nad to [illegible] dubu, iż [illegible] jedno
wionę [illegible]
pojąć ni [illegible] wyrazić. Zda-
wać się [illegible] o [illegible]

lub Wyki-
[illegible] wyzna-
[illegible]
[illegible]

(1) Refleksye nad zbiorem praw sądowych I. art. 24. §. 3. z tytułu prawo. III. §. 154. V. §. 245. powi-wianę.

[illegible]

Nie dość by dla naszych czasów że
pisma, i nie żal nam się że za-
ginęły. Że strony ocalały [illegible] zamyślnego pracownicy w tem i owem
dając do zrozumienia praca [illegible] sprawowania co o prawdziwe sądo-
[illegible] wej przejęłowad
[illegible]
nich pracę, zamyślnego ocenia
jąc wyrzec o niej, że pod
względem praktyki sądowej pro-
[illegible]
[illegible]. nie porozumiała się
do, życzenia pod względem za-
sad prawa, jakiego tworzenia [illegible]
cha posterunkowała, że wyjąwszy
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ma Księdza Skarszewskiego
jego oratio pro domo sua nie
w swoim pomieszania części: że
odpowiada na uwagi jakie sami
pisarze uczeni o dobrach du-
chownych czynili pod owe czasy,
[illegible] prawa.
dawca. Pisma otworzonych drze-
wniów. między [illegible] dzieła Wy-
bickiego celujące, przeważnie z cer-
[illegible] dobre narodowi [illegible]

[illegible] umyślnie [illegible] i niewdzie
może. [illegible] niejasności, wyrzeczona
dopuszczonych niejasności [illegible]
wszystko [illegible]
[illegible]
zarodnie. Krytyka występującej prze-
ciw dziełu zdradziła samolubstwo,
niewładającą [illegible] nieuków-
człow[illegible] swoją do przedstawienia
nieu[illegible]ności. Przekonać się można
z pism jej i prawie jednego
przywodzi wszystkie historya
liberalny polskiej Bentkow-
skiego II. 462. [illegible] nadnie
mi kilka uwag.

[illegible]

szczegóły, o podaniach i o przesądach ludności

ganiąc autora zbiorów praw.

który zamiast 1/4 jak dawne prawo upoważniało na Monteskiusza (Monteskiu
przyznaje córce lub córkom 1/3, powołał się
Montesquieu) zdanie,

„że w rzeczach rzeczypospolitych ważnych" i zdanie to Monteskiusza do

być może wypowiadania niewiast rzeczy rzeczypospolitej pańskiej

Dał do zrozumienia, że i 1/4 jest ciężarem za wielkim.

Rozwodził się nad

zauważył:

[redacted] że wynalazca nowego prawa [redacted] (wielkim niebezpieczeństwem ojczyzny) poczyta się zapewne za to, aby: w ordynacyach większe jak dotąd posagi, i to nie z dochodów lecz z całego ordynackiego majątku były dawane (1). [redacted]

[redacted] (Styszał on coś o prawach kalenderskich, które karę kanszczykały niekiedy; zapewne styszał [redacted] o angielskich, które nie każą furmanowi odpowiadać za bezpieczeństwo towaru, jeżeli się do tego nie zobowiązał wyraźnie; ale jakie jest praw tych znaczenie, i jakieby miały, gdyby je żywcem wprowadzono do Polski, o to nie starał się wiele. A ważności)

(Pogl. 68. 6.) posagów, będąc [redacted] ordynatem; [redacted] myśliciela tego podobny będąc w [redacted] autor zdań, stał od niego niżej pod względem nauki.)

(Dzieł Lengnicha [redacted]) [redacted] przez zbiór praw zalecanych albo nie czytał, albo czytając nie rozumiał. Twierdzi że pisarz ten narodowi polskiego jest przeciwny [redacted] Dla prawa politycznego polskiego [redacted] [redacted] [redacted] ? któż atoli pisarze ci [redacted] żadnego z tem pojęcia nie mieli, na czem przeczywiście narodowi polskiemu [redacted] ? w czem prawo jego powinno być poprawione, [redacted] Nadzieli jednakże zbiór praw żądanych przyjąć, podawając swe zdanie ostatecznie...

L w ów czas chybiono

To ich szkodliwości dla nauki

[nie styszał snadź gdyż [redacted] [redacted] twierdzi (2).

(1) Myśli ołtywalskie str. 35. [redacted]

(2) Zdanie na zbiór praw żądanych str. 17. 18. 54–5.

wydrukowany będzie że go nie raz zrozu-
mieć nie podobna. Ten dwa
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] tylko szcze-
góły, podobieństwo i rzecz o posa-
gach bezczynnie z prawem brania spad- [ehrad?]
ku przez płeć piękną razem.

Chwali [illegible] prawo [illegible]
prawdziwej sądowej powszechnie przy-
jętej, która gdy kilku braci a je-
dna siostra przystępuje do spadku,
czwartej nawet części się przyzna-
je jej, lecz równo wtedy z brać-
mi brać każe i gani [illegible] nowo
uszanowane prawo, więcej [illegible] odkład,
ku 1/3 spadku córce lub [illegible] przy-
[illegible]
tyła. Jeżeli, mówi dalej, sprawiedli-
wość wymaga, ażeby się z urzędu
[illegible] nie pomnożyli krania, aże-
by a nie można równość zachowa-
na być w prawie dla wszystkich,
to najsprawiedliwszy być by zmieść
ordynacye, się a też może [illegible] wydaje
z przelękiem, wynalazca tego nowo
mającego się o posagach stanowić
[illegible]
[illegible] istniejące, wbrew tem
co Montesquieu mówi, który najwię-
ciężarem [illegible] dla rzeczypospoli-
tych uznaje, [illegible] wady po-
sagi. [illegible] rzecz przeglądem na
ordynacye, i ma niepodzielną nadzie-

Obu pierwszem toż samo co wszyst-
kie prawa zbiór praw roz-
wiązujące, z wyjątkiem Wy-
[illegible], jak wyżej o powie-
[illegible]. O drugiem się
[illegible] i za [illegible]
[illegible] w całem państwie
[illegible] w okręgu bę-
dzie [illegible]

Dogl. 69. A. 100

poddania go wrażeniu pod rozbiór się styczy. Nie twierdzę, że wiele jest w nim ścisłych zasad. Wiele ma od mięcie i wywróceniu [illegible] być z większą dla swojej [illegible] [illegible] że gdyby zasad [illegible] całkiem odwrócony. [illegible] zasady myśl dobrego króla, pragnącego ażeby nawet polski rząd prawa, które by nie tylko od naturalnego, lecz i najlepiej oświeconego rozumu powszechnej zyskał by approbacyą (1)"; że gdyby [illegible] ze wszystkiem układany był, [illegible] uwidocznić w zdaniu wielkiego męża, "którym rząd najczystsze sentencye prawa (2). Na polanie w czemby rzeczone [illegible]

odpowiadać udzielaniem [illegible]

rady: ażeby tym jeszcze

władzę króla [illegible] jeszcze cywilnej (3),

Senatorów, ministrów i sądów w ręce w ustawie prawa [illegible] ciałoby wcale nie zmieniać. A ponieważ Zbiór praw

(1) Jak do Czytelnika Reflexye przemawiają. Oprawa. sec. [illegible]

(2) Jak się samo z Andrzej Zamojskim wyrażeniu.

(3) Zbiór praw I. art. 2. §. 10. Wszelki Dodatek str. 17.

[illegible] ustawa 43-8. i Zbiór. [illegible] 1.

że się nowe prawa [illegible] układu praw.

więcej jeszcze jak do[illegible] być

[illegible]

projektował zakazał, szlachcicowi wy-
jeżdżać za granicę bez pasz-
portu (1), nie posiadającego dóbr dzie-
dzicznych w państwie do [illegible]
ma w nim na sejmikach nie dopusz-
czał (2), [illegible] w klubie [illegible] i t.d., w tem pisarze ci (3)

[illegible] ujemnej [illegible] przepisy te usunie jako niedokręt [illegible] niedogodne, niezgodne

wa upatrując [illegible] zmiane [illegible]

[illegible] gdy [illegible] ażeby zwa-
nowić [illegible] okoliczności w [illegible]
żając [illegible] praw [illegible] nie dała [illegible], wyrzekła [illegible]
rych się nawet znajduje i obyczaj-
je onego, co wszystkim ci formow-
do nowo [illegible] z dawnych praw
zachowałby na [illegible] zamierzonego znalazła się przeciwne (3).
ulepszenie sprawiedliwości nie [illegible]

(1) Tamże art. 16. §. 16.

(2) Tamże §. 7.

(3) Myśli obywatelskie str. 43–8. Zdanie str. 1.

Pogl. 69. b. 101

[illegible]

Nie znalazł jednakże przyjęcia, z przyczyn wiadomych [illegible] odrzucających go, [illegible] czyjących [illegible] nie miano jednego przyjęcia [illegible] mając je aż nadto, dla tego [illegible] się u nich przeważnie [?] nie posiadano dokładnie, przyjąć prawa nie chciano.

zarzucającym rzecz tem, że przyjęła [illegible] z gorycią cudzoziemszczyznę a narodowości uwłacza, że [?] szlachty, chłopów przeciwko niej podburza i królestwu ligę pomnaża, hołduje. Rozważmy to i sprawdźmy [illegible].

[illegible]

Pogl. 69. c.

101

[illegible]

Czytelnik przekona się, z tąd, że a z samej zaledwo wzmianki wa... a tej jest do powiedzenia więcej. Także w dziele tem mające przełożenie sejmu czteroletniego powziąść zamiar wziąć je pod rozwagę, nie zważając na zakaz sejmu r. 1780, który uchwalił, ażeby dr...

[illegible]

[illegible] ... czteroletni, wygadziwszy uwagę swego przedstawienia (sejmu z r. 1780) ... że dzieło Zamojskiego nie ma być na żadnym sejmie uwzględniane ... i zgadziwszy ... sejm czteroletni ... we wiele przypadkach ... za dzieła ... do rady. Stracić go we wszystkiem nie mógł, i nie był pamiętny. Dzieło ... które ... odtąd ... jest autorem jego ... rzeczy, i rzeczy umiejętnie.

Autor Zbioru praw sądowych, zwa- rzając na ... okoliczności w któ- rych się nasz ... znajdował, dobrze zrobił, że, jak wszystkich mądro- ... tak uzupełnię

Tamże zaczem Zbiór praw i swoje ... a dalej wady których uniknąć mógł, lub którzy się ... w jego ... mocy

Pogl. 70. a,

103

[illegible]

zagranicznych rządów, które pod
owe czasy Polską rzeczywiście rządziły,
uwzględnić (1): ale gdy [stanowiąc] o małżeń-
stwie zagranicznego przy szlachcicu,
ogólnie przy tem o małżeństwie chło-
pa ze szlachcianką [powiedział]
nie objaśnił wyraźnie, że się przez to nie kon-
jany lecz zagraniczny chłop ro-
zumieć ma, naraził się przez to swoje
[illegible] poddanych [illegible]
[illegible] i kmiecią na panującą
[illegible] córki szlacheckie za chło-
pa [illegible] prawa szlachty [illegible] przez to [illegible]
[illegible] tak nazwą [illegible] był zwiedziony [illegible]
[illegible] chłopskim, pokazano dziwnie pogardliwie

leci i religią obraża. Złowe
było, z kąd francuzka wiadomość do podniesienia zaga-
jemnie nieżyczliwym zagrani-
cznym myśli, z tym
przez swoje kanały wcześnie
uwagi przeciw [illegible]
zbiorami praw [illegible] podkazali (2).

[illegible] prawa za niedorzeczne i odma-
wiane prawa [illegible] nie [illegible]
ny [illegible], a [illegible] wyżej pi-
my [illegible] które wymienione wyżej pi-
sarze przyjęli [illegible] złożone. Będzie [illegible]
i dalszej strony

[illegible] prawa według nowo-
mania rzeczonych pisarzy [illegible]
[illegible] myśli wyrażonej [illegible]
przejściem do dalszego objawu naszej
[illegible] myśli, i które rzeczywiście [illegible]

(1) Zbiór praw II. art. 5. §. 2. Zamię do Refleksye.

(2) Zbiór praw I. art. 17. §. 10. z Wybierk. Dodat. 16. ks. 20—1. i kij. prawod. V. §. 30. prawa.

~~[illegible]~~ należy Zbioru
praw rządowych czytelnikowi przed-
stawiając, wartości jego w całym ~~[illegible]~~
prawdy pokazuje blasku.
Powodami wyżej pisanymi nie po-
siadając żadnej wiedzy a prze-
szłości swojej kraju, lub [illegible]
szczególnie zabiegiem ~~[illegible]~~
o niej wyobrażenie mając, po-
czytywali za ujmę prawom
szlacheckiego stanu jakiekolwiek
zmiany w dobrach ludu miej-
skiego ~~nie było~~ [illegible]
wad stanu:
~~[illegible] przypomnieć [illegible]~~
~~[illegible] lud miejski~~ tem a tem
wszyscy niech jakikolwiek stanu
piszą ich rzeczy autorem, a na
każdej znajdzie [illegible] na to
cały przedział dawności peł-
no (1). Zachowując rozumowa-
nia [illegible] o tem [illegible] było, a co dziś
~~[illegible]~~
nie było od [illegible] szlachta ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ , ażeby [illegible] siebie przyzna-
wał lud miejski, szczególnie już
dla polskiej narodowości przychylny (1), ale przeciwnie
~~[illegible]~~
[illegible] było szczególnie przeciwnie, [illegible]
zmieniając że on zawsze znaczą-
nał w poddaństwie. Przeciwna-

~~Dla przykładu niech Deklaracje ze Zbio-
rem praw I. art. 31. §. [illegible] porównam~~

Leir

Pogl. 70. i. 104

panującymi twierdzą religijną, kiérej nie dotknął wiele zbiór praw sejmowych, nie mógł tenże buntować chłopów na szlachtę; gdy się a nie dla nich nie upominał o względy nigdy nie swego bytu, i gdy przy obradzie dzieła gdy znowu na uwadze przyszło obradzony, przez usunięcie tego co się już było zwykłe a podmienienie co

altarem gdy na samej tylko liczbie ciał społeczno na rzeczowe prawa człowieka, uwagę zwrócić,

jeszcze z wiadomej takie siłą żywotną.

Z tem wszakże zawód szł., który tem trudniej przychodziło rozbić, gdy przedsięwziętym reformom zgodę wyznaczano na przeważnie uprzedzenie wolności, oparte, jak przeważnie wiodące dzieje, na uzurpowanem lub, przemawiając łagodniej, niezyskanem od ciemnego ludu prawie. Lud ten, podstępnie wyzuwając się z swobody przez zamianę na pańszczyznę / nie przeczuwał czynszów

abdykując się przez kraje zapomniany od dworów,

W tym sposobem oddaje

nawet że się dobrowolnie. Ta też gdy przyszło do w poddaństwo.

Do porachunku i [illegible] tego co [illegible] wziął [illegible], a nie miał czem pła-
cić, nie mógł te-
go drugą inaczej
zaspokoić

~~[illegible]~~

trudniej uznać, że je podtrzymy-
wał duch czasu, ludowi nie sprzy-
[illegible] w Polsce bowiem i w sąsiednich Pań-
stwach i w Anglii pod owe czasy
nie przychylny. Gdy [illegible] duch rządu
dodawał [illegible] samolubnej szlachcie, [illegible]
było na poprawę losu ludu [illegible]
ło w miarę dawanego z góry do
niedostatków przykładu, zrywając,
zdała się z rządem, i podarowała też
od wiejskiego otrzymała ludu. Lecz
nie ze wszystkiem dający się za-
cie zamierzyć. Zażegnany od Pań-
stwa [illegible] nie mógł przeszko-
dzić temu, a żeby się [illegible]
i z umów wynikające prawa lu-
dowe z szlachectwem nie po-
[illegible]. Ta [illegible] dodatnią szko-
[illegible]. [illegible] Zbioru praw [illegible]
nych przez nię [illegible]
cie [illegible] [illegible]. [illegible]
jak się do [illegible].
Nie było od tego szlachta a żeby
do siebie nie przygarniać ludu [illegible]
[illegible] na równym z sobą [illegible]
[illegible] [illegible]. Ale z ludem

~~[illegible]~~

prawodawca [illegible]
jak zatorzymując na
gruncie dziedzica
chłopa, ludzie z
jednego i dru-
giego z tymi
trzeciego [illegible]
ciego i czwartego
i t. d. [illegible] pozwalał
[illegible] odda-
wać [illegible]

do rze-
miosł, do szkół i t. p. Lecz wdałem
i tem nie [illegible]
chciano
ani zbyć z przyczy-
ny, że powolnie na
wznawianie prawa le-
go / które według [illegible] niezmiennej
uwagi było nieg-
dyś lub mogła być do-
bre, ale nie / teraz)
zabraniałoby ręki do
roli. Wskazano więc na
miasteczka, i ztamtąd
kazano werbować do rze-
miosł, fabryk i tod, a lud
wiejski zostawić przy za-
trudnieniach jakim już dotąd
oddaje (1).

Co do uwłaszczenia [illegible] zwró-
ciłem uwagę, że

(1) Zbiór praw I. art. 31. § 6. z Refle-
xyami porówny-
ny.

mu bez własności ziemskiej, gdyż

[redacted] lepiej [redacted]

[redacted] poddanych [redacted] i nic już nie tracący....

Mając danej sobie od właściciela [redacted] chatę, mając

inwentarz rolny, ludzi za pomocą [redacted]

[redacted] mając nad to wolności ukrzywienia się, boy prawo, że nikt go [redacted]

nie ma [redacted] wyrzucić z roli

[redacted] do gruntu w powinnościach

nie należą dla dworu, [redacted]

[redacted]

Zwyczajach [redacted] chce

Polsce zabranych

przez Prusy i Austryję

[redacted] dziedziczność gruntu [redacted]

chłopom przyznając, nie jednakże [redacted] par-

Dziedzictwo nie zmieniano [redacted]. Ostatnio

czyli w reszcie daż zgrzechła: że je-

żeli ma być uwolniony lud z

poddaństwa. [redacted]

[redacted]

[redacted] tem więcej uwolnie-

nie to zwanie się od wszystkich

ekonomii, [redacted] dziedziców, ludzi Duchownych

czyli gdarzców, [redacted]

[redacted] i wtedy [redacted] pa [redacted] prze-

konani się, że sami przy-

wyrzec majętnościom uczym [redacted]

pod warunkiem aźeby po dawnemu uchciwną odbywał, mając za

[redacted]

mając na koniec [redacted] nabytą rolę i stojące na niej budynki [redacted] częściowo nawet między swe dzieci rozdzielać, utrzymywała szlachta, że [redacted] niczego więcej nie potrzeba do szczęścia. Gdyby, mówiła dalej, [redacted] pod dawano coś nieprzyzwoitego lub niesprawiedliwego, w całej naówczas, kiedy go powierzano, Polska postawić się, Polska po- dzieliłby, nie utrzymałby był w całości: wiadomo bowiem że

I mieście

a sam będąc

[illegible] żeby volniców, gdzie one [illegible] przez zawieszone poddaństwa [illegible]

[illegible] byś [illegible] przykładu do sąd [illegible]

[illegible]

(Zbiór praw I. art. 1. §. 6. Mylnie Lelewel, w dziele [illegible] i rzeczy jej VI. [illegible] 8., rzekł: że [illegible] była [illegible] aby jeden tylko ze synów był [illegible] do niej przywiązany.)

[illegible] woli prawa [illegible] z niego [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

że jeżeli kiedyś (za Kazimierza Wielk. i Jagiellonów) [illegible] [illegible]

była, [illegible] rzeczy był [illegible] ciągnemu, ale nie obecnemu wieku.

[illegible] do [illegible]. Nie dozwalała [illegible]:

miała być wolna [illegible] chciała więcej, jak oddawać z nich trzeciego, czwartego i t. d. do [illegible], pierwszego i drugiego [illegible] synów na wolność, że [illegible] prawo [illegible]

swoich synów majątkiem, [illegible]

[illegible]

Dalece była za Kazimierza za Zygmunta Augusta. Nie ochraniała [illegible] ale nie [illegible] pozwoliła na to,

[illegible] żeby miał [illegible]

siadać ziemię na własność, [illegible]

na dobre, nie będzie się sprzeciwiać uwolnieniu z poddaństwa całego ludu na jakich bądź dobrach o[illegible]. Dopóki zaś to nie nastąpi, nie ma się rząd mięszać do praw służących właścicielom, i jeżeli mniema że niektórzy z nich obchodzą się źle z ludem, niech go oddaje pod opiekę nie sądów grodzkich ale [illegible] zwanych Protektorów z pomiędzy szlachty przez lud wybieranych, którzyby reflektując właścicieli tyranów, mieli prawo upoważniać chłopów do zapozywania ich przed sąd, gdyby na owe reflekcye baczyć nie raczyli.

Widzimy zkąd nie dawne, w Polsce [na Szląsku] i na Morawach [illegible] się prawa o tak zwanych ludowych dziedzictwach o podziale woli między synów poddanego [illegible] kmieciem, [illegible] przez [illegible], i że [illegible] [illegible] pozwalających szlachcie, a żadnych dla ludu ustępstwach wiedzieć nie chciała.

[illegible]
[illegible] Myśli obywatelskich,
Reflexyi i Zdań, [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

1 Dowodzą one, że ogłaszający
je nie znali ani dziejów
krajowych, ani [illegible] a nawet
już zasad ogólnego prawa
nie mieli żadnego pojęcia. Mało się wdając w jedne
i drugie autor Listów patryo-
tycznych, głównie ludzkością tchnące swe myśli na prawie
naszym opierał. Na dzieje,
tradycye, i potrzeby kraju
obecne wzgląd mając autor
zbioru praw, wyżej cenić
je rzetelnie, które

~~[illegible]~~

~~[illegible]. I nikt jej w tem [illegible]~~

~~będzie, [illegible]~~

~~które się wywodywała, i uważa-~~
~~jąc na to, że ci którzy ją w tem~~
~~otworzeniu mieli, byli sami prze-~~
~~konani i świadomi, że przez szczególnego~~
~~dalszej przyczyny która była w ciem-~~
~~[illegible] nie znała dziejów, i o roz-~~

~~[illegible]~~

~~[illegible] pojęcia~~ } Później ~~[illegible]~~ kiej

sej/ jak ją zwano szwedzki ~~[illegible]~~
pojmowała szlachta [illegible] co dobre mogła, ciemna, będąc,
co złe, i gdy się samej nie ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ ciaśnej ~~[illegible]~~ jak przemocą ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ zniewolona ujrzeć, ~~[illegible]~~ chętniej
~~[illegible]~~, do przeciwnie zgadzała się żeby prawa

~~[illegible]~~ pa-
wagę wielkiego majestatu za szkodą,

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ odgrzebano i ożywiono, choć,
mówiąc przecież, nie były już wszystkie,
~~[illegible]~~ jak prawa i bez nawiasów,

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ od-
powiedne potrzebie i duchowi czasu.

~~[illegible]~~

~~Duchowi czasu~~

~~zatworzenia-
nych, których
gdy sama nie
uznać nie
mogła, o ich-
dana na grunto-
wnej nie była
w zasadzie, nie-
ciał wygląda-
wać gwałtu co
dzień za dni na-
szych nastała.~~

Pogl. ~~[illegible]~~.

107

(1) Zbiór praw I. ark. 20. Ł. 8.

~~[illegible]~~

nie widzieli ci, których wyroki nie
przykłady, nic w tem zdrowego nie widzieli
że bezwz przyjęte, a nawet po-
chwalali je. Takiemi były prawo-
a zabobonach, a uprzedzeniu da-
chowie... a dziecięcinach, a
w tach wstrzegowania do za

Czynszowy będzie fałszował

Pogl. 71. cc.

109

Nie mogąc się udali, wychowaniem a moralności zabieżeniem nie uwzględnić prawa jego zamysłu; nie mogąc też nie zgrzeszyć szlachcie, sam będąc szlachcicem. Dla tego chcąc drukować mając wspierać,

(1) Zbiór praw II. art. 13. § 6.

nie chciał jednak (ażeby się szlachcie rozdrabniały majątki (1).

(wychowanie człowieka nie był przeciwny.

Chcąc obstawać za tem, ażeby je własną pracą za zdobywać dla siebie, jednakże

nie radził uczonym rozdawnictwa dóbr do grafowania księżych powołanych, jak od niektórych nazwanych lenników, zasiewać przeciw zakonom, nie ograniczyć dzierżawi, chociaż tak wielu klasztorowania do życia, zajęci

L Na niczej nie mogłaby się znikąd zapomagać, na nadbytach kraju zdrowa się swe zasypująca szlachta. Nie mogąc nie miał do zaniedbania złotowy rowów z wodzony

[redacted] się. tarem tych szczególnie [redacted] zakon-
nikowi [redacted] uważy się albo nie-
nie mądrzej, albo ogólnowa-
niu szczątkami poszczycali (1) [redacted]
Nie [redacted] przeciwko temu nie [redacted]

[redacted]

zaszczepić przewa-
lub na wprowadzenie praw
zamysły, a przeciwko tym, aże-
by ich nie przyjęto, ...
[redacted] miano [redacted] pochwalana prawodawcy [redacted] zamiłe

[redacted] pra-
wa rzeczowe dziedzicznym ma-
jątku, i dosyć [redacted] sądowe, [redacted]

[redacted]

sam syllu ... poza osoby
nie ściągnął ... odtąd [redacted] nieco
nie ściągnął każdy bez różnicy,
na jakichkolwiek dobrach ...
Dobrze ... prawa [redacted]

ażeby ... dobra ziemskie [redacted]
dziedziczyła [redacted] ażeby nie [redacted]

[redacted]

rozdrobnieniu majątków
nieruchomych, ... nie dozwalając na już ... Nie
spadkobiercom (4). [redacted]

na szlachtę (2), [redacted] i że spad-
[redacted] kobrania wcze-
dził na nowo. Dotąd

[redacted]

na miniec ... Litewskiej spadkobiercy zakazało (3). [redacted]

[redacted] kamiennie najmłodszego z synów
uwzględniano, lecz pierworodztwa da-
wano najstarszemu, albowiem zapobiegało
się przez to

kierowni dzieli się

(1) Zbiór praw II. art. 4. §. 9. I. art. 4. §. 10-14. 32. 35. [redacted]

(2) Reflexye w uwagach nad Zbiorem praw. I. art. 18. §. 5.

(3) Zbioru praw II. art. 21. §. 7.

(4) Tamże art. 13. §. 7. 3. 6.

nie rolnictwo, główny środek utrzy-
mania materyalnego bytu narodu u-
padło, gdy poddaństwo uciskiem
czynszowniczo zaprowadzone zostało
nie, zawsze nie przebyło trudności,
prawa na korzyść ludu zawsze przywracające jego
nemu, czyli raczej [illegible] zdawało by pra-
nu się, co dawne jej [illegible] przypadkiem
wa. Prawne zreszt [illegible] przy tem
prawodawca jeden i drugi, przeciw
uwalniając lud z poddaństwa sta-
nął go pod ochroną prawa[1] uwa-
żano za wszystkich uczciwych
[illegible] i nie kiedy razem znać
[illegible]

[illegible] nie uważano za użytek
[illegible] chcieć nowościom sposobów, zdawało
się jednakże mieć wartość rzeczy.
więcej nowości same uważając za
prawo potrzebom czasu odpowiedni
przyjmowano jako szczególne, co

[illegible] wielkiej mocy za sobą, zdawały się zasługiwać na to, aby
je [illegible] i czyniąc, znać one
[illegible] nie były już nie- były
[illegible] odpowiednie. Tak pra-
wo o uzbrojeniu (1), i o potwierdzeniu wolności ludu, uwzględniać prawo
w o [illegible] (2). [illegible]
przy dziesięcinach [illegible]
o zakonnych, o uprzejmieniu duchowień-
stwa, o [illegible] wydzierżawienia do za- [illegible] dziesięcinach, o

(1) Liedy patrz tomie I. str. 199 ani. 297.

(2) Zbiór praw I. art. 20. § 8.

(2) Tamże § 9.

Pogl. 72. a.

110

obwarzało [illegible] w reszcie,
[illegible] że wielu
od posiadania dóbr ziemskich,
w brew danemu prawu usunię-
to (1), i zgodzenie [illegible]
ze szlachtą przy dziedzictwie
lud przy [illegible] utrzymano [illegible]
czym do zauważenia jest, że
gdy prawodawca oddając szlachcie
co było szlacheckiego, a ludowi co
ludowego, bywał za to chwalony;
za rozwagą gdy z poddaństwa
uwalniał lud ten który broń od
dziedziców [illegible], ganiony był
wielce. - Lecz wdzięcznie w tem, jak
mówiliśmy, leżała jego zasługa
wielka, a że jej nie chciało uznać
szlachta, że zaś zasady dziedzi-
czenia, iż skuteczniej [illegible]
działa na umysły sława niż [illegible]
gwałtowna siła, nie jej [illegible]
wychowania winne - odkąd
lecz gdy wychowania [illegible]
[illegible] było w tem uznał

się na to, ażeby [illegible]
lud niejaki mógł
nie tylko [illegible]
ziemskie dobra na-
bywać.

(1) Reflexye nad Zbiorem praw II art. 19. §. 1.

Pogl. Nr. 6.   111

~~Refleksye~~ nad Konstytucyą Rządu Polskiego ~~Uwagi~~ Rzeczypospolitej D. art. 18. §. 7. ~~pierwszy~~

że nie burzyć praw dawnych, ~~[illegible]~~ jednoczyć onego z niemi ~~[illegible]~~e, które z ~~[illegible]~~ powszechnego wypływając źrzódła, rozerwały się następnie w różne strony; nawzajem ~~[illegible]~~ skazywało na zapomnienie, które ~~[illegible]~~, że ~~[illegible]~~ nie przystawały do czasu. ~~[illegible]~~ Zgoda ~~[illegible]~~ nie z zaprzeszłością ~~[illegible]~~ minąć i przeszłości, gdy przy.. ~~[illegible]~~ nie spuszczać bezwarunkowo z uwagi. Oddawać każdemu co się mu należało ~~[illegible]~~ wracać ~~[illegible]~~ zaradzenie, co było szlachcicom, a ludowi co ludowemu.

~~[illegible]~~ Przy dziedzictwach zapewniając samego, a przy czynszach utrzymując tegoż. Unieważniać, że czyni dobrze, gdy wolności i w posiadaniu dobr nadanych przywracających w brew dawnemu prawu ~~[illegible]~~ usunięty.

Niezmiernie długobym gdybym chciał szczegółowo wyliczać, co uwieczniło pierwsze zwodowi wadę, a co za zaletę Konstytucji praw poczytywali;

~~[illegible]~~ zamilczę więc mając ~~[illegible]~~ niemą w tej uwadze: że ~~[illegible]~~ będąc ono (wyżej już napomknąłem) duchem obywatelskości jak żadne przed nim i po nim prawo ~~[illegible]~~ prze~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zyskało z czasem cześć i poszanowanie

[illegible]

w swoim czasie

[illegible] Ostrovoga, [illegible] szczęśliwszy w tem że się jego Pamiętnik w chwili objawił [illegible], kiedy był jeszcze czas do zupełnie [illegible] zdemu; kiedy [illegible] się jeszcze godziło z rad chcić cierpieć, jednakże zbawiennych korzyści, był jeszcze w naturze potrzebnym do ocenienia co dobre, a co złe, rozumu.

[illegible]

spostrzeżeni

Pomijam rzeczy, tak nazywanych błędów, które Zbawiennie praw zrobili, a zwróci

[illegible]

uwagę czytelnika [illegible] na rozporządzanie rzeczeni nad danem publicznem prawem [illegible]

świadków, na które będą spostrzeżeni prawnicy [illegible] ślepi, i mówili wszędzie tem na czem poznać się nie umieli.

[illegible]

o pisarzu [illegible] części pierwszej, gdyż się da więcej się do politycznego niż do prywatnego prawa odnosi, [illegible]

[illegible] ci, gdyż [illegible] lecz [illegible] Ztąd prawa [illegible] nie przyjdą [illegible] więc czasu [illegible]

Pogl. 72-kk.

112

u tej samej władzy, która mu
niegdyś ubliżyła wielce. ~~Kiedy~~ Stawił się u tem w
następnej porze. Tu na- rozdziale.
~~sejm z ... przy ... odrzucając [illegible]~~ ~~udał~~ ~~[illegible]~~
~~prawo wyrzekł, że nie ma być~~ ~~[illegible]~~ ~~się podobne.~~
~~na żadnym innym na-~~
~~wet wspominany, że przeciwnie~~
~~sejm z ... przyjął jedne~~
~~i drugie prawa z tej uchwały.~~
~~gadany ... zatwierdził Zbiór~~
~~... gdyż się nie było ... ~~
~~zatem, że istotnie nie ... jednem~~
~~[illegible] być nie... Padalca~~
... doczekał w swoim cza-
sie Ostroróg (1), szczęśliwszy w
tem się jego Pamiętnik obja-
wił się w chwili kiedy nie by-
ło ... zbadamanie tych któ-
rzy z czynionych w nim uwag ko-
rzystać mieli. Ta dość ... skorzysta-
ła z rad jego, choć nierychło jednak
... bo był po temu ra-
zbawionych, ... w ręku tych którzy ra-
zem i siła naprędzać ... narady nie-
zam ... do gdzie ...
ti w obowiązku.

Zbiór praw nie tylko praktykę pra-
wniczą sądową, ale i teoryą wyparł
dzielnie, rozpościerając nawet nad da-
wnem polskiem prawem świata. Opuszcz-
czę ... części. Nie rwąc ... zachowując sobie mówić o niej w artykule następnym.

(1) Historya praw I. s. 372.

Ówczesna Polska

a) Zajmę się wyłącznie drugą, z któ-rej ten i ów (którą) najściślej szczegół, [illegible] podawszy go za przykład wartości rzeczy.

Pogl. 73. a.

113

[illegible]

w ogóle rzecz ubezpieczającym [illegible] do nieruchomych rzeczy nie [illegible]

[illegible] tylko po-liczone nie rusza-jące się a będące przedmiotem przemysłu i czynności, lecz w ich liczbie [illegible]

[illegible]

umieszczono także [illegible] zasadowne (1).

[illegible] czyny spadkowe, poczucie, [illegible]

[illegible]

Przepis dany atem, [illegible] ażeby ber-dziełni dobra [illegible] w rodzicach dla dziedzi-czone nie [illegible] ale jednego lub dla kilku [illegible] najbliższych krewnych poza-ciennie [illegible]

Wyjaśnia [illegible] zostawiali zredagowanej konstytucji r. 1510–11, [illegible] nie o nabytych lecz o rodowych dobrach ro-zumiana być winna (2).

i nazy [illegible] że konstytucja urzędowa

¶ Poniedzielimy w pojedynczej rozprawie [illegible] że pełniejszy zie-mię [illegible] osiedli pierwotnie na nim [illegible] ludzie na przedawnie-nie [illegible] nauką i posiadania (wszystkie possessio) [illegible]

Dotworza wszystkich [illegible] uiendyt a posiadaniu (uti possidetis) następujące pra-wodawców wszystkie, oparta [illegible]

[illegible]

(1) Zbiór praw II. art. 7. §. 2. z hist. praw. V. §. 10–13. J. W. Bandtk. Prawo prywat. str. 225–30. porówn.

(2) Tenże II. art. 15. §. 8. z Bandtk. Praw. prywat. 336–7. i histor. prawod. V. §. 99. porówn.

wtórnej od zszawaryzowanych w tym celu rolników, która oddawała ją lemże czyli posiadaczom [redacted] przepisów innych w posiadaniu nie rozwinęła. Oprócz rząd z niem dziedzictwa mięszano, i nie odróżniono jednego prawa od drugiego ściśle. Dalej jednak od wszystkich innych przeszedł Zbiór praw w tym względzie, rozstawiając [redacted] dalszemu czasowi ściślejsze prawa posiadania (wyjmując possessio) rozwinięcie (1). [redacted]

[redacted]

Prawo zastawowe dawne dziedziczne określone, ale z prawem mięszania go z zastawem [illegible] mylnie pojmowane, rzecz przedstawił Zbiór w jasnem świetle, [redacted], i chociaż uwagi badaczów, mięjsce [illegible] długi uwagi.

[redacted]

Zbiór praw rozszerzył kuse [redacted] dawnego [redacted] prawodawstwa przepisy odnoszące się do nabywania rzeczy, dotyczące się do nabywalnych rzeczy, da[illegible] nagrodzenia [redacted] za szkody które wyrządził.

Teraz ogólne zasady o umowach, ich wyjątkach, transakcjach, kontraktach, [illegible], wekslach, lepiej od dawnego prawa [redacted] rozwiódł [redacted] określił. Szczegółowo zaś o zarządzie [redacted] rzeczy ruchomych (pignus), o wydzierżawieniu [illegible] na sprzedaż publiczną [illegible] dłużników [illegible] zadłużonych [redacted] Ledwo że nie zagadkowe [redacted]

Pogl. 73. c.

(1) Teraz II. art. 12. § 6., art. 29 § 13. art. 37.

prawem pojedynczym gromadnikom. Gdy po zawarciu kontraktu czasowego życia nadały uległa, wtedy przy gminie

[redacted]

(2) Porównać Referaty i Zdanie że zbioru prawo artykułami 17-20.

§.

Zasiedzeniu na cudzym gruncie przez pewny przeciąg czasu używanej, do właściciela domagania się u sądu, aby go doprowadził dla woli mojej uczynił, w rzeczy do

L o pełnomocnictwie, o składzie, na koniec

Pogl. 73. 6.

114

towarzyszeni [valnicy] ażeby im uprawa jej szła lepiej.

zasadzie jej

Dwojaka się z postępem czasu, czyli podzielona rozwinęła własność, która dwojakiem prawem, dziedzictwa i spadku, szła na spadkobierców. Pierwszy po zmarłym właścicielu następcy jego dawał ich starszym i własności także zwane dziedzictwem (w pewnym stopniu) drugą będący z nim spokrewnieni w pewnym stopniu, mianowano spadkiem. i dalej

kiedy dawne spadkobra- stała się z czasem nie niezrozumiałe, zamiast to nad niemi, które zyskało władzę wszechnych(?).

w tym celu

ci towarzysze gmi- ny posiadali jej ziemię prawem nie- podzielnej posiadłości. niepodzielna i

(*) Zbiór praw II. art. 12. §. 6, art. 29 §. 13. art. 37, tudzież uwagi autorów Re- flexyi i zdań nad artykułami 17–21. Rozwój zasad prawa o posiad- łości i własno- ści dwojakiej. w piśmie Ćwi- czewem Ełana- nieła (v. urbli. Zesz. VI. str. 303–5. 7.

następnie przedłożone i szczegółowe

[illegible]

więc spodziewać się należało, iż u-
stawy nowe nie tylko te zwyczaje
które z niemieckich praw wynikły,
lecz i te które z słowiańskich, ma-
dziarskich i t. p. początek wzięły,
uwzględnią. Tak się atoli nie sta-
ło, skąd nastąpiły wtręty do
kodeksu austryackiego. [illegible]

Dawnem polskiem
opowiedziana w ~~[illegible]~~ prawie
rodzajowe avenda, emfiteuza i dzier-
zastawy w zbiorze praw
-żawa wieczysta i ~~[illegible] [illegible]~~ określo-
nych dokładnie, przyczyniły się do przed-
styk
łużenia zupełnego określenia umów na zawieranie których ~~[illegible]~~ istniejące dawne formuły
~~[illegible]~~ wy-
magały poprawy. To też no-
wa ich redakcya z zadowoleniem
praktyków ~~[illegible]~~
gdy nic przeciwko
nim nie wyrzekła.

~~tych [illegible] [illegible] się [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] w prawie [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] zbiór prawa o~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~Dodaj~~ ~~[illegible] [illegible]~~

przyjęła gnadz

gnie nowej, przed tem nie używa-
Twórca jego
nej formie. ~~[illegible]~~ uznaje ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ w memoryale królowi i sta-
nom rzeczypospolitej podanym, że w ukła-
dzie praw trzymał się wyłącznie-
go porządku, dzieląc je na prawa o
osobach, rzeczach i procesie, czyli
wyszczególniając co się każdemu z
jego kondycyi i stanu należy, jakie-
go stanu jest każda rzecz, czy być
może lub nie może własnością szcze-
gólną, i jak się [illegible] [illegible]
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible]~~ ły w prawie formy pi-
~~sanej~~

Opowiedziawszy ujemną i dodatnią
zbioru
stronę prawa, zwróćmy ~~[illegible]~~ jaki go
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

Pogl. 74. c.

[illegible] się [illegible] jak urzą- [illegible] od [illegible] za [illegible] dawniej [illegible] na nim [illegible] umieli [illegible] wał się na [illegible]

[illegible] przez [illegible]
[illegible]
[illegible] dziś [illegible]
[illegible]

dla prawa cywilnego pruskiego, austryackiego i [illegible] i francuzkiego, dziś w Polsce obowiązującego.

[illegible] praw sądowych [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praw, [illegible] i [illegible] uważanie z kodeksu [illegible] wyrazaniem [illegible]

Kto zna dzieje naszej [illegible] narodowi i [illegible] jakim się w Polszcze [illegible] rządu [illegible]

[illegible] przez rząd

Kto zna dzieje Polski zgodzi się na to, że obywatelami jej łatwiej [illegible] rządzić [illegible] łatwiej [illegible] gdy im światło prawdy przyświeca, niż gdy ciemnota włada ich umysłami. Ażeby więc ta przy pomocy [illegible] przez rządu [illegible]. nie wykonywała [illegible] nad oddzielnemi sercami [illegible] powinna [illegible] światło, odrabiać ciemnotę, wyświecać ją na grzechi, i szkodliwości jej objaśniające [illegible] panowania, [illegible]

Pogl. 74. b. 116

las zyskać na [illegible]
będąc wreszcie [illegible] uznany od tych
(dawniej poznać) [illegible]
ci się na nim [illegible]
[illegible] dawniej [illegible]
[illegible]
[illegible] Obok pruskiego Landrecht i austryackiego Gesetzbuch przyswoić, a nasz kodeks może sobie przyswoić z korzyścią, [illegible]
aby na to co sobie z tąd [illegible]
[illegible] lub też mej pracy na teraz podaży.

Zwodanym dla uważenia go [illegible] czteroletnim sejmie. Po- uradzony też, jak z postępem czasu [illegible] nie umieli, znajdować części i uszanowanie [illegible] i znajduje go [illegible] aż do chwili obecnej.

Stosunek zbioru praw sądowych do prawa cywilnego pruskiego, austryackiego i francuzkiego, dziś w Polsce obowiązującego.

układając, dwojaką niepodzielną i po-
dzielną przyjmując uznawać, niedyn-
kowo odgadując, że dalszą znado
prawo ~~wielkie~~ odwiecznie. Do zmian,
jakie u nas z woli sejmu w ludzkie
franciszkiem zrobiona, ~~[illegible]~~ do-
dowęży i tę z dwojakiej wdania.
się zmianę. ~~zbliżymy~~ więcej jeszcze obowiązujące
obecnie praw do Zbioru Zamoj-
skiego zbliżymy. Lepiej się przez co rzeczony ludzki ze Zbiorem
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

zespoli, i [illegible] ani z Landrech-
tem ani z Gesetzbuchem nie
mocnie być dokazać, w jednej
z nim całości zlać się może ba-
dzo.

[illegible] świątu, poddać ją Pogl. 75. 117

[illegible] rozumu, i panowanie nad nią zapewnić prawu.

[illegible] pod władzę [illegible]

Właśnie kiedy się Zamojski za-

bierał do spełnienia danego mu

od sejmu polecenia walczyło świa-

tło z ciemnotą w każdym kącie polskiego państwa i była

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] i ważliwość wielka czy warto pi- / który

sać prawa dla ludzi narodu, z dziećmi ich niechcąc; zwłaszcza gdy nie było

[illegible] kto by go do przedsięwzięcia [illegible] mógł

zmusić, albowiem

[illegible] (u steru kraju i kierować reprezentującym naród sejmem, nie-

rządu stał [illegible] wład [illegible] zdolny.

[illegible] Wybitniejszemu, który

[illegible]

[illegible] uwagę prawodawcy zwracał na tę okro-

bliwość [illegible] od powiedział (Tenże [illegible] i już

łódź odbiła od brzegu, trzeba się pu-

ścić na fale„; a przyjaciele może dzi-

Zamojski [illegible] wiedział [illegible] siebie Szembek i Podkancle-

[illegible] rzy Chreptowicz dodali: „tere-

ści [illegible] przyjęło na burzę, która / Gdy [illegible] naj pilniejsza [illegible] ba się

sprawiedliwa zahartowana [illegible] starać

[illegible] uczynić

[illegible] narod

[illegible] posiedzeniu sejmowem, nie dozwolono przez

na [illegible] pomimo, przystąpić do prawa moralnej-

prawo [illegible] rozbierać [illegible] rzeczy. Kraina szym, zwłaszcza

[illegible] nawet pi- gdy nie jest tak

[illegible] sma zepsuty, ażeby wą-

[illegible] a ziemię... i po- cić o nim nadziei

mimo że król wraz z księdzem należało." Wznieceni-

ny na duchu senatorowie

[illegible]

Przymawem ludzi z Stanisławem Po... z Księciem Małowskim przedem warszawskim prze-ziemiał, azeby go choć prze-czytaniu i odpowiedzieli narażeni na to przedtem: że sejm ciężkie nawet tej opinii dozwolić nie po-winien, jakiekolwiek monarcha utrzy-manie prawa sejmu nad rządu (1).

Po ukoronowanym na-szym pisarzu (po bracie Stani-sławie Leszczyńskim) i po w cywil-nej odwadze zwrajnym księdzu Stanisławie Konarskim, Andrzeja Zamojskiego dobitniej nadzieję prawo-dawczą narodowi przypowiedział. Ojczy-zna gorzko sejmu choć uznawała nie ojczyzny lecz i gdzie szczególnie wszystkie zdradzał prawa szlachecki jego wolności, a prawa jego gadnie zdaw być wrad, z Rzymianina stanowiącą na pa-mięci (2), nie wolny przez prawa, nie wymazuje

pamiarkowawszy się jednakże, przyszłość na to, azeby powinna wdzięczność za pod-czci gadnemu mężowi wymierzana publicznie. części zasłużonej oddały mu i niemiec-kie dzieły, które się Polską podzieliły; ich atakiem prawodawczo,

(1) Pamiętnik Wybickiego na str. 13. 42-3. (w tomie V. Obrazu Polaków i Polski Rzewuskiego); Dyaryusz sejmowy z r. 1780 w drukarni nadwornej wydany, na str. 336-7.

(2) Tacyt (w Germ. 19.) z poglądem na Rzymian mówi o Germanach: nemo enim illic vitia ridet, nec corrumpere et corrumpi seculum vocatur.

Pogl. 76./77. a

118

nie wiem czy z wiedzą czy przypadkowo, w szczególnych pewnych ze zbiorem praw Zamoyskiego weszły. Pierwsze jest podobniejsze do prawdy. Mogli go bowiem Redaktorowie pruscy i austryaccy poznać tudzież, gdy w tym samym roku w którym przez sejm odrzucony został, wyszedł w niemieckim przekładzie(1). Z przekładu tego, jak się domyślam, mógł być poznany w Berlinie i Wiedniu. Domniemanie swe chcąc usprawiedliwić, wrzuć całkiem na kodyfikacyi Prus i Austryi prace, i dopełnić myśl swoją braciszkiej

~~wprowadzonym i w ... greckowej Polsce ... językiem i szczególnych ... nich ... praw żądanych wykazy~~

Wzmianka o tem, czy i dla czego należy Zbiór za poprzednika kodeksu francuskiego uważać, i czy można jeszcze kodeks rzeczonym Zbiorem uzupełnić.

(1) Bentkowski lit. tom II. str. 161.

konfederacyjnem, z krajów książęcych składających się [redacted] uzbrojonem, obowiązuje. Zakres mej pracy nie- wala mnie rozwieść się o tem sze- rzej jak najkrócej, dla wykazania w jakim związku prawodawstwo te do owego zbioru zdanedy.

* Prawodawstw [redacted] państwowych a nie przywięzywa- nanych w rzeczy [illegible], które

[redacted]

nie uwa- żano czy z wiedzą czy przypadkowo, w zbi- sunek ze zbiorem praw wszystkim Redaktorowie [redacted] pierwsi badawczy, gdy [redacted] w tem samym [redacted] roku, który za- częto od rozwagi sejmu przez- naczenie ... przekładzie niemieckim (1) jak się [illegible] mógł być w Prusiech i [redacted]

W r. 1746. polecił Fryderyk II. [redacted] król pruski kanclerzowi państwa, "ażeby w celu [redacted] usunięcia z owego [redacted] sądowego prawodawstwa [redacted], ułożył landrecht pra- wa [redacted] Speculum rozkaz, [redacted] zrobienia projekt do pra- [redacted] "na rozumie i krajowych usta- wach opartego" i na jego/zarządzie [redacted] wypracowawszy, na- landrecht w r. 1791.

(1) O przekładzie tym od Bogumira Wilczka dokonanym, porównaj Bentkowsk. hist. lit. II. str. 161.

Pierwsze jest podobniejsza do prawdy. Mogli go mie- wiele niemieckim [illegible]

całą monarchią pruską obowiązywać ma- jący [illegible]"

Dana mu r. 1797. moc prawa obowiązującego. Ponieważ prawo nakazu było [illegible] ażeby [illegible] ziemskiem (Landrechtu) [illegible] dyskrecyonalnie [illegible] w państwie pruskiem [illegible] (prawie cywilnem) i przez [illegible] miejscowe [illegible] wprowadzone do tych krajów Polski, które przez tyle pokoleń przeszły pod pruskie panowanie, nie dyktując nie [illegible] wszystkiem prawa, ale owszem nakazano, ażeby spory nie dające się według Landrechtu rozsądzić, rozstrzygane miejscowego czyli polskiego na zasadzie [illegible] prawa (1). Sędzia atoli pruski obowiązany nie był znać prawa [illegible], i dla tego strona mająca w tem interes ażeby spór jej rozstrzygnięto [illegible] musiała wykazać dla sądów cudzoziemskich [illegible] jego prawidłowi polskiemu (2). Ta sama zasada istnieje poniekąd w tej części Wielkopolski, którą Kongres Wiedeński od księstwa warszawskiego odcięty [illegible] znowu pod nazwą Wielkiego Księstwa poznańskiego przydzielił i [illegible], istnieje ona dzisiaj.

prawo [illegible] nazywane

zajęło miejsce praw obcych, osobliwie rzymskich, saskich i t.d., które obowiązywały, i [illegible] przez [illegible] odpowiednie miało

krajowego jej

na zasadzie [illegible]

(1) Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts von G. Phillips, Berlin 1838. w dwóch tomach. Tom I. str. [illegible]

(2) Szaniecki [illegible] historya o źródle prawa, str. 41.

gdyż

dawne tylko spory według polskie-go rozstrzygają się prawa: ~~[illegible]~~ a skutkiem na mocy nowego ~~[illegible]~~ patentu (1), nie ~~[illegible]~~ ma w państwie pru-skiem

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ pruskie. Podzielone na dwie części miało w drugiej ~~[illegible]~~ mieć sam jak zbiór praw za-wszelkiego rodzaju. Kończyło się nawet w owczesnej redakcji poda-bnie jak ten na prawie chełmi-nskiem. Następnie oba, pruskie i polskie kodeksy, miały ~~[illegible]~~ ry-bne redakcye uzyskać; zapowiedzia-ła się bowiem dla Polski ustawa rządowa z r. 1791. pod nazwą kon-stytucyi trzeciego Maja wydana, lecz z przyczyn podziału ~~kraju~~ nie mogła spełnić zamiaru. ~~[illegible]~~ Ro-du dalej nie tylko nie polepszył lecz pogorszył Landrecht, nie przy-znawszy ~~[illegible]~~ włościanom uwolnie-nia się z poddaństwa niema wo-li właściciela na którego wo-li [illegible] [illegible] (2). Tenże sam u-[illegible] ze szlachtą i mieszczan-stwem, nie przyznał im przywile-jów przez ustawę rządową z r. 1791.

Pogl. 78. a, 120

(1) Grundsätze des gemein. Deutsch. Privatrechts von Mittermaier Regensburg 1837. w dwóch tomach. Paragraf I. § 18. przy końcu.

~~(2) Landrecht redakcyi z r. 1794. w części I. Ty-tule 7. § 147–151.~~

nadanych. Po uważaniu wiary [redacted] przy-
[redacted] zatym tem samem je przydał
przez co sprawił że już nie
miały potrzeby opierać się o
przywileje.

Nie są lecz inną okolicznością
czyniła je niepowalnem, zbyt
głęboko wnikniętem, że Land-
recht między niej w Polsce nie
zagnieździł. Nie tyle uderzało
swoim zupełnie średniowiekowem
ustrojem, mówiąc o przedmio-
tach których zbiór praw nie ty-
lko, przeczuwając że one nie do cy-
wilnego lecz do policyjnego prawa
należą, gdy [redacted] przeciwnie Landrecht

[redacted] mieć żadne [redacted] prawa tradycyjonalne, [redacted] w całem będąc przeważane by najmniejszego znaczenia.

a więc dawne polskie prawa [redacted]

[redacted]

położenia nie wchodzi ono dziś w zakres urzęd-
owej magistratur wiedzy. podzielone,

[redacted] zastawszy na dwie części [redacted] na ogól-
Landrecht
ną i całe prawa obejmującą, i na
szczególną, niektóre jego nale-
ży, a mianowicie prawo o mał-
żeństwie, władzy rodzicielskiej, i wy-
chowaniu, opiekach, i kuratelach,
[redacted] drobiazgowo rozważając-
[redacted] ma wielkie podobieństwo [redacted]
cy i [redacted] do zbiór-
[redacted]

Pogl. 7 8 6,

121

Nie tylko bowiem

Zamojskiego.

w

o prawach nadanych, lecz i zwyczajach, czyli o tych, które

dziś do prawa politycznego liczymy w rzeczonym Landrechcie:

rozprawia, czytamy więc

o szlachcie, mieszczanach, chłopach, sługach państwa czyli urzędnikach, o skarbowości, szkołach, szpitalach, Ta w końcu o przedsiębierstwach i karach. Jak więc zbiór Zamojskiego rozpoczynawszy o stanie osób rozprawiać

Ta prawie rzeczowem i z umów wynikającem,

lanicy rzecz na dalej i przepisy w zakres politycznego prawa wchodzące, zawierającym, tak podobnie i Landrecht od daleko przed tym ... pismo ... prawie ... bowiem.

przedmiotów i rozkładzie tychże. jak i Tak prawo rzeczowe, z obowiązań wynikające i t.p. w ogólnej części rzeczonych, jak

o spadkobraniach z umowy

wynikających, dzierżawczych nabytkach i o zobowiązaniach osoby krzywdzących

w szkodach

Tu chcemy nie wiele więcej ... Landrecht ... rozkładzie się:

4

wiarą na żonę lub kochankę przy-
muszaną, [redacted] chci nieprawych) nieprawe
(czyli [redacted] dzieciach [redacted] jednakże za [redacted]
wychowanie [redacted] nie przyznawa-
t.d.
nych (1) zgoda Landrecht [redacted]

[redacted]

między szlachtą a ludem
niewoląc. Przyznając [illegible] tyli-
kowe [redacted]
[illegible] ściśle dla stany, po-
[illegible] jakie miała pierwsza ode-
wileje [redacted]

[redacted]

nadzieja z czasem w podwoje świą-
tyni sprawiedliwości polskiego [redacted] prze-
wodnictwa i przy obaleniu gwałtem
błędów, które w niem zakorzeniły
się od wieków, przejść się ma prawo-
dawcom od czasów Jagiellońskiego aż do
Andrzeja Zamojskiego i uporczy-
wie wzbraniały.
Kiedy nie tylko zbiór praw rządo-
wych lecz nawet ustawa rządowa
r. 1791 przepisała, ażeby się osobom

w ściśle między
ludem a szlachtą
uczyniła wieczną;
a przeciwnie
u nas dla zniwe-
lowania stany i szlach-
tę z [illegible]
obrawy. Korzy-
stać dziś przez
dzi, nie wyrabiając
jej jednakże Landrecht
wielką nierówni-
ście przesądzą,
albo mniej jej z lu-
dem przeciwnawszy
pogodzić z nim
czyli przez na dobre zawsze.
[redacted]
za sprawą się
prawnego [redacted] przyznając się
przed [redacted] pro-
ście [illegible], ośmieli
się

(1) Technicznie wyraża-
jąc się, w tych oko-
licznościach Landrecht
mówi: von den Erb
verträgen, Erbpach-
ten, Zwangs und
Banngerechtigkei-
ten, Ehen zur rech-
ten und linken
Hand, von den
aus unehelichem
Beischlafe er-
zeugten Kin-
dern

[redacted] Landrecht I. [redacted]

(2 Allgemeines Land-
recht für die preus-
sischen Staaten,
neue Ausgabe,
Berlin 1806. Patrz
Część I. tytuł 7.
§. 177 151.

Ustaw r. 1791
uchwalo-
nego chci
Sejmu od
1790 dla
czteroletniego,

Pogl. 78. C.

(112)

~~z~~ prawem polskiem ~~[illegible]~~ wszelkie po-
dabieństwa ~~[illegible]~~ i niepo-
dobieństwa, z przyczyn, ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

żywiących
stawie się na ~~utworzenie~~ rzeczy
~~nem~~ ~~Landrechtu~~ zarzuty

[Na zarzut jest on ~~[illegible]~~ du-
chem monarchizmu przejęty, w
gruncie demokracyi [~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

z usta-
wą wydawaną polską zgadnie: że jedna prawa cy-
wilne, karne i polityczne, ma obo-
wiązywać wszystkie stany, że jedne
i te same sądy sprawiedliwość wszy-
stkim [wymierzać równo powinny. W tem [nie szlacheckim kraju

~~[illegible]~~

się atoli różnią dla prawodawstwa,

[specyjalisi(1), i równa zapadaniem jak za szlachet- ną chłopską ~~[illegible]~~ stającą (2), gdyż

(1) Haxthausena die Agrarverf. in Preussen.

(2) Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten, neue Ausgabe, Berlin 1806. Cztery Części I. tytuł 7. §. 147-151.

~~publice ... ta ... [illegible]~~

~~[illegible]~~

niczej opiera. Jej oba prawa po-
liczonie uważane rodzajami go-
bie krajami, lecz w jednym
reformowane czasie (pruskie
już r. 1791. publikowane, lecz
dopiero w r. 1794 ukończy-
wać miało), gdy dalej w [illegible]

~~[illegible]~~

że polskie ku rodowej się arystokracyi, a pruskie ku urzędniczej nachylając, na niej całość państwa opiera.

~~Lichoć ku pierwszemu pa-
tają nie dość że jednakże nie
zapominając o drugiej. Szla-
chetnego życia ...~~

~~lecz ... ziemia ... nierównej
prze... mogła~~

Wogólnej części umieszczone prawa rzeczowe poddawszy Landrecht pod zasady szczególnego prawa

~~[illegible]~~ Landrecht, rozwodzi się: o wzajemnych spadkobraniach z umów wzajemnych wynikających, a dziedzicznych pachtach, o zdzierżawieniach, a małżeństwach zawieranych z nieszlachetnymi

podwójnem. ba

pod feudalnikiem pod cesarzań-
skiem, Γ będąc prawem i jeszcze dla tego
[illegible] niż-
szy od Zbioru Ziemiańskie-
go, który jednej trzy-
mając się zasady, F obywatelskiego mając i nachyla jej ku
za zasadą
sprawiedliwszą, i na miejsce wierając
całość zaniżywał
[illegible]
i pewnej na
podstawie uzgodnienia
zasad, i w tak nazywanej
dogmatycznej się
Zbiór ten Land-
rechtowi, ale nie jego je-
mu berła Redaktorowi w
nauki prawa r zachodniej rzym, r od polskich prawoznawców
za zasługę poczytanem być
winno. Szkoda by było i temu nas nie zwinięto prawo, które narodowość za podstawę mając na miejscu było dogmatyczne oparcie.
niedostatkowi zaradziła,
[illegible]
{Jenoż od Landrechtu i Zbioru Za-
miejskiego zasadę przyjęła pra-
wa które

Γ z kronikarzem, po-
stępowem a zarazem
walczeniem, monarchicz-
nem i zarazem demokratycznem,

F śmiała mowy naprzód,

nie schlebia
nie uwodzi
wszystkim
szlachcicowi, nieszcza-
ninowi, chłopu, Żydowi, Cy-
ganowi i t.p. wy-
pada prawdę.

L nikomu nie
łamie, z ni-
kim obchodzi
się z każdym
po-
stępując szcze-
rze. W

ł nie wycho-
dzi,

Pogl. 80.

124

-nadawę przydawaną z r. 1791. [illegible]

[illegible] wy-

-szczególnienia z zasady, że [illegible]

[illegible] je-

dno prawo cywilne i karne,

i [illegible] ma ob-

-przyjmować wszystkie stany, że je-

dni i te same [illegible] sądy sprawiedliwość wszystkim wymierzać równo powinny.

[illegible]

Do zagar-niętej od Austryi [illegible] Madziarskiej, czyli [illegible] przez nią [illegible] zagarniętej Galicyi, zaprowadzona [illegible] zaczęła je ustanowić ... za panowania Maryi Teresy (r. 1753–80) i ... wciąż układając ciągle przerabiając pod rządami [illegible] monarchów jej następców [illegible] pod Józefem

[illegible] panowania Maryi Teresy [illegible] zrobiono, [illegible]

[illegible] do ułożenia go r. 1753 [illegible] aż do r. 1811.

[illegible] wciąż odmieniano i [illegible] zakonczył [illegible]

przerabiano. Jeden [illegible] Martynie [illegible]

pod Franciszkiem I. przez [illegible]

[illegible] II.

i Franciszkiem I., skończono go r. 1811. i [illegible] wnet

[illegible] za ahu-

[illegible] całą monarchię [illegible] austryackiego [illegible]

ciężko [illegible] Chociaż za główną [illegible]

Redaktorowie jego przyjęli prawo,

padszawę, wszystkie [redacted]

[redacted] z wyraźnej, atoli woli ce-

sarzowy Maryi Teresy, winni byli raczej [redacted]

[redacted]

[redacted] naturalną sprawiedliwość u nikt prawa [redacted] mieć przy

[redacted] w rzecznym ludzkim

[redacted] dzię ludzkim na względzie. Przez tej [redacted] dwie inne zasady, Landrechtowi które miały przewodnie wywem [redacted] wy-

[redacted] rażonem [redacted]. Z nich

[redacted] pierwsza zasada

[redacted] uwzględnić

te tylko zwyczajowe prawa kra-

ve z niemieckich [redacted] prawa-

szy sankcyą z góry otrzymały (1).

Druga zapowiedziała, że ich przepisów cywilnego prawa, mają mieć [redacted]

[redacted]

(1) Die ihrem Ursprunge nach dem Deutschen Rechte angehörenden Phillips Band I. pag. 150.

[redacted]

[redacted] Ponieważ [redacted] nie je

wypadła zdarzenie

czego w wszystkiem prawie nie-

samowolę prawodawcy lub autora, zasady jako wyrażone, dozbaw-

miały ludzkiej zwyczaju,

... i więc polityczne ustawy owe, przez

[redacted]

w ten przyjęło

[redacted] z niemieckich tyl-

wrzeszczo zasadzie, która z

ko patrząc swoją zasadą, jak wrzekliśmy, u-

drzeć. Zasada, jak wrzekliśmy, u-

względniać

[redacted]

Pogl. 81. a. 125

osobno / w tym celu

dyczne) zredagowane ustawy (1).
Obie te zasady zastrzegawszy się:
Pierwsza, niepiśmiennie tyl-
ko prawny bynajmniej zaś/innych przyc. przyczajawe
pod berłem monarchii austryackiej podległych, a uszlachcie
Stawiań i Madziarów wda-
gnującą będące, uwzględniać nakazu-
jące, nie tylko drugiej zastrzedzi-
ła zasadzie, lecz i podstawą bę-
dące rzymskie prawo zwi-
czajowe, mody fikując go a przez za-
chęcenia nie tylko niemieckie, a pomi-
jając ważne prawa 2

Spodziewać się należało ze strony
rzeczonych,

(1) Politische Gesetze, u
których Millerm.
I. §. 21. i Phillips
I. str. 149–50. 154.
prawem.

2 pod monarchią z naj-
nych narodowości podległa-
nej, pochlebianej, i ważnej,
cywilizacyi pokazem po-
wtarzanej, głębiej gęsto rozsia-
nych. prawnicy z niemieckiego
prawa w jawnej z danego przez-
nosić, a uczucie sprawie-
dliwości za pierwszem
raczej przemawiało
niż za drugiem, F

F wtedy sądy
na drugą
przeciwko
się zmusza-
jąc stanąć,
przyjmowały
się dość

1 upowszechnia-
nia a pra-
wie austryac-
kiem bez zda-
nia,

wiedliwości, że nie jest sprawa
ale nie prawości zwol-
nikom jawnym.

~~[illegible] że z dzieł praw rzymskiego~~
~~[illegible] legii od [illegible]~~
~~[illegible]~~ do Galicyi są
dwa kroki, raz na czasowy sposobem ~~[illegible]~~
próby (1), drugi raz na stały wprowadzony ~~[illegible]~~
był, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
nada jedno drugiego i koniecz-
się tylko a nie dobrze wolasz ~~[illegible]~~
jone będą wzajemnie, ~~i gdy~~ albowiem ich ani
rzymskie nie kodu, ani miejscowe
nie wiążą, i owszem rozprzęgła,
zostawione w całej swobodzie będą,
że w dziale praw rzymskiego za-
mierząd rzadnie się nie mogła,
i wieczny według ~~[illegible]~~ ustaw poli-
tycznych przepisu istnieć miał między
szlachtą a ludem przedział. Austryac-
kiemu kodeksowi, choć na podstawie
rzymskiego prawa opartemu, daleko było
i jest dojść do owej ścisłości i choć ak-
saluwej jednak konsekwentnej, która
naturalnej sprawiedliwości, przez sejm
Zamojskiemu, gdy się do redagowa-
nia kodeksu dla Polski zabierał, do-
radzaną [~~[illegible]~~ Nie wywarzona są
sprawiedliwość w obu kodeksach dokład-
nie mogłaż je spajać ~~[illegible]~~

(1) Przypiedźmy ~~[illegible]~~ od Millermajerowi (w § 21): [Savigny
Das österreichische Gesetzbuch gründet sich
auf Vorarbeiten ~~von~~ 1767
von Professor Azzoni, auf
den von Keesz 1786. bearbeiteten ersten Theil
des Civilgesetzbuches, woran unter
Franz I. ein von Martini bearbeiteter Entwurf sich anschloss, [
~~[wydaniem [illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[wydaniem na [illegible]~~
~~[illegible]~~

[der in Galizien
als Gesetzbuch
versuchsweise
eingeführt wurde, bis endlich
der letzte Entwurf (bearbeitet von Zeiller)
1811 nach vielen
Berathungen Gesetzeskraft erhielt.

[~~wy~~daje w re~~[illegible]~~acie

znając? Gmina urządzona tak będąc
zawsze w ustawicznej ściśłości za-
sawadą ze Dworem, i trzymana
w uorduwaniu z nim wiecznie, mo-
głaż społnie z nim działać w u-
dolnych na pożytek kraju pomyśl-
ności?

Pogl. 82. 127

zaidawali [~~[illegible]~~ Rzym-
skie prawo choć absolutne ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ jednakże, hanchwenone,
wyrodu na co dziwaczniejszego, na św
~~[illegible]~~
an-
stążącym
kim ko-
deksie
cos ni tem ni owem
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ z tej głównie przyczyny ~~[illegible]~~ będzie, że
~~[illegible]~~

czciciele legalności,
[~~[illegible]~~ wielbiciele prawo-
~~[illegible]~~ ści, niedo-
~~[illegible]~~ wników
~~[illegible]~~ ; ujrzy-
bez znikąd ~~[illegible]~~ gdy
nauka, głowa się ~~[illegible]~~ ważnie:
z Gezečnickiem ~~[illegible]~~ za poznanie
bliżej.

alba dalsze alba

[illegible] miał (tęższe [illegible] prawidłowie, [illegible] niż Landrem
[illegible] w pierwszym zabawie
[illegible] inaczej
[illegible]

cnej jego winy. Choć nie miał i nie ma kodeksu angielskich tych wad co pruski, ma wszelako inne, właśnie [illegible] zkąd go na zaletę wyjść mu miało, wynikające. Na zasadzie rzymskiego prawa opartemu daleko było dojść do [illegible] innych zalet które [illegible] zdobiły samo. Nie jest bowiem angielskie podług[illegible] prawa Rzymian ściśle i konsekwentnie, [illegible] jest jak ono absolutne. Niedokładnie nie wyszukiwawszy go, lecz stosowawszy go tylko, sprawili przez to że naturalną sprawiedliwość w owem [illegible] logiczna stać się musiała w tem nie logicznej. Przypisać to należy ustawom [illegible] politycznym, które w cywilnem [illegible] zasady [illegible] cokolwiek ono z rzymskiego zaczerpnęło dobrego.

Pogl. 83. 128

[redacted]

[redacted] Redaktorowie zamiast wyszukiwać [redacted] prawa [redacted] P. Dalej wszy więc ugląda- dać jego ciało a zawsze wiary ducha, spaczyli [redacted] przemawiające w oryginale logicznie, odzywa się w kompilacyi nielogicznie: [redacted] redakcyi sprawiedliwie [redacted] Nie zada- [redacted] z Niemiec prze- wolili do Galicyi antyczne i wciąż przeinaczone wprowadzone ustawy, zwłaszcza gdy [redacted] krajowi szkodliwym, [redacted] celami [redacted]

† kompilowali go w jednej połowie [redacted] w drugiej wbarwne swoje przekręcili ma nogi.

nakierowała kierowanya [redacted], na pewnym, [redacted]

† Tym sposobem Księgą sądowa przemieniowała ona na wylot, że szlachta ludu i szlachty.

L gdzie prawo uznające obdarzane za dziedziców przestą dawej [redacted] vatia pozykli [redacted] ich dawniej i uniewolili.

Ten stan rzeczy trwało dłużej w austryackim zaborze, L W pruskim [redacted] nazad inny, [redacted] odnad [redacted] Księstwo Warszawskie utworzono, [redacted] wprowadzenia [redacted] francuskiej [redacted] i francuski kodeks wprowadzono do niego. Ten świeżej rzymski nie jest austry- będąc

ach [illegible] więcej germańskich niż przed
ludekach [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
spadania [illegible] dla [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] podzielając wód,
w aka ludekach, z niezgrabnego
kopijowania oryginału czynszo-
go i germańskiego [illegible]
wynikłych, umiał [takie zalety oryg-
nału tych przywrócić. Sposobem Rzy-
mian przedrzeźniając włościan, [illegible]
germańskiego prawa [illegible] pośredni
układając [illegible] zwany kontrakt nad-
[illegible] prawa [illegible] czynszowe nie-
mieckie, [illegible] określającej.
Przy nadzwyczajnym włości [illegible] prawa które
nie wyszło [illegible] z tych przedmiocie
w Germanii a [illegible] zwyczajowe-
go prawa, ale wcześniej [illegible] Germanach we
[illegible] przy dawnych pozostałego,
[illegible] zamieszkałych czynszowego
[illegible] kontrakt, [illegible]
[illegible] Obie te [illegible] prawa.
[illegible]

że prawa czynszowe wyklu-
[illegible] nie skopijowanego, i
że z germańskiego wyszedł to
wdarcie [illegible] co u nas poda-
[illegible] od [illegible] dawniejszego wczesny kontrakt
[illegible]

się ich uczczeń, i przena-
[illegible] naśladowane
z [illegible] i wdarciem i kon-
trakcie nadzwyczajnym prze-
[illegible]
[illegible] w swej układzie-
wprowadzić nim [illegible] nie. Poda-
rzył je [illegible]
bnie

Γ zamieszkawszy ziemię do-
niego

cki, więcej germański niż polski,
różni się [redacted] w sem od niu, że [redacted]
[redacted]
Przed wprowadzeniem go do nas
[redacted] zajaśmiał [redacted] Zielstami Zbiór [redacted]
dzięki kuszem zwarcia równie ujmał
Zamojskiego. [redacted]
z wrzymelnego przejść co w niem
było dobrego, i dla Polski po-
żytecznego. Wiedział co z praw
średniowiecznych [redacted] wybrać,
i do potrzeb swego kra-
ju zastosować [redacted]
[redacted] ma sam podkopał i [redacted] że z przez się musiał [redacted]: [redacted] równie konieczne.
czasem musi sam
niepodzielnaz i podziel-
[redacted]jakaz
naz przyjąć władzę. Rodo-
we majątki, niegdyś we Francji
i Niemczech istniejące przywrócił,
przez co dodał jeszcze ka-
pitału więcej dla utrzymania mar-
nutec [redacted]. Gdy pani-
no...[illegible] ... nie mógł, na-
szczęście musiał
liczył [illegible] na to, że musiała
z czasem postąpić się swej kraj-

Ⅎ się, był jednym i drugim nie wydaje: ha

Ⅎ podahnena mu

Ⅎ ludeły ze- wrot z siekie, umiał Ⅎ [illegible] wyjaśnić i nie wiem [illegible] [redacted] z siekie a zawy- mał oba za- lety dobrze je [redacted] nie przedyskutowany, i [redacted] grabie i bad- nie.

Ⅎ Znać środki do zaradzenia lizowania tego co się na teraz uchylił nie da, i do- równie konieczne.

Ł szlachty, której wszystkie niby
secin carowie, dominium
capitis [redacted]
zagwarantował

jako
doły a zatrzymać ją [illegible] z ludz-
kiejszą i potrzebą zabopolną [illegible] zgodnie, mogła [illegible] ostać bez-
w najem się i dzierżawę [illegible] piecznie.

[illegible]

Wszystkiego [illegible] przed nią ludzkie, inne przed-
mioty [illegible] naśladownictwa

[illegible] twory.

Jeżeli zamierzyli [illegible]
[illegible] ułatwić do nas wstęp
ludzkiemu [illegible] że nie równie wszystkie
jego zależą w tem, który że przyg-
[illegible] umowy do godzenia i prze-
prowadzenia twórczej udoskonalenia, do [illegible] panowania
[illegible] skwapliwością [illegible] Myśl [illegible]
znakomitego męża

[przez to, że jakoby od-
gadłszy co on objęcie,
wyjął z praw dawnych
i w świetle [illegible] po-
mieści (nadzieję familijną,
rzeczowe prawa małżon-
ków i t.p.)

[u nas wszędzie,
jak we Fran-
cji do [illegible]
usunięcia praw
z feudalizmu
wynikłych

Pogl. 85. ~~[illegible]~~

150

~~[illegible]~~ z odrzuceniem
~~jego~~ zbioru praw jego ~~[illegible]~~
nie upadła ~~[illegible]~~. Podniósł się sejm
czteroletni [illegible] umowę o
czynnie) a zgodzeniu za zupełnem się
uchyleniem ~~[illegible]~~ zwierzchniczy wszechwładczywszy,
~~[illegible]~~ przemawiać nawet za
urzeczywistnieniem wdrożenia zasady
Rozważymy tu ile być może ~~[illegible]~~ szczegółowo) ten rozwiązanie akrol? rzeczy
~~[illegible]~~ wielką chlubę naszego ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ szczególe tym
mu narodowi przynoszą ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ prawa nasze
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ o zbiorze praw
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ sądowych, ale nie
zupełnie. Weźmiemy [illegible] zakończymy.
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ już rozwiązanie raz
~~Zbadajmy i przed aktem prawa żadne akt w~~
~~gr. i autentycznego żadne akta zrobionych nie~~
~~zakazało na Polskę zrobionych nie~~
~~obowiązywało, gdyż Litwa swój~~
~~zachowało statut, a na sam zbiór~~
~~[illegible]~~
jeszcze na uwagę.
gdy się zakończemy ~~[illegible]~~
Do przedstawienia za-
przedstawionego ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ wyżej przeglądu pra-
~~[illegible]~~
wa rosyjskiego, z którem się zabiorę,
~~[illegible]~~ już chcieć zdołał, projekt za-
miejskiego zebrało.

8137
II

J. 1/2

Przegląd historyczno krytyczny prawa cywilnego polskiego, z polecenia sejmu (r. 1776-7) zredagowanego i przez tenże sejm odrzuconego (r. 1780).

I. Zbiór ten na sab zwane Dygesta polskie

W porównaniu z rozsyłanemi oryginale Dygestami w pojedynczem ~~[illegible]~~ rozważaniem, szczupły jest zasób Dygestów polskich drukiem dotąd ogłoszonych, ale wszelk niemniej da się rozpoznawania ~~[illegible]~~ jest ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

~~w Hekela wydanych, tudzież w [illegible] pismomiców polskie i [illegible] równie jak i jego liberalnych [illegible] opowiadając o rzeczach rozwiązujących [illegible] [illegible] [illegible] Dygestach będzie się na dzieła te zwrócić~~

~~[illegible]~~

~~Nie mam w zamiarze rozprawiać o nim raz dla tego że są wyliczone w pismach rzeczy tyczące jest dotąd znana szczegółowe; drugi raz dla tego, że nie chodzi o to, ażeby wykazać, że jak w rozwoju prawodawców zagranicznych polskie prawodawstwo zaradzało, tak i dla kodyfikowania praw dziś w Europie najznakomitsza Polska uprawiała drogę~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

* Potrzeby własne mając na względzie, mało o cudzych a dużo o sobie my-śląc na to względu, umiała tak skodyfikować całe prawo, że się nigdy obejść bez cudzego.

Sama cywilne prawa biorąc na uwagę i o inne nie pytając, rozważę przyczynę, dla której redakcya prawa tego raz się tylko udała, gdyż pod powagą rządu raz począwszy się zaczęła do skutku a drugi raz i trzeci, choć od rządu wyszedł jej zaczątkowanie, przecież ten sam rząd odmówił jej uznacenia, lubo władzę miał do tego nie innych powodów.

Za pierwszym razem przyprowadzono je i skodyfikowano w Wiślicy statuta

chyby w wiedzy.

~~[illegible]~~ Z względu tego zredagowane
prawo raz || tylko otrzymało ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ uświęcenie: pod szczęśliwą gwiazdą będąc
bowiem p ~~rozpoczęta~~ [illegible] słudzy fik~~[illegible]~~owane.
~~[illegible]~~ Monarcha który dał pra-
cy tej przyczynkowania, znalazł mę-
ża do jej wykończenia sposobne-
go, a ten trafił na ludzi, któ-
rzy mieli mu ochoczo pomóc
w wykonaniu dzieła. Monarchą
~~[illegible]~~ był Kazimierz Wielki, któ-
ry w celu prawodawczym powo-
łał do wielkiej duchowne i świeckie
państwa swego stanu. Mężem
ca kierował tą pracą był Janusz
czyli Jan Strzelecki zwany Su-
chywilk (1), który przy pomo-
cy Wielko i Małopolan drugiej
nad redakcyą tak zwanych sta-
tutów wiślickich (r. 1347-68) pra-
cował aż się wygładziły i do jed-
nakowego w całej Polsce stosun-
ku sprawiedliwości uzupełniły
natożycie.

Dyg. 1. ~~[illegible]~~ b.

132

(1) Helcla Starod. Pomn. Ustaw. t. 147.

Dyg. 2. 133

(w) Helcla Starod. Pam. Warsz. 1857.

Swołudnie (Hrabia Szwarcenski) i byli ludzie co mu w niej pracy szczerze pomagać chcieli ~~Da tego [illegible] coraz się lepiej układało ku [illegible] Dać mogło~~

~~[illegible] w Polsce pierwszym tylko układzie pracy~~ w harmonii z ~~[illegible]~~ je (r. 1347–68) aż się ich redakcye nad tem pracowano ~~[illegible]~~ wygładziły, wygładziły i da jednakowego w całem państwie stanu funku sprawiedliwości ~~[illegible]~~

Był czasem ... (Jan [illegible] czyli Janusz Strzelski zwany Suchy, prawodawczej ... wilk(i)) do pracy prawodawczej, był ludzie którzy ją podejmowali z nim chętnie.

Inaczej poszło z drugą i trzecią kodyfikacyą za wolą króla i sejmu rozpoczętą ... znalazł się uprawi... ... dzie ... doszła i dokonana, ale ... ~~[illegible]~~

jeden i drugi z dzisiejszych sposobny do rzeczy (Mikołaj Taszycki i Bernard Maciejowski), ale nie było ludzi, cechy ją uznać chcieli, a król nie mając już powagi swojej nie mogł ich nakłaniać

tych środków, ... co prawodawca wszelki ... do jej uznania. Tem mniej pragnął jej ciedani z polskich monarchów który również wszedł z ...

(wziąć się do rzeczy. Upraszać o uzdolnionego

mem) [illegible] (do za-

łożej pracy męża [illegible] / Andrzeja Za-

mojskiego) [illegible]

[illegible]

[illegible] że się jej pod-

jął po niejakim namyśle; ale gdy przy-

szło [illegible] uświęcić [z pracy] [illegible] i za-

mienić w prawo, nie chcieli dać

na to zezwolenia [illegible] od których

woli uzyskanie to zawisło.

Szczególnie [illegible] o trzech redakcy[jach]

ach [illegible], jednej Dukanowej a dwóch [illegible] majon, zastanowię się nad

do skutku nie doszłych [illegible] uwagę

[illegible] z jakich [illegible] każda z których

powstawszy, odsunęła się w całość.

[illegible] Prawodawstwo Kazimierza Wielkiego.

Wiślickie prawodawstwo z dwóch sta-

tutów przeciwnych, wielko i mało-

polskiego, zwiedzione z sobą i czyli

przywiedzione do jedności [illegible]

a następnie dopełniwszy

[illegible] a następnie dodatkowo

je przez dwa statuta dodatkowe

zrobione, utworzono ze czterech

jeden statut [illegible] kawałki [illegible] praktyki

[illegible] sądowej [illegible] / nazwał Helcel Zwo-

dem zupełnym statutów Kazimierza Wiel-

kiego. Ponieważ na / w zwód [illegible]

[illegible]

/ praktyczne nader uwzględ-

ni[illegible] w kodyfikacyi sta-

tutów wiślickich

/ której chciano w tem do-

godzić, czyli wskazać drogę do tal-

nego, znalezienia się w

czterech innych statutach

Redakcyi [illegible]

powodywali się następni tak z urzędu jak i własnego popędu rządowych zbioru składacze, i kodyfikujący prawa krajowi na takiż sam wątek wiślicy prawodawcy, [illegible] należy przede rozważyć szczegółowiej rzeczonych względów, dla [illegible] wykazaliśmy jego dawniejszej i ujemnej strony.

Względem pierwszym i najkorzystniejszym w zakresie był dla wiślickiego zwodu zwyczaj czyli zwyczajowe prawo w dziedzinie rodzaju, polityczne, karne, cywilne. Niezmiernie ważna zasada różnica w przyjęciu praw [illegible] prawa zwyczajowego, który wszedł od warteńskiego statutu (r. 1420. 1423) zachodzi aż poza Chrobrowe czasy (2), jak nas zapewnia [illegible] w najdawniejszym pomniku [illegible] choć się [illegible] że zwód nader rzadko powołuje na zwyczaj (1), rzeczonym zwodem możemy atoli z pewnością twierdzić, i że dla najdziwniejszej części [illegible] ze zwyczaju, w bywało w miarę jak zamieniane w ustawę, [illegible] zwyczaj odpowiadał i [illegible] potrzebie, czy go zachować, lub jako przestarzały odrzucić albo częściowo zmienić, lub jaśniej wyrazić nakazać [illegible] ludzie w miarę uznania

(1) Oczywiście §. 134. Zwodu [illegible] §. 30. statutu wielkopolskiego

(2) Sumi na czele Starod. pomników Helcla II. 3 – 33.

niewolnicy a poddani.

~~przeważnej reszcie i potrzebę~~ na ~~[illegible]~~ [illegible] leży. Pod tym względem uważane prawo poli- tyczne, w owym/pomniku wyrażone, ule- gło wielkiej zmianie. Niektóre ~~[illegible]~~ przepisy jego, jako szkodliwe (niewola?) uchylono zupełnie, inne zmienio- no częściowo lub ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ (Jak daleceż że to które w zasadach wielkich przedstawia, na równej za- sadzie gdy nam ... pełnie) przydać. Też same zasady ~~[illegible]~~

Oczywiście z prawem karnem. Oczywiście z prawa cywilnego dużo zachowa- no, ~~ale~~ po wyjęciu jego z czasu ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ w ramy redakcyi lepszej. Z/Organizacyi sądów i przedstawiania ~~[illegible]~~ cy- wilno-sądowego przeszło wiele do wie- lkiego prawodawstwa, z karno-są- ~~[illegible]~~ dowego prawie się nic ~~[illegible]~~ nie ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

wem, ilośmy go z rzeczonego prawi- la poznać mogli, uchroń w dodatku uwagi, że bez dziejszcze o nim uważy, może na mocy przedstawiały zagadkowym zawsze wiele ~~[illegible]~~ szczegół historyi ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ jeden ~~[illegible]~~ słowiańskiego, tak że jak w ugile ~~szczegóły~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~i prawa [illegible]~~

Cierżawy i obce prawa pisane jest ~~[illegible]~~ dane gdzie jest/źródłem z którego czerpali redaktorowie większego prawo-

Dyg. 4. 135

(Pierwszych czyli ustaw prawodawstwa.) [illegible] [illegible] [illegible] zabytki, ile ich dotąd zdobyć, poznać i zużytkować mogliśmy, zawierają dzieło [illegible] [illegible] od Jana Wincentego Bandtkiego [illegible] (Jus polonicum), także [illegible] dzieło Hele-la i tom VI. historyi prawodawstwa [illegible] słowiańskich. Z obcych [illegible] w ogóle ale nader rzadko [illegible] których zasługują na uwagę wyjmując [illegible] i niemieckie prawa. Nie ulega wątpliwości że w Wiślicy przy układzie statutów zwracano uwagę pierwsze, na [illegible] i ile się dało korzystano z jego zasad. [illegible] [illegible] Wyższych względów, dozwala niemieckie prawa i wyjątkowe uchwalające Niemców i Polaków [illegible] którym dano [illegible] W ogóle [illegible] plicha na żydowskie przywilej, ale [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nader mało [illegible] dano znaczenie.

r uprzywilejowanych statutów

Prawodawstwo jagiellońskie, przedstawione w [illegible] niedawnych czasach Zygmunta Starego (1) i Zygmunta Augusta. [illegible]

[illegible] prawodawstwo gminne czasów jagiellońskich, [illegible] na statuta się [illegible], a na nie praktyka sądowa tak na nie powoływała, jak i na zwyczaj [illegible] ka przeprowadzając [illegible] przez uniwersytet(?) [illegible] nych prawników przez [illegible] w sądach wyższe [illegible] i miejskich [illegible] i że ona oświecając [illegible] wyższe i niższe [illegible] rozpoznania [illegible] urzędy sądowe, prawodawstwo w prawoznawstwie i prawodawstwie krajowem, zbliży do siebie ziemskie prawo i miejskie i tak mało po mału sprawi, że się spełnią życzenia znakomitego w Polsce jednego męża (1), który pragnął, ażeby jedno prawo wszystkim kraju mieszkańcom rozkazywało. Lecz nie ziściły się te nadzieje. (Ponieważ najwyższa władza krajowa nie podciągała(?) za warunek chcącym się ubiegać o sądowe urzędy, ażeby świadectwem

(1) Był nim Jan Ostroróg który w urzęd. [illegible] uległ z historyi [illegible] dawszy (T. 4. 342) życzenie swe objawił.

udowodnili że przez uzyskanie uni-
wersyteckich stopni usposobili się
do sprawowania ~~[illegible]~~ urzę-
dów, przeto mało po mału nie
tylko praktyka sądowa ~~[illegible]~~ zasadę chwiać, lecz i prawodaw-
stwo ~~[illegible]~~ sejmowe upadłe prowadzone, nieudolni.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~umiejąc [illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Ta ciemna po-
szła że zwyczaj brał znowu górę nad
ustawami i coraz liczniejsze pisar-
stwo w sądach wyrabiał ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ gdy przy niedostatku ~~nauki~~ nie umiejąc sam wy-
rokować sędzia nie ~~[illegible]~~ zadawał go według dawnej
należącej prawnej zasady do zadatku ~~[illegible]~~ przestrzegał, i do-
nia przedstawionego ~~[illegible]~~ sprawu ~~[illegible]~~ duchowi czasu już
nie odpowiedniego zwyczaju. Nie mał ~~[illegible]~~ lecz nie według
~~O zbliżeniu sądów ziemskich z
miejskiemi ani się gdzieś po-
myśli przy dalszym pobudzaniu
dla dążeń szlacheckich jaka u nas
panowała, a raczej władze pra-
wodawcze przepisy ustawicznie. Przy-~~
wodawcze przepisy
sprawy
~~Władza prawodawcza przychylna na-
dzwyczaj szlachcie, obdarzając przy-
wilejami stany pewne, coraz je bar-
dziej, zamiast zbliżać, oddalała jedne
od drugich.~~ Przybywały nowe i coraz

Dyg. [illegible] 137

działa, którego, wziąwszy go, że tak
powiem, za rękę, wprowadził po całym
wątku sprawy, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ i objaśniało go, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ nale-

jak ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ jej ma rozpozna-
wać od początku aż do koń-
ca, i jak pozna wszy zawyrokować
o niej zgodnie ze sprawiedliwością
powinien. W braku samego dzieła

żało dla jego użytku ~~[illegible]~~ prawo pozosta-
wać, a rabyłki te na rubiyodki
podziałki, ażeby za przewodnictwem
ich mógł łatwo znaleźć dla siebie
razem w zwadzie ~~[illegible]~~, kiedy go nie
miał w głowie. Tak objaśniony
Sędzia nie szukając już ~~[illegible]~~ zasady prawa
po całym zbiorze,
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, mógł sięgać do ~~[illegible]~~ i po ~~[illegible]~~ niej ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
w niej czego szukał zaciągnąć przepis prawa
i znalazłszy ~~[illegible]~~ do wydarzonego wypadku. W razie jeżeli nie znalazł zasady,
bo ~~[illegible]~~ przedstawiony sobie spór
obejmował nowe zdarzenie, dotąd w
sądach nie praktykowane, wtedy
~~[illegible]~~ wyrokował według swego i
słuszności przekonania, trzymając się ~~[illegible]~~
we wszystkich zie-
~~[illegible]~~ form ~~[illegible]~~ we wszystkich zie-
miach rozległego państwa ujedno-
stajniających, i ~~[illegible]~~ ramami form
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

sych utwierdzać swój wyrok.
Lecz na nieszczęście ani formalności
sądowe nie były po całym kraju u-
jednostajnione, ani prawa jednakowe
dla wszystkich, atakiem

Władza prawodawcza pobudliwa
na dążności osobowe, obdarzając
przywilejami pojedyncze ciała ~~[illegible]~~, coraz
to kardziej ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

A mnożyła prawa rozdrab-
niając je, i tak spowie-
dliwością frymarczyły

Przybywały no-
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
we i coraz

Dyg. f. 138

wyjątki i wyjątkowe

nowsze { które ~~nie było dopełni-~~
zmieniając prawa obowiązu-
jące z wszystkiemi zupełnie, w swej przeszłości
niekiedy, z takim nieładem i bez-
ładem, ustanawiane prawodawstwo. Wy-
chodziły wyjątkowe ustawy, które dla szlachty
mnogość przywilejów [illegible]
korzystnych a dla ludu, niewie[illegible]
dów, kupieckiego, niekorzystnych głoszące przed-
stawiało rażącą sprzeczność ... niewz-
ruszoności z przeszłości. Zaczęła
radziła nawet kodyfikacyą praw. Zwa-
bić ... do czego nie przyszło. Na zawsze [illegible]
na ogólne i szczególne ustawy i
prawa zwyczajowe.
(Król Aleksander Jagielloń-
czyk zgodził się na sejmie r. 1505
w Radomiu odbytym na uczynione sro-
bie ze strony senatu i posłów przed-
stawienie, ażeby odtąd żadna uchwała, któraby nie zapadła
stanowić, ażeby odtąd żadna uchwała Rzeczypospolitej szkodzić nadwerężyć w czem
prawa stanom Rzeczypospolitej ... ze-
zamieszała ..., bez ich na to ze-
zwolenia ... (1). Oprócz spowinowaceń dej
monarcha ...
cił wielkiemu Kanclerzowi koronne-
mu ... zacnemu (który za młodych lat
... być uczniem uni-
wersytetu krakowskiego, i w niem
uzyskał stopień doktora prawa (2), zebrać
powszechnie w kraju obowiązujące...

(1) R. 1505. Vol. I. 299-300. 352.

(2) Nieszkowski o szkole akademii krakowskiej i t.d. str. 600.

a drugiej ustawy i przywileju uzy-
skane prawa — a dodawszy [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] dawne urządzenia i nowe
postanowienia (1), [illegible] i podał je
do druku starał się zadosyć roz-
kazowi. [illegible] Kanclerz [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] w tymże
roku (1505) w którym nakaz odebrał Kazał [illegible] spisanie praw księgi
i po zalecenemu jej [illegible] wydrukować ją
[illegible] w Krakowie w roku
(1506). [illegible]
Treści księgi tej, powszechnie statutami Łaskiego zwanej, [illegible]
najlepszym
wyliczać i oce-
niać jej nie będę; ultimarum wyręczyd mnie
w tem Czacki (2), nie powiedziawszy
czy [illegible], czy Kanclerz [illegible]
[illegible]
zamiary króla odgadł, wykonywając dane sobie polecenie, [illegible]
lub przypuszczę że [illegible]

(1) W przemowie do księgi mówi Łaski: monarcha [illegible] provinciam dedit (mihi) communis ejusdem privilegii et antiquarum regni municipiorum [?] ordinandi [?] ... scribendarum.

(2) Patrz Dzieł jego III. 528–39.

Dyg. 7. 139

sam [illegible] monarcha [illegible] jasnego pojęcia o tem co chciał dać w ziemi wnieść. [illegible] mieć wykonanem nie [illegible] posiadając, wić, że własnie tego uważał za swe przedstawienie. Drugie prawdziwsze, Dlatego wniosek, że monarcha ulrecz się dał od [illegible] czelnika, który będąc, [illegible]

(1) Prawnicy rzymscy odróżniają scribere od conscribere. Porówn. fr. 3. § 14. D. ad exhibend. (X. 4) fr. 31. [§. 1. D. de liberatione (XXXIV. 3)

[illegible] jak o nim historya mówi, akcyjętym na powierzchnie a czady na swe i swej kasty pudełkom tego aż ze [illegible] lundy filiować ... dobra i rzyd by nie ale [illegible] katalogować prawa [illegible] papiera wniosek ten chciał między że, że król [illegible]

[illegible]

Alexander napisać a nie spisać (1) kazał [illegible] privilegium constitutionum et [illegible] publicibus decretorum [illegible] [illegible]) jednież dawne orzecz

ustawy i przywileje (1): wszystko

ale

(1) Sam Jaśki zeznaje to, mówiąc o *privilegium constitutionum et mandatorum publicitus decretorum approbatorumque*.

[illegible]

~~ziemi i posiadania nie spisał~~
~~lecz napisał kazał wszystko~~ ka-
zem, że z skarbu (1) każdego ubiedy
napisane już były dawno, prawa zwy-
czajowe wyjmowały. Ta gdy jedna tyl-
ko ziemia krakowska spisane mia-
ła, króć przeto kazawszy je do
skarbu włożyć, nakazał ~~aby~~ resz-
cie ziem koronnych ~~spisała~~ swoje zwyczaje zapisawszy, to same podała mu swoje
spisy do potwierdzenia. ~~podała~~ Chciał więc
monarcha, aby wszelkie rzeczy spi-
sanych napisano, co nie innego zna-
czyć nie może jak to, że dawne
spisy miały być poprawione na nowo przej-
rzane, i w czemby się okazały po-
[illegible]
trzeba, dalszy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. Odda-
wany godne, ~~[illegible]~~ dzieła ~~[illegible]~~
dni czas ubiegał ~~[illegible]~~ dla ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ chlubnego i od zamętu jaki Pol-
~~[illegible]~~ kaniom w ~~[illegible]~~ ska-
~~[illegible]~~ ska w ~~następnych~~ wiekach opa-
strzegł, aby na przyszłość nie nował mogącego ją uchro-
stanowić nic bez woli twa- nić, już kaniom ~~[illegible]~~
rzego rady i zezwolenia przedło- maj życia przewidziawszy na-
ła, jego ~~[illegible]~~ rady i zezwolenia przedło- stęgo dobiegał swego ~~[illegible]~~ kresu;
zem ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ następująca po nim chwila nie
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ była w stanie życia to przed-
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ łużyć. Sejm
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ teraz napisze ~~[illegible]~~,
~~[illegible]~~ dał jeszcze zezwolenie; lecz ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ na ~~[illegible]~~ ki
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ mojego ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~nie~~ ~~[illegible]~~

Lecz aby na szkodę narodowi
wyjść mogło (1). A więc na to
co się

(1) Ne deinceps futuris Temporibus perpe-
tuis nihil novi con-
cludi debeat, r. 1505. Vol. I. 299

Dyg 8. E.

~~[illegible] pojęcia miała~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible] dany dla narodu [illegible] [illegible] przy [illegible] [illegible]. Że [illegible] [illegible] nie [illegible] przestawanie, [illegible] [illegible] i wielce [illegible]~~ || Abed jego niczem się już nie dał ~~naprawić. Oddał [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~ ~~Ale ciebie [illegible]~~

~~wiejski, a reszty wiele nie wydaj[ąc]. Ta więc reszta na[rodu], lud równie miejski jako wiejski [marniała, i gdy już nie-] wczesne chciano w XVIII. wieku, jak niżej powiemy naprawić co wiek XVI. zepsuł, runęło wszystko~~

macanu się narko[?] ~~[illegible]~~ ~~i przystawo~~ [illegible] ~~[illegible]~~

naprawić. (1) Mylnie rozpowiada w tem dziele [polskiego dzie]jopisarza ~~[illegible]~~ głosząc, że były z wielkiej większości od szlacheckiej przyjęte, i choć potwierdzone przez króla nie miało nigdy żadnej w sądach naszych powagi. Owszem z wielką chęcią przyjęli je ~~[illegible]~~ uprzywilejowani, i żeby wyłącznie w sądach przybrało stawek się a na[?] silnie.

(1) Literatura polska. Napisał L. J. Rychar[?] ski w dwóch tomach, w Krakowie 1868. Pag. 2. 142.

Dyg. 8. b 141

ca się następnie spisywać miało
czy go da, byda wolce nie pewnem.
karyzcającé (wrzelu ta) chwili monar-
cha polecił (pracownikom Jedis) kancle-
rzowi ażeby prawo napisał, dopi-
li [redacted] czas po te-
mu. Nie uchwalał go senat, i przez
la bardzo a bardzo zbadał; ten
albowiem

Odtąd od Łaskiego przepełniony wagant naprawić Zygmunt Stary. Tak, za porozumieniem się z sejmem (1), polecenie [illegible] prawnikom i Mikołajowi Taszyckiemu i Bernardowi Maciejowskiemu Sędziom krakowskiej i sandomierskiej ziemi, azeby prawa (któreby) [illegible] kowali. [illegible]

[illegible] Egzemplarz jest [illegible] jak najlepiej zachowany, który [illegible] Dostał [illegible] z biblioteki [illegible] Konstantego Świdzińskiego [illegible] do biblioteki hr. Krasińskich w Warszawie, gdzie go czytałem, jest w układzie [illegible]

gr. .. Na

(1) Hist. prawod. I. s. 339-40.

[[illegible] w praktycznym zawodzie biegłym

Dzieło [illegible] wyszło w najznakomitszej z ówczesnych drukarni, gdzie jak się dziś jeszcze i jak się bibliograficznie wyrażają, było wydanym krakowskim [illegible] pewnym prawie. [illegible]

L Ci dokonawszy [illegible] do pomocy [illegible] [illegible] sejmowi do uznania [illegible] podał. L

[duchownego [illegible] Jana Łaskiego, [illegible] z świeckiego stanu mężów, [illegible] wspólnie z nim wskazanej księgi prawa [illegible] królowi, który ją

[illegible] Zygmunta I. przez ~~[illegible]~~ [illegible]

Na pierwszej stronicy u góry jest: Statuta inclyti Regni Poloniae: recens recognita et emendata. Resztę [illegible] wizerunek orła jagiellońskiego. Odwrotna strona jest pusta. Na drugim [illegible] czytamy: Serenissimo et invictissimo principi et domino, domino Sigismundo, eius nominis primo, Dei gratia Regi Poloniae, Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviaeque etc. domino et heredi, domino nostro clementissimo, fideles subditi, et servitores obsequentissimi, Nicolaus Thaschicki Cracovien., Przeclaus Maczieiowski Sandomirien. terrarum judices, Georgius Mischkowski Vrzeczicam, utriusque juris doctor, Benedictus Jedbienski, Gnesnen. et Cracovien. Ecclesiarum canonici, Albertus Policzki terrae Cracovien. notarius, et Nicolaus Konarski gladifer Juniwladislavien. perpetuam fidei et servitutis indefessae humilem commendationem. [illegible]

[illegible] ze [illegible]

podana tu księga zadawa jest wiadomości [illegible] nr. 3792.

~~[illegible] nr. [illegible]~~

przysięga [illegible] w Nowym [illegible] Opatowie nr. 3584 i [illegible]

r. 1464 Nicolaus dictus Jasz/[illegible] nr. 3969.

[illegible] zajmuje

juxta statuta et jus servatum antecessorum nostrorum nr. 4059.

secundum [illegible] Cracov. consuetudinem, nr. 3758.

Jus [illegible] XXXVII ex consuetudine terrarum, XX[illegible]XXXIX; XXXVIII ex consuetud. Cracov.

juxta consuetudinem morem aliorum [illegible] in Regno Polon. dictus servatum, 3796.

monarchy i stanów państwa, wyzna-
czeni nadal wymienieni mężowie,
ułożyli księgę prawodawczą z ustaw, w ogóle do-
niej wszystkiego z zwyczajowego pra-
wa, które ze statutami królestwa
w jedną dla wszelkich sądów zbierając
całość, dodykając przy-
bytku o tyle tylko, ile konieczno-
ność [illegible]

Jest-to więc kodyfikacya
praw w ściślejszem prawodaw-
czem znaczeniu pierwsza.

do dzieła na [illegible]
wielu chowanych podarunkach wy-
razany zakończony pie-
śnią "Bogarodzica"

Dzieło samo na stu [illegible]
stu [illegible] pergaminach [illegible]
ozdobnych wydzielono
strona [illegible] podarunku
zawierają rejestr, zaleni
spisem [illegible]
czony

[illegible] zmuszała, ażeby
tak samo prawo,
jako też sądownictwo ujednostaj-
nić w całej Koronie.

Łaskiego atoli dzieło jest
więcej [illegible] Walamina le-
[illegible], a bynajmniej kodyfi-
kacyą

praw uważnych w sy-
stemie [illegible]

które mają pokaz
już czerwoną już czar-
ną wyrażone farbą
[illegible] liczby stronic
w przywilejów. praw

na pięć ksiąg rozdzielili ~~[illegible]~~ dzieło, którego ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Wydany ~~[illegible]~~ na trzech niejednakowych półarkuszach wyrażony, kończy się równie jak zbiór psalmów [illegible] pie-śnią "Bogarodzica". Samo dzieło wydrukowane na stu trzydziestu półarkuszach po jednej stronie rzymską liczbą oznaczonych. Od-wrotna strona ostatniego pół-arkusza i trzy następne półar-kusze zawierają rejestr, kończą-cy się napisem [illegible] Dru-

porządek i treść niżej ~~[illegible]~~ opiszemy.

~~[illegible]~~

Dyg. n. 6.

145

Skaźnik (erratum) niedokładnie z na-
bitnych; jest ich bowiem daleko wię-
cej. ~~[illegible]~~ Świadczą one o wadliwości korre-
kty dzieła pięknem Haniczkiem wy-
bitego, pięknie pieśni gockim
odbitej drukiem. Na samym koń-
cu czytamy: Cracoviae apud Hier.
Viet. M.D.XXXII.

~~[illegible]~~

~~Pierwsza prawa polityczne za-
wiera. Druga organizacyą i postę-
powanie tak sądów cywilnych jak
karnych; trzecia prawa [illegible];
czwarta prawa z [illegible] i ka-~~
~~[illegible]~~

~~swego statutu dobrze zachowany w bibliotece [illegible] Konstantego Świdzin-
skiego, Aleksandra hr. Wielo-
polskiego, a dziś hr. Krasińskich, gdzie go oglądałem. Jest
w katalogu archiwum.~~

Bliżej się dziełu temu przypatrzmy.
Zasługuje bowiem na to więcej od wszystkich
prac w tymże celu prze-
dawniej lub później wywołanie przedsięwziętych.

Przeczytawszy wszystkie rzeczone, a następnie zaznajomiwszy [illegible] się z całem, [illegible] i t. d.

[illegible]

[illegible] się do porównania Dzi-

ła zamierzonego, umyśliłem [illegible]

[illegible]

[illegible] zbadać, dla jakiej przy-

czyny zwłaszcza przez sejm odrzu-

cone. Zbadawszy i to, przekona-

łem się, że przy takich oko-

licznościach, w jakich się kodyfi-

kacya praw u nas znajdowała, nie mogła z nich

udać się [redacted] żadna, [redacted] Roz-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] się o tem wię-

[illegible] cej

ale szczerze.